

Oxford Research, juni 2011

SWOT-ANALYS FÖR KATTEGATT-SKAGERRAK

SWOT-ANALYS FÖR KATTEGATT-SKAGERRAK

Juni 2011

Datainsamling utförd mellan mars 2011 och juni 2011.

Författare:

Jan Persson,

Telefon:+46 727 32 89 11

Email: jan.persson@oxfordresearch.se

Mats Kullander

Telefon:+46 727 32 89 12

Email: mats.kullander@oxfordresearch.se

David Björnberg

Jenny Nordlöw

Förord

Kattegatt-Skagerrak (KASK) är inne i sin första generation av Interreg-program. För att kunna skapa en bättre översikt över de gemensamma utgångspunkterna för regioner och kommuner i KASK och för att få bättre underlag för hur resterande programperiod ska användas har det beslutats att en SWOT-analys ska utarbetas. Denna analys följer upp den SWOT som gjordes för hela programperioden inför uppstarten av Interreg IV A Öresund-Kattegatt-Skagerack.

Konsultfirman Oxford Research fick i uppdrag att göra denna SWOT, som grundar sig på regionala utvecklingsplaner samt insamling av data i regionerna som ingår i KASK. Den viktigaste källan till information har varit fem seminarier med tjänstemän från de tolv regionerna i KASK. På ett uppstartsseminarium i Varberg, tre arbetsseminarier i Grenå, Sandvika och Alingsås, samt ett avslutningsseminarium i Sandefjord har SWOT:en diskuterats och så småningom tagit form.

Till att börja med har konsulterna gått igenom de regionala utvecklingsplanerna och sedan enades tjänstemän från de tolv regionerna om de olika ämnesområdena som vi fokuserar på (och som också bildar kapitel i denna rapport). Därefter enades de även om de olika styrkorna, svagheter, möjligheter och hoten inom varje område. Analysen inleds med en sammanfattning av de viktigaste resultaten, tillsammans med rekommendationer för framtiden.

Varje kapitel inleds därefter med en del-SWOT, innehållandes resultat från det aktuella området. Den intresserade kan därefter läsa i varje kapitel på vilken grund de olika punkterna står på.

Stockholm, juni 2011

Jan Persson och Mats Kullander

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning och rekommendationer (svensk)	7
Sammenfatning og anbefalinger (dansk)	13
Sammendrag og anbefalinger (norsk)	19
1. Inledning	25
1.1 Uppdraget	25
1.2 Regionen.....	25
1.2.1 KASK-gemensamma institutioner.....	26
2. Befolkning och demografi	27
2.1 Befolkningsförändring	28
2.2 Befolkningstäthet	30
2.3 Åldersstruktur	30
2.4 Försörjningsbörda	31
3. Boende och livsmiljö	33
3.1 Attraktivitet	34
3.2 Bostadspriser i KASK.....	37
3.2.1 Bostadsprisutvecklingen	37
3.2.2 Bostadsprisjämförelser	39
3.3 Kultur	40
3.4 Offentlig service	41
3.4.1 Folkhälsa	42
4. Kommunikationer och infrastruktur	43
4.1 Godsflöden och persontrafik	44
4.1.1 Sjötrafik	44
4.1.2 Vägar och Järnväg.....	46
4.1.3 Trafikprognos	47
4.1.4 Pendling	48
4.1.5 Flygtrafik.....	50
4.2 Digital infrastruktur.....	51
4.3 Internationell tillgänglighet.....	53
4.4 Interregional tillgänglighet.....	54
5. Arbetsmarknad och utbildning	57

5.1	Sysselsättning.....	58
5.1.1	Sysselsättning bland kvinnor	61
5.2	Arbetslöshet	62
5.3	Lokala arbetsmarknadsregioner	64
5.4	Utbildning	66
6.	Innovation, forskning och utveckling	73
6.1	Forskningsmiljö.....	73
6.1.1	Publicerade vetenskapliga artiklar	75
6.2	Innovation och kommersialiseringsgrad	77
6.2.1	Anställda inom högteknologiska sektorer	78
6.2.2	Innovationskraft på nationell nivå	79
6.2.3	Innovationskraft på regional nivå	81
7.	Näringsliv och entreprenörskap	87
7.1	Ekonomisk utveckling	87
7.2	Näringsstruktur.....	88
7.3	Entreprenörskap	90
7.3.1	Gasellföretag	92
7.3.2	Kvinnors företagande	93
7.4	Handel.....	94
7.4.1	Vem handlar med vem?.....	94
7.4.2	Gränsregional integration.....	94
7.4.3	Gränshinder.....	95
7.5	Näringslivsprioriteringar i regionen.....	96
8.	Miljö och energi	99
8.1	Klimat.....	99
8.2	Övergödning	101
8.3	Förnyelsebar energi.....	103
8.4	Starka forskningsmiljöer inom miljö och energi i KASK.....	106
9.	Referenser	107

Sammanfattning och rekommendationer

Denna SWOT-analys har utarbetats på grundlag av insamlad statistik från olika källor och en genomgång av regionala utvecklingsplaner (i partnerregionerna) Dessutom har företrädare för de tolv regionerna runt Kattegatt-Skagerrak (KASK) samlats på fem seminarier för att diskutera resultat och prioriteringar i rapporten. Man har enats om sju stycken breda områden att strukturera analysen efter:

- Befolkning och demografi
- Boende och livsmiljö
- Kommunikationer och infrastruktur
- Arbetsmarknad och utbildning
- Innovationer och forskning
- Näringsliv och entreprenörskap
- Miljö och energi

Inom alla dessa områden har sedan statistik och kvalitativ data tagits fram för att beskriva Kattegatt-Skagerrak inom respektive område och för att få fram styrkor, svagheter, möjligheter och hot inom dem. För varje respektive område har en egen SWOT tagits fram, med fler punkter än vad som anges i denna sammanfattning. Sammanfattningen fokuserar på de punkter som regionernas representanter lyft fram som de viktigaste.

<p><u>Styrkor</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Attraktiv region som lockar till inflyttning, nära till hav, natur och kulturella fyrtorn i hela regionen • Hög utbildningsnivå på arbetskraften, särskilt bland kvinnor • Starka forskningsmiljöer i regionen, med välutvecklade regionala innovationssystem • Stort användande och kunnande inom förnyelsebar energi • Goda transportförbindelser i nord-sydlig riktning • Hög BRP för KASK som helhet relativt EU-genomsnittet • Många snabbväxande företag 	<p><u>Svagheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Centrum-periferi-utmaningar i förhållande till sysselsättnings- och utbildningsnivå samt negativ befolkningsutveckling i perifera delar av regionen • Stora avstånd, dåliga transportförbindelser i öst-västlig riktning och låg gränsmobilitet försvårar arbetsmarknadsintegration. • Låg internationell tillgänglighet med flyg, väg och järnväg • Många unga lämnar utbildning utan fullständiga betyg • Politiska samarbetsformer och institutioner i KASK saknas
<p><u>Möjligheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Likheter inom språk och kultur förenklar rörlighet, samarbete och integration, ger möjligheter till synergieffekter på arbetsmarknaden • Gemensamma näringslivsutvecklingsområden inom KASK – möjligheter till samarbete • Förbättringar av miljöeffektiva kommunikationer • Utbyggnad av förnyelsebar energi • Fler aspekter i regional utveckling, t.ex. nya perspektiv i stadsplanering för ökad attraktivitet, involvera frivilligsektorn i högre utsträckning och inkludera entreprenörskap i utbildning • Etablering av en institutionell överbyggnad/ett institutionellt samarbete i KASK 	<p><u>Hot</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimat, miljöförstöring och exploatering är hot för KASK • Demografisk utmaning (arbetskraftsbrist) – ökad press på välfärden • Få unga studerar teknik och naturvetenskap • Bristfällig juridisk integration – gränshinder försvårar integrationen • Unga utan betyg riskerar att marginaliseras • Ökade godstransporter i framtiden ger ökad press på infrastrukturen och mer transport till sjöss ger större risk för olyckor • Bristfälliga utbyggningar av interregionala och internationella utbyggningar av infrastrukturen

Styrkor

Kattegatt-Skagerrak är en **attraktiv region med hög inflyttning** från både inrikes och utrikes inflyttare. Regionen är, trots stora avstånd, **väl sammankopplad transportmässigt i nord-sydlig riktning** med undantag för spårbundna kommunikationer mellan Oslo och Göteborg. Med Nordens största hamn belägen i Göteborg är KASK även Skandinavians logistiska port mot omvärlden.

Regionen har **välutbildad befolkning**, där särskilt kvinnorna utmärker sig. KASK-regionerna ligger över EU-snittet för andelen högskoleutbildade, vilket ger goda förutsättningar för företagsetableringar beroende av högutbildad arbetskraft.

KASK är generellt en kunskapsregion, med **starka forskningscentra** inom bland annat energi och miljöteknik, och med många anställda i högteknologiska sektorer. Västra Götaland har till exempel lyfts fram som ett best practice av OECD när det gäller att skapa ett framgångsrikt triple helix-system, där ett välutvecklat nätverk av universitet, näringsliv och offentliga aktörer samverkar för regionens bästa.

Jämfört med resten av EU är KASK en rik region. Alla delregioner i KASK har en **högre bruttoregionprodukt än EU-genomsnittet**. I Oslo/Akershus har KASK en av Europas mest snabbväxande stadsregioner med avseende på ekonomisk tillväxt. På näringslivsområdet har regionen ett **stort användande och kunnande inom förnyelsebar energi**, vilket till viss del drivs av ambitiösa regionala miljömål i regionala utvecklingsplaner och strategier. Regionen har, i skandinavisk jämförelse, ett **stort antal snabbväxande företag**, vilket ger upphov till ökat antal arbetsplatser i KASK.

Svagheter

En svaghet i KASK är **de stora inomregionala skillnaderna** gällande attraktivitet, utbildningsnivå, sysselsättning och demografisk situation. De stora skillnaderna återspeglar sig inte enbart mellan KASKs olika regioner, utan också mellan centrum och periferi inom delregionerna. Exempelvis finns det stora skillnader mellan kust och inland i de norska och svenska delarna och mellan östkust och västkust på Jylland. Detta är en stor utmaning som bör adresseras om *hela* KASK-regionen skall utvecklas positivt.

Kommunikationerna är goda i nord-sydlig riktning, men regionerna har påpekat att det finns stora **brister i transportmöjligheter i öst-västlig riktning**. Detta avspeglar sig också i statistiken över antalet pendlare över landsgränserna. Med undantag från pendling mellan Västra Götaland och Norge är det få som pendlar över nationsgränserna. De stora avstånden samt att havet utgör en avgränsning bidrar till låg mobilitet i regionen. Detta påvisas också av statistik som visar att KASK-regionen har **låg internationell tillgänglighet**.

En annan svaghet är det faktum att en stor andel **unga lämnar grundläggande utbildning utan fullständiga betyg**. Detta är inte ett problem som är unikt för KASK, men är svaghet som måste hanteras.

Vidare har KASK, i egenskap av första generationens Interregprogram, **ingen politisk samarbetsform** för hela geografien på samma sätt som finns i Öresund genom Öresundskommittén.

Möjligheter

Trots att KASK spänner över tre länder finns **stora språkliga och kulturella likheter** mellan de olika delregionerna. Detta faktum ger förutsättningar för alla sorters utbyte och skapar stora möjligheter, till exempel för arbetskraft i ett land att söka arbete i ett annat. Detta utbyte förekommer i stor utsträckning inom vissa yrkesgrupper, såsom inom vård och service. Utbytet skulle kunna utvecklas än mer eftersom det är relativt enkelt att ta anställning i grannlandet och komma in i språk och kultur.

Det finns möjligheter till **kompatibilitet i de näringslivssatsningar som görs i regionen**. Efter en genomgång av de regionala utvecklingsplanerna kan det konstateras att de olika regionerna är bra på olika saker, men att de ändå kompletterar varandra genom att satsa på liknande områden. Life science, energiteknik, livsmedel, upplevelsenäring och informations- och kommunikationsteknologi är breda områden som regionerna prioriterar och där man kan nå ytterligare framsteg genom att i ökad utsträckning lära av varandra.

Under svagheter identifierades att det finns brister i transportsystemet, framförallt i den spårbundna trafiken som drar ner potentialen för mobilitet över gränserna. En möjlighet är att **investera kraftigt i miljövänliga transporter och underhåll av befintlig infrastruktur** för att på så sätt öka potentialen i mobilitet över gränserna. Detta skulle kunna gynna arbetsmarknaderna i regionen, genom att förbättra möjligheten att matcha jobb med kompetens på ett bättre sätt samtidigt som näringslivet skulle få tillgång till en större marknad.

KASK-regionen ligger redan idag långt framme när det gäller att producera och konsumera förnyelsebar energi. De norska fylkena har stora naturresurser i sin vattenkraft. Nordjylland och Midtjylland är långt framme med att utveckla vindkraft och Sverige är långt framme när det gäller bioenergi. Att **satsa ytterligare på förnyelsebar energi** skulle kunna göra att regionens försprång behålls och ökas.

Andra möjligheter som diskuterats i framtagandet av SWOT-analysen är att **inkludera fler perspektiv i samhällsplaneringen** i bred bemärkelse. Att exempelvis öppna upp fler områden för kultur i stadsplanering, involvera frivilligsektorn i större utsträckning och låta entreprenörskap bli en del av utbildningen kan ge en mer levande region. I bästa fall kan det bidra till minskade skillnader mellan centrum och periferi.

I KASK finns det institutionella samarbeten mellan exempelvis Göteborg och Oslo men inget samarbete för hela geografien. Således har inte samarbetet kommit lika långt som i till exempel Öresundsregionen. Ett **formaliserat institutionellt samarbete** mellan samtliga delregioner i KASK innebär en möjlighet för utökat samförstånd och samarbete.

Hot

KASK är en attraktiv region, inte minst på grund av kusterna. **Klimatförändringar, miljöförstoring och exploatering** av naturresurserna utgör dock ett hot mot regionens attraktivitet som kan väntas påverka hela samhället. Mest akut är den påverkan på attraktiviteten som till exempel övergödning (eutrofiering) har. En höjning av havsnivån är också ett framtida hot som bör adresseras. Dessutom innebär den ökade **risken för olyckor till sjöss och oljeutsläpp** ett hot mot regionen. Risken väntas öka i och med att mängden godstransporter till sjöss ökar.

Även om KASK har en högre andel unga och en lägre andel äldre än EU-snittet finns det områden i KASK där försörjningsbördan ökar på grund av **den demografiska utma-**

ningen och det finns risker för arbetskraftsbrist inom vissa yrken, till exempel inom vård och omsorg. Detta samtidigt som en **stor andel av regionens unga går ut gymnasieutbildningar utan betyg** och därmed riskerar att marginaliseras på arbetsmarknaden. Relaterat till framtida försörjning är också det faktum att **få unga väljer att studera naturvetenskap eller teknik**, vilket är hämmande för näringslivets utveckling.

Det faktum att gods- och trafikmängden väntas öka kraftigt innebär en **ökad press på järnvägsnät och vägnät**. Redan idag är trafikbelastningen på E6:an längs den svenska västkusten upp mot Oslo hög. Detta samtidigt som den spårbundna trafiken ökar i popularitet och gör att kapaciteten och underhållet i framtiden behöver ökas i hela KASK. **Bristfällig utbyggnad av de interregionala och internationella kommunikationerna** skulle försämra regionens internationella tillgänglighet ytterligare och innebära ett hot mot en hållbar tillväxt.

Ett hot mot ökat näringslivsutbyte i KASK är **bristfällig juridisk integration** på så sätt att det fortfarande kvarstår administrativa reglerskillnader som försvårar arbetsmarknadsintegration och företagande.

Rekommendationer

Utifrån den SWOT som har utarbetats för KASK har ett antal rekommendationer tagits fram som syftar till att vägleda insatser för att ytterligare stärka styrkorna, förbättra svagheter, ta till vara på möjligheterna och hantera hoten. Rekommendationerna är tänkta att vägleda det nuvarande och eventuellt kommande Interreg-programmet för KASK i dess prioriteringar av projekt och tematiska områden. Generellt ses ett ökat strategiskt fokus från politisk sida som önskvärt så att de områden som identifieras som extra viktiga prioriteras och aktivt stimuleras från programmets sida.

- Utnyttja komplementära styrkepositioner och möjligheter att lära av varandra när det gäller triple helix och innovationssystem. OECD har till exempel visat att Sverige, Norge och Danmark är bra på olika saker i innovationssystemet (privat/offentlig FoU, stora/små företag, finansiering/triple helix etc). Utveckla därför projekt som syftar till samarbete inom detta område.
- De olika regionerna kompletterar varandra genom näringslivssatsningar på liknande områden. Som det framgår av de regionala utvecklingsplanerna är life science, energiteknik, livsmedel, upplevelsenäring och informations- och kommunikationsteknologi breda områden som regionerna prioriterar och där gemensamma Interreg-projekt kan ge synergier.
- Det finns uppenbara samarbetsmöjligheter inom satsningar på förnyelsebar energi i olika delar av KASK. Projekt som bidrar till att bibehålla och öka KASK-regionens försprång på detta område bör finansieras. Även brett samarbete inom miljöfrågor bör prioriteras då detta är något som naturligt förenar regionen.
- Prioritera projekt som arbetar för ökad gränsregional mobilitet genom att till exempel förbättra transportsystemet, underlätta möjligheten att ta anställning i annat land och erkänna examina från andra länder inom KASK.
- Stärka sammanhållningen inom KASK-regionen, det vill säga bidra till regional utveckling i perifera delar av regionen som kämpar med bland annat lägre utbildningsnivå, högre arbetslöshet och lägre inflyttning. Detta kan göras genom projekt som arbetar med landsbygdsutveckling, kreativ stadsplanering, lokal utveckl-

ing, nya tekniska lösningar för spridande av kultur och utbildning eller liknande.

- Arbeta aktivt för att bygga upp en katastrofberedskap i relation till oljeutsläpp och andra miljörisker i Kattegatt-Skagerrak. Här finns erfarenheter att hämta från andra Interreg-program och det är ett naturligt område för samarbete över gränserna.
- För resterande och eventuellt kommande programperiod finns det uppenbara fördelar med att kluster av framgångsrika projekt inom besläktade tematiska områden gemensamt utvecklar nya projekt och får finansiering för detta (jmf modell från Interreg Nordsjöprogrammet). Programmet själv kan också avsätta medel för att utnyttja synergier mellan tematiskt besläktade projekt, så som görs inom Interreg IV C. Projekten skulle även kunna utvidgas så att fler kommuner/regioner/fylken kan dra fördelar av framgångsrika projekt.
- Se brett och allsiktigt på begreppet regional utveckling. Saker som entreprenörskap i utbildningen, mer involvering av frivilligsektorn och en mer kreativ och inkluderande stadsplanering har nämnts men det finns fler aspekter att utveckla. Projekt med detta tvärssektoriella perspektiv bör prioriteras.
- I arbetet med denna SWOT har det inom många områden varit svårt att finna jämförbar statistik mellan länderna. Det finns därför ett tydligt behov av att starta projekt med syfte att samla gemensam och jämförbar statistik.

Sammenfatning og anbefalinger

Denne SWOT-analysen er blitt utarbeidet på grunnlag av innsamlet statistikk fra ulike kilder og en gjennomgang av regionale utviklingsplaner (i partnerregionene). Hertil kommer en række inputs innsamlet fra repræsentanter for de tolv regioner i Kattegat-Skagerrak (KASK-området) gjennom fem workshops. På dette grunnlag er der blevet etableret syv hovedområder til brug for strukturering af analysen:

- Befolkning og demografi
- Boligforhold og livsbetingelser
- Kommunikation og infrastruktur
- Arbejdsmarked og uddannelse
- Innovation og forskning
- Erhvervsliv og iværksætteri
- Miljø og energi

Inden for alle disse områder er der anvendt både statistiske og kvalitative data for at beskrive Kattegat-Skagerrak i henhold til styrker, svagheder, muligheder og trusler. For hvert område er der foretaget en selvstændig SWOT-analyse. I denne sammenfatning fokuseres der på de pointer og konklusioner, som regionerne har fremhævet som de vigtigste.

<p><u>Styrker</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Attraktiv region, som tiltrækker tilflyttere grundet nærhed til hav, natur og kulturelle fyrtårne i hele regionen • Højt uddannelsesniveau blandt arbejdsstyrken generelt og hos kvinderne i særdeleshed • Stærke forskningsmiljøer med veludviklede regionale innovationssystemer • Omfattende viden om og anvendelse af vedvarende energi • Gode transportforbindelser mellem nord og syd • Højt BRP generelt i KASK i forhold til gennemsnittet i EU • Mange hurtigt voksende virksomheder 	<p><u>Svagheder</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Center-periferi-udfordringer i forhold til beskæftigelse og uddannelse samt en negativ befolkningstilvækst i perifere dele af regionen • Lange afstande og dårlige transportforbindelser mellem øst og vest samt en lav grænsemobilitet, der hæmmer arbejdsmarkedsintegration • Lav international tilgængelighed i relation til flyforbindelser, veje og jernbaner • Høj frafaldsprocent i uddannelsessystemet blandt unge • Manglende politisk samarbejde og institutioner i KASK
<p><u>Muligheder</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ligheder i sprog og kultur fremmer mobilitet, samarbejde og integration samt faciliterer synergieffekter på arbejdsmarkedet • Fælles forretningsudviklingsområder og muligheder for samarbejde • Forbedringer i miljøvenlige forbindelser • Udvidet brug af vedvarende energikilder • Nytænkning af regional udvikling – for eksempel via nye perspektiver i byplanlægning for at øge attraktiviteten, øget involvering af frivilligsektoren og mere fokus på iværksætteri i undervisningen. • Etablering af en institutionel samarbejde i KASK 	<p><u>Trusler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimaændringer, miljøforringelser og eksploitering af områdets naturressourcer • Den demografiske udfordring (mangel på arbejdskraft) skaber øget pres på velfærd • For få unge studerer naturvidenskab • Mangel på juridisk integration - grænseproblemstillinger hæmmer integration • Unge uden uddannelse risikerer at blive marginaliseret • Øget godstransport i fremtiden skaber øget pres på infrastrukturen, og mere transport ad søvejen øger risikoen for ulykker • Utilstrækkelig udbygning af den Interregionale og internationale infrastruktur

Styrker

Kattegat-Skagerrak er en attraktiv region der tiltrækker mange indenlandske såvel som udenlandske tilflyttere. Regionen præges trods store afstande af gode transportforbindelser mellem nord og syd med undtagelse af den mangelfulde jernbanetransport mellem Oslo og Göteborg. Med Nordens største havn beliggende i Göteborg er KASK også Skandinaviens logistiske ind- og udgang til omverdenen.

Regionen har **en veluddannet befolkning**, hvor særligt kvinderne udmærker sig. KASK ligger over EU-gennemsnittet for andelen af personer med en længere videregående uddannelse, hvilket giver gode forudsætninger for etablering af virksomheder, som beror på højtuddannet arbejdskraft.

KASK er generelt en vidensregion med **stærke forskningscentre** inden for blandt andet miljøteknik og der er mange beskæftigede inden for højteknologiske sektorer. Västra Götaland er blevet fremhævet af OECD som et eksempel på best practise, når det gælder om at skabe et velfungerende triple helix-system, som forbinder universiteter, erhvervsliv og offentlige aktører i et samarbejde til regionens bedste.

Sammenlignet med resten af EU er KASK en rig region. Alle delregioner i KASK har et **højere bruttoregionalprodukt end EU-gennemsnittet**. I Oslo/Akershus har KASK en af Europas mest hurtigt voksende byregioner med hensyn til økonomisk vækst. Når det kommer til erhvervslivet, er regionen præget af en **omfattende viden om og anvendelse af vedvarende energiformer**, hvilket til dels skyldes ambitiøse miljømål i regionale udviklingsplaner og strategier. Regionen har sammenlignet med resten af Skandinavien et **stort antal af hurtigt voksende virksomheder**, hvilket giver anledning til en øget mængde af arbejdspladser.

Svagheder

En svaghed i KASK er de **store intraregionale forskelle** med hensyn til attraktivitet, uddannelsesniveau, beskæftigelse og demografisk situation. De store forskelle afspejles ikke blot mellem KASK's forskellige regioner, men også mellem center og periferi i de enkelte delregioner. Der er eksempelvis store forskelle mellem kystområder og indlandsområder i de norske og svenske dele af KASK og mellem østkysten og vestkysten af Jylland. Dette er en stor udfordring, som bør adresseres, hvis *hele* KASK-regionen skal udvikle sig positivt.

Selvom forbindelserne mellem nord og syd er gode, har regionerne påpeget, at der er store **mangler i transportsystemet mellem øst og vest**. Dette afspejler sig også i statistikken over pendlere, der rejser over landegrænserne. Med undtagelse af pendling mellem Västra Götaland og Oslo, er der kun få, der pendler over grænserne. De store afstande og havet udgør begrænsninger, som bidrager til lav mobilitet i regionen. Dette understreges også i statistisk materiale, som viser, at KASK-regionen har **lav international tilgængelighed**.

En anden svaghed er den **store frafaldsprocent blandt unge på ungdomsuddannelserne**. Dette problem er ikke unikt for KASK, men udgør et mere grundlæggende problem, som bør adresseres.

Derudover er der i KASK **endnu ikke et konsolideret politisk samarbejde eller et officielt samarbejdsforum** for hele området, på samme måde, som man har det i

Øresund gennem Øresundskomiteen.

Muligheder

Trods det at KASK spænder over tre lande, er der **store sproglige og kulturelle ligheder** delregionerne imellem. Dette faciliterer mange forskellige former for udveksling og skaber store muligheder – således at arbejdskraften i et land eksempelvis kan søge arbejde i et andet. Udvekslingen forekommer i stor udstrækning inden for bestemte faggrupper såsom omsorg/pleje og service og bør kunne udvides mere, eftersom det er forholdsvist problemfrit for de arbejdssøgende at opnå ansættelse i et naboland og sætte sig ind i sprog og kultur.

I KASK-området eksisterer der gode muligheder for at skabe **kompabilitet inden for de erhvervsmæssige satsninger**. Det fremgår bl.a. af de regionale udviklingsplaner, at delregionerne har forskellige styrkepositioner, men supplerer hinanden ved at fokusere på mange af de samme områder. Life science, energi, fødevarer samt oplevelses-, informations- og kommunikationsteknologi er prioriterede områder i alle regionerne, hvor man ville kunne opnå yderligere fremskridt ved i stigende grad at lære af hinanden.

Under afsnittet om svagheder blev det fremhævet, at der findes en række brister i transportsystemet, særligt inden for jernbanetrafikken, som er afgørende for mobiliteten over grænserne. En mulighed er derfor at **investere kraftigt i miljøvenlige transportformer og vedligeholdelse af eksisterende infrastruktur** og derigennem øge potentialet for mobilitet over grænserne. Dette ville gavne arbejdsmarkedene i regionen ved at forbedre deres muligheder for at matche job med kvalifikationer mere præcist og give virksomhederne adgang til et bredere marked.

Allerede i dag ligger KASK-regionen langt fremme, når det gælder produktion og forbrug af vedvarende energi. De norske amter (fylker) besidder store ressourcer inden for vandkraft. Nord- og Midtjylland er langt fremme med at udvikle vindkraft, mens Sverige har en styrkeposition inden for bioenergi. At **satse yderligere på vedvarende energi** vil facilitere vedligeholdelsen og udbygningen af regionens ledende position på området.

Andre muligheder, som diskuteres i forbindelse med SWOT-analysen, er at **inkludere flere perspektiver i den fælles planlægning**. Man kan eksempelvis satse på flere kulturelle områder i byplanlægningen, involvere frivilligsektoren i større udstrækning og sætte iværksætterier på skoleskemaet for at gøre regionen mere levende. I bedste fald kan det bidrage til at mindske forskellene mellem center og periferi inden for regionen.

I KASK findes der institutionelt samarbejde på tværs af nogle af delregionerne mellem eksempelvis Göteborg og Oslo, men intet forum, der omfatter hele regionen – som man blandt andet ser det i Øresundsregionen. Et **formaliseret institutionelt samarbejde** mellem samtlige delregioner i KASK ville derfor skabe muligheder for styrket samarbejdet og en øget fælles forståelse.

Trusler

KASK er en attraktiv region, ikke mindst på grund af kysterne. **Klimaforandringer, miljøforringelse og eksploitering** (overudnyttelse) af naturressourcerne udgør derfor en trussel mod regionens attraktivitet, som kan forventes at påvirke hele samfundet. En af de mest presserende trusler er i denne forbindelse overgødning (eutrofiering). En generel vandstandsstigning udgør også en fremtidig trussel, der bør tages op. I relation

hertil eksisterer der også en **risiko for ulykker til søs** og i denne forbindelse - **olieudslip**. Risikoen herfor forventes at stige i takt med mængden af gods, der transporteres ad søvejen.

Selvom KASK generelt har en højere andel af unge og en lavere andel af ældre end EU-gennemsnittet, findes der områder, hvor forsørgerbyrden er stigende på grund af **den demografiske udvikling**. Der er risiko for mangel på arbejdskraft i visse erhverv såsom sundhed, pleje og omsorg. Samtidigt dropper en stor del af regionens unge ud af ungdomsuddannelser og risikerer herved at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet. Relateret til den fremtidige arbejdsstyrke er også det faktum, at **få unge vælger at studere naturvidenskab**, hvilket hæmmer erhvervsudviklingen.

At gods- og trafikmængden ventes at blive øget kraftigt i fremtiden, indebærer et **øget pres på jernebane- og vejnettet**. Allerede i dag er trafikbelastningen på E6 (langs den svenske vestkyst mod Oslo) stor. Samtidig nyder jernbanetrafikken en stigende grad af popularitet, hvorfor kapacitet og vedligeholdelse i hele KASK bør øges. **Utilstrækkelig udbygning af de interregionale og internationale forbindelser vil reducere regionens internationale tilgængelighed** yderligere og udgør således også en trussel mod bæredygtig vækst i KASK.

En anden trussel mod øget økonomisk samarbejde og udveksling i KASK er **mangelfuld juridisk integration** i den forstand, at der stadig er store administrative regelforskelle, som hindrer yderligere arbejdsmarkedsintegration.

Anbefalinger

På baggrund af SWOT-analysen af KASK er en række anbefalinger blevet udarbejdet. Disse har til formål at guide den fremtidige indsats med at forbedre styrker, udbedre svagheder, udnytte muligheder og håndtere trusler. Anbefalingerne kan bruges af det nuværende og eventuelle fremtidige KASK-Interregprogrammer til prioriteringen af projekter og fokusområder. Generelt er et øget strategisk fokus fra politisk side ønskeligt, således, at de områder som identificeres som særligt vigtige også fremadrettet prioriteres i og støttes via interreg-programmet.

- Udnyttelse af komplementære styrkepositioner og muligheder for at lære af hinanden i relation til triple helix og innovationssystemer. OECD har påvist, at Norge, Sverige og Danmark har forskellige styrkepositioner inden for innovationssystemet (privat-offentlig FoU, store/små virksomheder, finansiering, triple helix osv.). Derfor bør der udvikles et projekt, som sigter på samarbejde inden for dette område.
- Øget samarbejde inden for fælles erhvervsmæssige indsatsområder. Det fremgår bl.a. af de regionale udviklingsplaner, at delregionerne komplementerer hinanden gennem erhvervsmæssige satsninger inden for samme områder. Life science, energi, fødevarer samt oplevelses-, informations- og kommunikationsteknologi er fælles hovedområder, inden for hvilke der bør kunne skabes synergieffekter via øget samarbejde – eksempelvis i regi af fælles Interreg-projekter.
- Fokus på projekter inden for vedvarende energi. Der eksisterer åbenlyse samarbejdsmuligheder inden for vedvarende energi i de forskellige dele af KASK. Projekter som bidrager til at fastholde KASK-regionens forspring på dette område, bør finansieres. Generelt bør samarbejdet i relation til miljø prioriteres, da det er noget, som naturligt forener regionen.

- Prioritering af projekter, som arbejder for øget grænsemobilitet såsom forbedringer af transportsystemet, understøttelse af muligheden for at opnå ansættelse i et andet land og anerkendelse af eksamensbeviser fra andre KASK-regioner.
- Øge sammenhængskraften inden for KASK, dvs. bidrage til regional udvikling i de perifere dele af regionen, som kæmper med bl.a. lave uddannelsesniveauer, høj arbejdsløshed og lav tilflytning. Dette kan gøres gennem projekter, som arbejder med landsbyudvikling, kreativ byplanlægning, lokal udvikling, nye teknologiske løsninger til spredning af kultur, uddannelse og lign.
- Arbejde aktivt for at opbygge et katastrofeberedskab, som kan håndtere olieudslip og andre miljøkriser i KASK. Dette er et oplagt område at samarbejde om på tværs af landegrænser, og man kan i den forbindelse hente erfaringer fra andre Interreg-programmer.
- For den resterende og eventuelt kommende programperioder eksisterer der åbenlyse fordele ved, at klynger af vellykkede projekter inden for beslægtede fagområder i fællesskab udvikler nye projekter og får midler til dette (jf. Interreg Nordsø-programmet). Selve programmet kan også afsætte ressourcer til at udnytte synergien mellem tematisk relaterede projekter, som det sker under Interreg IV C. Projekterne kunne også udvides til at omfatte flere kommuner/regioner/amter, som således vil kunne drage nytte af vellykkede projekter.
- Anskue begrebet regional udvikling bredt og alsidigt. Tiltag som iværksætterier på skoleskemaet, øget inddragelse af frivilligesektoren samt en mere inkluderende og kreativ byplanlægning er allerede blevet nævnt, men der findes flere aspekter af udvikling. Projekter med tværsektorielle perspektiver bør prioriteres.
- Systematisering af statistiske regionale data. I arbejdet med denne SWOT-analyse har det inden for mange områder været problematisk at skaffe sammenligneligt statistisk materiale mellem landene. Der er således et tydeligt behov for at påbegynde indsamling og systematisering heraf.

Sammendrag og anbefalinger

Denne SWOT-analysen er blitt utarbeidet på grunnlag av innsamlet statistikk fra ulike kilder og en gjennomgang av regionale utviklingsplaner (i partnerregionene). Dessuten har representanter fra de tolv regionene rundt Kattégatt-Skagerrak (KASK) vært samlet på fem seminarer for å diskutere resultater og prioriteringer i rapporten. Her har man kommet frem til syv brede temaområder som analysen struktureres etter:

- Befolkning og demografi
- Boforhold og livsmiljø
- Kommunikasjon og infrastruktur
- Arbeidsmarked og utdanning
- Innovasjon og forskning
- Næringsliv og entreprenørskap
- Miljø og energi

Man brukt statistikk og kvalitative data for å beskrive Kattégatt-Skagerak-regionen og for å få frem styrker, svakheter, muligheter og trusler innenfor de respektive områdene. For hvert aktuelle område har man utviklet egne SWOT-analyser, med flere punkter enn hva som blir presentert i dette sammendraget. Sammendraget fokuserer på de punktene som representanter fra regionene fremhevet som de viktigste.

<p><u>Styrker</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Attraktiv region som tiltrekker innflyttere, i nærhet til hav, natur og kulturelle fyrtårn i hele regionen. • Høyt utdanningsnivå på arbeidskraften, særlig blandt kvinner. • Sterke forskningsmiljøer i regionen, med velfungerende regionale innovasjonssystemer. • Utstrakt bruk og kunnskap om fornybar energi. • Gode transportforbindelser i nord-sørlig retning • Høy BRP generelt i KASK sammenlignet med EU-gjennomsnittet. • Mange raskt voksende selskaper. 	<p><u>Svakheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Senter-periferi utfordringer i forhold til sysselsettnings- og utdanningsnivå, og en negativ befolkningsvest i de mindre sentrale delene av regionen. • Store avstander, dårlige transportforbindelser i øst-vestlig retning og lav mobilitet langs grensen kompliserer integrasjon i arbeidsmarkedet. • Lav internasjonalt tilgjengelighet med fly, vei og jernbane. • Mange unge avbryter utdanningen uten fullstendig vitnemål. • Politiske samarbeidsformer og institusjoner i KASK savnes.
<p><u>Muligheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Likheter innen språk og kultur forenkler mobilitet, samarbeid og integrasjon, gir muligheter til synergieffekter i arbeidsmarkedet. • Felles foretningsutviklingsområder innen KASK – muligheter for samarbeid • Forbedring av miljøeffektiv kommunikasjon. • Utbygging av fornybar energi. • Flere aspekter av regional utvikling, slik som nye perspektiver på byplanlegging for økt attraktivitet, involvere frivillig sektor i større grad og inkludere entreprenørskap i utdanningen. • Etablering av institusjonelt samarbeid i KASK. 	<p><u>Trussler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimaendringer, miljødeleggelse og utnyttelse av naturressurser er en trussel for KASK. • Demografisk utfordring (mangel på arbeidskraft) – økt press på velferden. • Få unge studerer teknologi og naturvitenskap. • Mangel på juridisk integrasjon – grenseoverskridende barrierer hindrer integrering. • Unge uten vitnesmål/examenspapirer risikerer å bli marginalisert. • Økt godstransport i fremtiden gir økt press på infrastrukturen og mer transport til sjøss gir større risiko for ulykker. • Utilstrekkelig utbygging av interregionale og internasjonale infrastruktur.

Styrker

Kattegatt-Skagerak er en **attraktiv region med høy innflytting** fra både innland og utland. Regionen er, tross store avstander, **bra sammensveiset transportmessig i nord-sørlig retning**, med unntak av jernbanetransport mellom Oslo og Gøteborg. Med Nordens største havn beliggende i Gøteborg er KASK også Skandinavias logistiske inngangsport til omverden.

Regionen har en **godt utdannet befolkning**, og særlig kvinnene utmerker seg. KASK-regionene ligger over EU-snittet for andelen av befolkningen med høyere utdanning, noe som gir gode forutsetninger for etablering av bedrifter som krever høyt kvalifiserte arbeidstakere.

KASK er generelt en kunnskapsregion, med **sterke forskningsmiljøer** innenfor blant annet energi og miljøteknikk, og med mange ansatte i høyteknologisk sektor. Västra Götaland har for eksempel blitt løftet frem som et godt eksempel når det gjelder å skape et vellykket trippelt helix-system, der et velutviklet nettverk av universiteter, næringsliv og offentlige aktører samarbeider for regionens beste.

Sammenlignet med resten av EU er KASK en rik region. Alle delregionene i KASK har et **høyre bruttoregionalprodukt enn EU-gjennomsnittet**. I Oslo/Akershus har KASK et av Europas raskest voksende urbane områder med hensyn til økonomisk vekst. På næringslivsområdet har KASK-regionen en **omfattende bruk og høy kompetanse innenfor fornybar energi**, noe som til en viss grad drives av ambisiøse regionale miljømål innenfor de regionale utviklingsplanene og strategiene. Regionen har, i Skandinavisk sammenheng, et **stort antall raskt voksende selskaper**, noe som gir opphav til et økende antall arbeidsplasser i KASK.

Svakheter

En svakhet i KASK er de **store interne forskjellene** når det kommer til attraktivitet, utdanningsnivå, sysselsetting og demografisk situasjon. De store forskjellene gjenspeiler seg ikke bare mellom de ulike regionene i KASK, men også mellom sentrum og periferi innen delregionene. For eksempel finnes det store forskjeller mellom kyst og innland i de norske og svenske delene og mellom østkyst og vestkyst på Jylland. Dette er en stor utfordring som bør adresseres om hele KASK-regionen skal utvikles positivt.

Kommunikasjonene er gode i nord-sørlig retning, men regionene påpeker at det finnes store **mangler i transportmulighetene i øst-vestlig retning**. Dette avspeiler seg også i statistikken over antall pendlere over landegrensene. Med unntak av pendling mellom Västra Götaland og Norge, er det få som pendler over nasjonalgrensene. De store Avstandene, samt at havet utgjør en begrensning, bidrar til lav mobilitet i regionen. Dette påvises også av statistikk som viser at KASK-regionen har **lav internasjonal tilgjengelighet**.

En annen svakhet er det faktum at en stor andel av de **unge avslutter grunnleggende utdanning uten fullstendig vitnemål**. Dette er ikke et problem som er unikt for KASK, men er allikevel en svakhet som må håndteres.

Videre har KASK, i egenskap av å være et første generasjons Interregprogram, **ingen politisk samarbeidsform** for hele området slik som i Öresund gjennom Öresundskomiteén.

Muligheter

Til tross for at KASK spenner over tre land, finnes det **store språklige og kulturelle likheter** mellom de ulike delregionene. Dette gir forutsetninger for alle former for utbytte/utveksling, og gir for eksempel store muligheter for at arbeidskraft i ett land kan søke arbeid i et annet. Slik utveksling forekommer i stor grad innenfor visse yrkesgrupper, slik som omsorg og service fagene. Arbeidskraftutvekslingen burde kunne utvikles mer ettersom det er relativt enkelt å få ansettelse og å bli integrert med språket og kulturen i nabolandet.

Det finnes muligheter for **samarbeid mellom de næringslivssatsinger som gjøres i regionen**. Det fremgår av de regionale utviklingsplaner at de ulike regionene er dyktige til ulike ting, men de komplementerer hverandre uansett gjennom å satse på lignende områder. Life science, energiteknikk, mat, opplevelsesindustri og informasjons- og kommunikasjonsteknologi er brede områder som regionene prioriterer, hvor man kan gjøre ytterligere fremskritt gjennom å stadig lære av hverandre.

Under svakheter kom det frem at der finnes mangler i transportsystemet, spesielt i jernbanetrafikken som trekker ned potensialet for mobilitet over landegrensene. En mulighet er å **investere kraftig i miljøvennlig transport og vedlikeholde eksisterende infrastruktur** for på denne måten å øke potensialet for mobilitet over grensene. Dette kunne gavne arbeidsmarkedet i regionen gjennom å matche jobber og kompetanse på en bedre måte, samtidig som næringslivet skulle få tilgang til et større marked.

Alt i dag ligger KASK-regionen langt fremme når det gjelder å produsere og konsumere fornybar energi. De norske fylkene har store naturressurser i sin vannkraft. Nordjylland og Midtjylland er langt fremme mht til utvikling av vindkraft, og Sverige er kommet langt når det gjelder bioenergi. Å **satse videre på fornybar energi** vil bidra til at regionen beholder og styrker sitt forsprang på dette området.

Andre muligheter som ble diskutert i utviklingen av SWOT-analysen var å **inkludere flere perspektiver i samfunnsplanleggingen** i vid forstand. Og for eksempel åpne opp flere områder for kultur i byutvikling, involvere frivillig sektor i større grad og la entreprenørskap bli en del av utdanningen, vil kunne gi en mer levende region. I beste fall kan det bidra til færre forskjeller mellom sentrum og periferi.

I KASK finnes det et institusjonelt samarbeid mellom eksempelvis Göteborg og Oslo, men intet samarbeid for hele regionen. Således har ikke samarbeidet kommet like langt som for eksempel i Öresundregionen. Et **formalisert institusjonelt samarbeid** mellom samtlige delregioner i KASK innebærer muligheter for økt forståelse og samarbeid.

Trusler

KASK er en attraktiv region, ikke minst på grunn av kysten. **Klimaendringer, miljøødeleggelser og utnyttelse av naturressurser** utgjør dog en trussel mot regionens attraktivitet som kan ventes å påvirke hele samfunnet. Mest akutt er den påvirkningen som for eksempel overgjødning har på attraktiviteten. Stigende havsnivå er også en fremtidig trussel som bør håndteres. Dessuten innebærer den **økte risikoen for ulykker til sjøs** og oljeutslipp en trussel mot hele regionen. Risikoen vil øke etter hvert som mengden godstransport til sjøs vil øke.

Selv om KASK har en høyere andel unge og lavere andel eldre mennesker enn EU-gjennomsnittet, finnes det områder i KASK der forsørgelsesbyrden øker på grunn av **den**

demografiske utfordringen. Enkelte områder vil kunne oppleve mangel på arbeidskraft innenfor visse yrker, som for eksempel helse- og sosialfag. Dette skjer samtidig som en **stor andel av regionens unge går ut av videregående skole uten fullstendig vitnemål** og dermed risikerer å bli marginalisert på arbeidsmarkedet. Sett i forhold til fremtidig forsørging/verdiskapning er det også en trussel **at få unge velger å studere naturvitenskap og teknologi**, noe som vil hemme næringsutviklingen.

Det faktum at gods- og trafikkmengden er ventet å øke kraftig, innebærer **økt press på jernbane- og veinettet**. Alt i dag er trafikkb belastningen på E6 langs den svenske vestkysten og opp mot Oslo høy. Når jernbanetrafikken samtidig øker i popularitet må kapasiteten og vedlikeholdet i fremtiden økes i hele KASK-området. **Utilstrekkelig utbygging av interregionale og internasjonale kommunikasjonslinjer** vil ytterligere redusere regionens internasjonale tilgjengelighet, samtidig som det vil utgjøre en trussel mot bærekraftig vekst.

En trussel mot økt næringslivssamarbeid i KASK er at det **mangler juridisk integrasjon** og fortsatteksisterer ulike administrative regler, noe som hindrer sosiale integrasjon og sysselsetting.

Anbefalinger

På grunnlag av SWOT analysen for KASK er det utformet et antall anbefalinger som skal veilede bestrebelsene på å forsterke styrkene, forbedre svakhetene, gripe mulighetene og håndtere truslene. Anbefalingene er ment å veilede det nåværende og eventuelt kommende Interregprogrammet for KASK i sin prioritering av prosjekter og tematiske områder. Generelt er det ønskelig med økt strategisk fokus fra politisk side, slik at de områder som identifiseres som ekstra viktige prioriteres og aktivt oppmuntres fra programmets side.

- Utnytte komplementære styrker og muligheter til å lære av hverandre når det gjelder trippel helix og innovasjonssystemer. OECD har for eksempel vist at Sverige, Norge og Danmark er gode innenfor ulike områder i innovasjonssystemet (privat/offentlig FoU, store/små bedrifter, finansiering/trippel helix etc.). Det bør derfor utvikles prosjekter med sikte på samarbeid innenfor disse områdene.
- Det fremgår af de regionale utviklingsplaner at de ulike regionene komplementerer hverandre gjennom næringslivssatsninger på liknende områder. Life science, energiteknikk, mat, opplevelsesindustri og informasjon- og kommunikasjonsteknologi er brede områder som regionene prioriterer og hvor felles Interreg-prosjekter kan gi synergieffekt.
- Det finnes åpenbare samarbeidsmuligheter innenfor satsing på fornybar energi i de ulike delene av KASK. Prosjekter som bidrar til å opprettholde og styrke KASK-regionens forsprang innenfor dette feltet bør finansieres. Også et bredt samarbeid om miljøspørsmål bør prioriteres da dette er noe som naturlig forener regionen.
- Prioritering av prosjekter som arbeider for økt grenseregional mobilitet gjennom for eksempel å forbedre transportsystemet, tilrettelegge for ansettelse i et annet land og å godkjenne utdanning fra andre land innenfor KASK.
- Styrke samholdet i KASK-regionen ved å bidra til regional utvikling i perifere deler av regionen som kjemper med blant annet lavt utdanningsnivå, høyere

arbeidsløshet og lavere innflytting. Dette kan gjøres gjennom prosjekter som arbeider med landsbyggdutvikling, kreativ byplanlegging, lokal utvikling, nye tekniske løsninger for formidling av kultur og utdanning, eller lignende.

- Arbeide aktivt for å bygge opp katastrofeberedskap i regionen med tanke på håndtering av oljeutslipp og andre miljøkriser i Kattegatt-Skagerak. Her finnes erfaringer å hente fra andre Interreg-programmer og det er et naturlig område for samarbeid over landegrensene.
- For gjenværende og eventuelt kommende programperiode finnes det åpenbare fordeler med at klynger av vellykkede prosjekter innenfor beslektede fagområder i fellesskap utvikler nye prosjekter og får finansiering for dette (jf. modell fra Interreg Nordsjøprogrammet). Selve programmet kan også bevilge midler til å utnytte synergier mellom klynger av tematisk beslektede prosjekter, noe som gjøres i Interreg IV C. Prosjektene skulle også kunne utvides slik at flere kommuner/regioner/fylker kan dra fordel av fremgangsrike prosjekter.
- Se bredt og allsidig på begrepet regional utvikling. Ting som entreprenørskap i utdanning, mer involvering av frivillig sektor og en mer kreativ og inkluderende byplanlegging har blitt nevnt, men det finnes flere aspekter å utvikle. Prosjekter med tverrsektorielt perspektiv bør prioriteres.
- I arbeidet med denne SWOT-analysen har det innenfor mange områder vært vanskelig å finne sammenlignbar statistikk på tvers av landene. Det finnes derfor et betydelig behov for å starte et prosjekt med det formål og samle felles og sammenlignbar statistikk.

Kapitel 1. Inledning

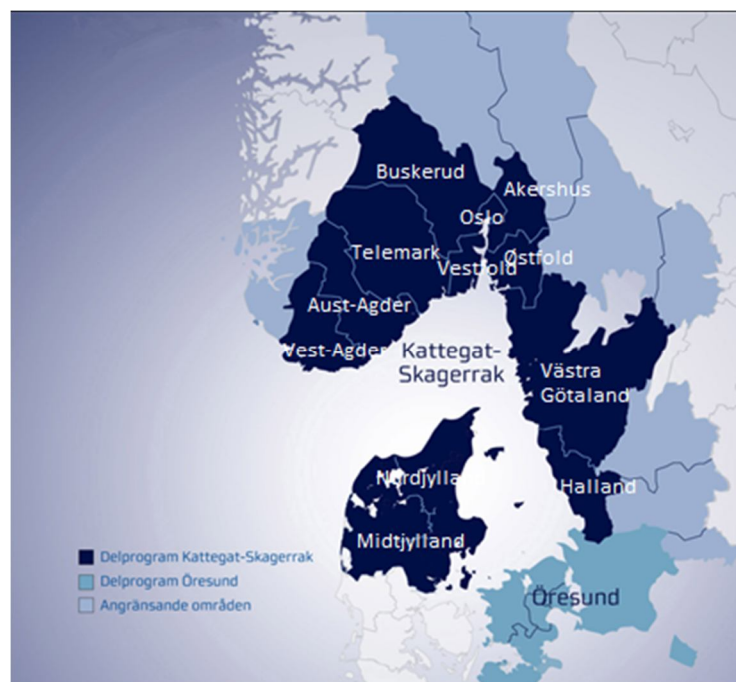
1.1 Uppdraget

I programdokumentet för det gränsregionala samarbetsprogrammet Interreg IV A Öresund-Kattegat-Skagerrak (ÖSK) som sträcker sig från 2007 till 2013 genomfördes en SWOT-analys för att identifiera programområdets styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Detta för att kunna göra väl underbyggda prioriteringar under programperioden. Då förutsättningarna för Kattegat-Skagerrak-området (KASK) och Öresundsregionen skiljer sig åt på många punkter har ett behov av att utforma en separat SWOT-analys för KASK-området identifierats. Detta för att skapa en bättre översikt över de gemensamma utgångspunkterna för regioner och kommuner inom KASK. Tanken är att analysen skall ligga till grund för prioriteringar för den resterande programperioden fram till 2013, men även utgöra utgångspunkt inför en ny programperiod.

Oxford Research fick i januari 2011 i uppdrag av Region Halland att ta fram denna SWOT-analys för KASK-området. Med utgångspunkt i målsättningarna för Interreg IV A programmet för KASK området, ska projektet utgå ifrån den existerande projektportföljen och de regionala utvecklingsplanerna/strategierna. På så vis skapas en samlad bild av vad som behövs för att uppfylla målen med programmet och i förlängningen som underlag för kommande Interregprogram.

1.2 Regionen

Fig. 2.1 Karta över regionen

Källa: Oxford Research 2011, baserat på www.interreg-oks.eu

På kartan ovan är programområdet för Interreg ÖKS utmarkerat, med delprogrammet Kattegatt-Skagerrak i mörkblått. KASK består av följande fylken i Norge, från väst till öst; Vest-Agder, Aust-Agder, Telemark, Buskerud, Vestfold, Oslo, Akershus, Østfold. Alla norska fylken som deltar i programmet har kust till Skagerrak, Buskerud har en kortare kuststräcka till Oslofjorden mellan Vestfold och Akershus. Den svenska delen av KASK-programmet utgörs av Västra Götaland, störst i KASK till både yta och befolkning, samt Halland. Danmark representeras av Region Nordjylland och Region Midtjylland.

Till detta kärnområde tillkommer de så kallade 20-procentsområdena, eller angränsade områden. Max 20 % av finansieringen till ett projekt får gå till projektdeltagare från dessa regioner. I Norge är Rogaland fylke väster om Vest-Agder en sådan region, tillsammans med Oppland och Hedmark norr om Oslo. I Sverige deltar Värmland, Örebro län, Jönköpings län samt Kronobergs län som angränsande områden. Delar av Midtjylland var tidigare angränsande områden, men numera deltar hela Midtjylland fullt ut i programmet.

1.2.1 KASK-gemensamma institutioner

KASK är inne i sin första generation av samarbete genom Interreg, och många av de uppstartade projekten har präglats av fokus på att få folk att lära känna varandra över nationsgränserna, och lära sig hur de kan samarbeta. Jämfört med till exempel Öresundsregionen och det gränsöverskridande arbetet Norge-Sverige har samarbetet således inte utvecklats lika långt. Detta har främst att göra med KASK-regionens geografiska förutsättningar, som en utspridd region med avgränsande hav mitt emellan, men det kan också bero på avsaknaden av gränsöverskridande institutioner och myndigheter. I Öresundsregionen finns exempelvis Öresundskommittén, Öresundsuniversitetet och Öresund Direkt. För samarbetet mellan Norge och Sverige finns bland annat gränskommittéer och grensetjänst. Sådana organisationer saknas för hela KASK-geografin. Delvis kan detta förklaras med att det är ett första generationens Interreg-program i området. I Öresund har många institutioner utvecklats genom olika Interreg-projekt. Om KASK-regionen inkluderas i framtida Interreg-program är det rimligt att tro att nya institutioner kommer att skapas inom olika områden.

Kapitel 2. Befolkning och demografi

Efter sammanställning av området befolkning och demografi har ett antal styrkor och svagheter framkommit som presenteras i nedanstående SWOT. Befolkning och demografi är en viktig förutsättning för många politikområden, såsom arbetsmarknad och näringsliv.

Statistiken visar att KASK-regionen har en hög andel unga vid en jämförelse med EU samt höga födelsetal i jämförelse med andra länder i EU med motsvarande tillväxtnivåer. Däremot syns skillnaderna mellan centrum och periferi tydligt i befolkningsutveckling, då hög inflyttning till vissa delar kombineras med avstannande eller rentav sjunkande befolkningsutveckling i andra delar. Konsekvensen i de mer perifera delarna blir en ökad försörjningsbörda för dem i arbetsför ålder.

Regionen sträcker sig över tre länder och har stora likheter i språk och kultur vilket ger möjlighet till ökad rörlighet på arbetsmarknad och på andra områden.

<u>Styrkor</u> <ul style="list-style-type: none">• Hög befolkningstillväxt i delar av regionen• Högre andel unga (under 15 år) än EU-genomsnittet	<u>Svagheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Hög försörjningsbörda och också äldre befolkning i perifera delar av regionen• Minskande befolkning i perifera delar av KASK
<u>Möjligheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Likheter inom språk och kultur• Låg befolkningsdensitet jämfört med EU-genomsnittet	<u>Hot</u> <ul style="list-style-type: none">• Skev demografisk utveckling som skapar försörjningsbörda för vissa delar av regionen• Arbetskraftsbrist inom vissa yrken, till exempel inom vård och omsorg, till följd av demografisk utveckling

År 2010 hade KASK-området strax över sex miljoner invånare. Den största enskilda regionen är Västra Götaland, som också är den största till ytan, följt av Midtjylland och Oslo. I Osloregionen räknas vanligtvis Akershus in. Då utgör även denna region en av de största med totalt mer än 1,1 miljoner invånare.

Tabell 3.1 nedan visar att befolkningstillväxten varierar mellan olika delar av regionen. Oslo och Akershus har under de senaste fem åren växt med runt tio procent medan Telemark och Nordjylland enbart haft ökningarna om ca 0,5 respektive 1 procent. Med undantag för Telemark är befolkningsökningen överlag högre i de norska fylkena jämfört med de svenska och danska regionerna. Mycket av detta kan förklaras av den ekonomiska utvecklingen som Norge har haft under de senaste åren men även på att Oslo i kraft av den enda huvudstaden i regionen har en automatisk dragningskraft på övriga Norge.

Tabell 3.1: Folkmängd och arealer

	Total areal (km ²)	Folk­mängd år 2010	Invånare per km ²	Förändring 2005-2010
Västra Götaland	23 942	1 580 297	66	3,39%
Midtjylland	13 142	1 260 993	96	3,97%
Nordjylland	7 910	579 829	73	0,44%
Oslo	454	586 860	1293	10,76%
Akershus	4 918	536 499	109	8,56%
Halland	4 786	299 484	63	4,76%
Østfold	4 182	271 662	65	5,07%
Buskerud	14 911	257 673	17	5,82%
Vestfold	2 224	231 286	104	4,78%
Telemark	15 299	168 231	11	1,17%
Vest-Agder	7 276	170 377	23	5,64%
Aust-Agder	9 158	108 499	12	4,73%
KASK totalt	108 202	6 051 690	56	4,66%

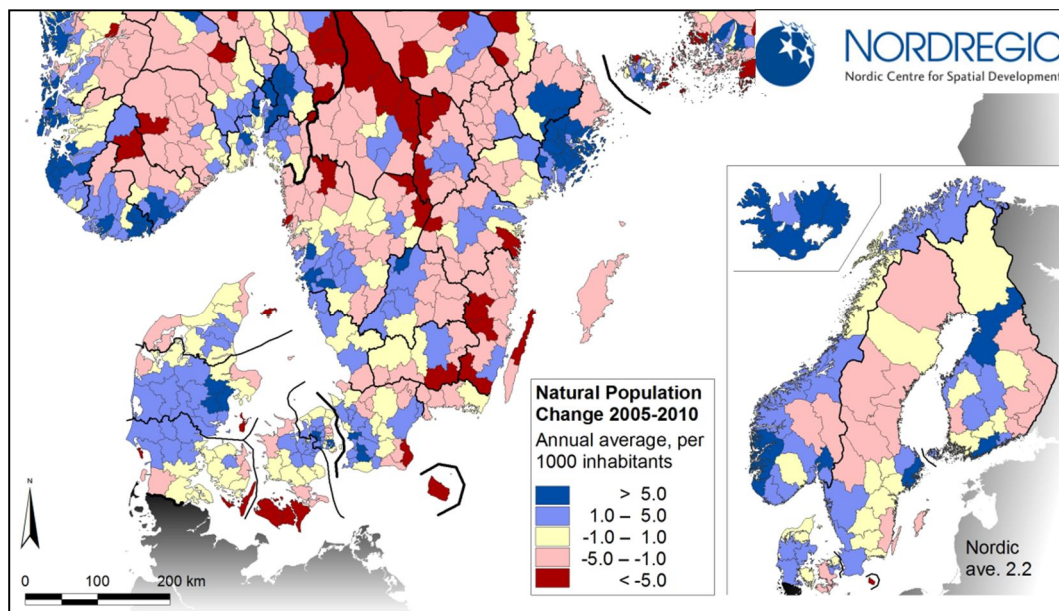
2.1 Befolkningsförändring

Ett genomgående tema under förarbetet till denna SWOT-analys har varit de inomregionala skillnaderna mellan centrum och periferi som genomsyrar KASK-regionen. Detta faktum illustreras tydligt på nedanstående karta över kommunerna i KASK och angränsande områden, inklusive Köpenhamns- Stockholms- och Helsingforsområdena. Storstadsområdena inom KASK, framförallt Oslo, Göteborg och Århus har vuxit betydligt under perioden 2005-2010. Detta gäller även Kristiansandsområdet samt Oslos ytterområden. Däremot har inlandskommuner i Västsverige och Norge upplevt sjunkande befolkningstal i likhet med mer perifera delar av Nordjylland och Midtjylland.

På regional nivå är skillnaderna mindre, vilket också visas i tabellen ovan. Oslo/Akershus sticker ut med positiv befolkningstillväxt på regional nivå och Telemark och Nordjylland avviker med svagare befolkningsutveckling.

Denna tendens med skillnader mellan centrum och periferi återkommer oberoende av vilken aspekt av regionens utveckling som analysen behandlar. Därför är det i sig en av slutsatserna av arbetet med denna analys. KASK-regionen är en stor region som rymmer många olika förutsättningar. Vissa områden präglas av tillväxt och framtidstro, medan andra fokuserar på att bekämpa en negativ utveckling.

Figur 3.1 Naturlig befolkningsförändring¹ 2005-2010, kommuner och regioner

Källa: Nordregio 2011,

Att göra prognoser för framtida befolkningstillväxt är svårt, och något som alla regioner i KASK brottas med. Nedan följer ett exempel från Oslo och Akershus, om hur man kan utveckla en ny metod för befolkningsprognoser.

Textbox 3.1: Befolkningsprognos Oslo/Akershus

Oslo och Akershus har de senaste åren utvecklat sin egen prognos för befolkningsutvecklingen fram till år 2030. Arbetet med prognosen har organiserats som ett samarbetsprojekt. Det är etablerat en referensgrupp och en arbetsgrupp bestående av representanter från Akershus fylke, Oslo och Statistisk Sentralbyrå.

Prognoserna bygger på ett rikare material än det som är grunden för den nationella statistiska myndigheten (SSB) egna prognoser. För att illustrera osäkerheten som alltid finns i befolkningsprognoser har tre olika alternativ gjorts, ett så kallat högt alternativ, ett mellanalternativ och ett lågt alternativ. Mellanalternativet är mest realistiskt, medan det höga alternativet leder till högre befolkningstillväxt och det låga till ett lägre.

Läs mer på:

<http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/>

¹ Naturlig befolkningsförändring är förändringen av den inhemskt födda befolkningen som härleds till förändringar i födelsetalen, dödstalen eller en kombination av de båda.

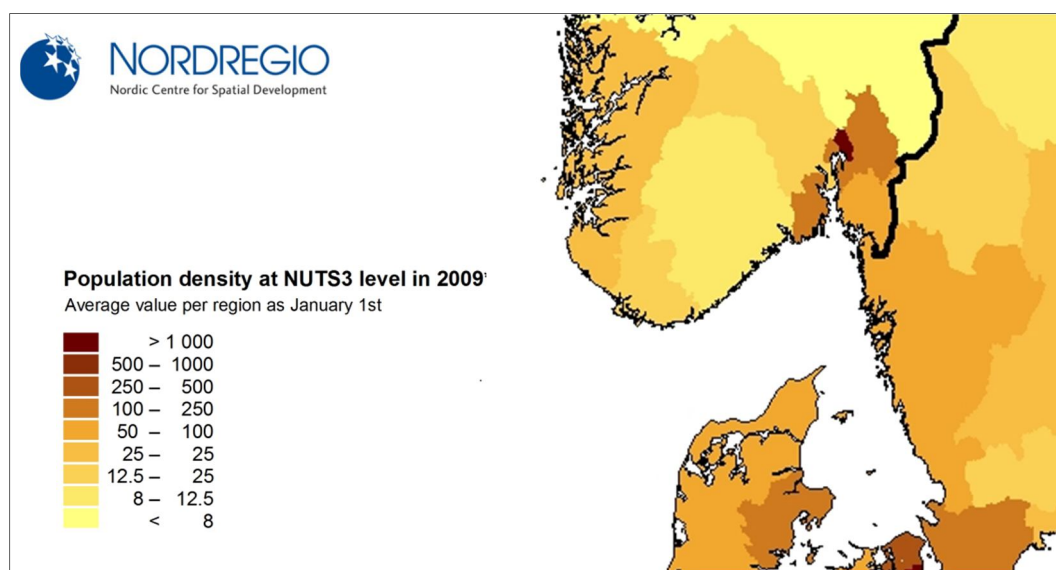
2.2 Befolkningstäthet

Regionens befolkning är koncentrerad till de tre storstadsregionerna – Göteborg, Århus och Oslo. I dessa områden bor nästan hälften av regionens invånare. Det finns således en obalans mellan folkrika och mer glesbefolkade regioner inom KASK.

I ett nordiskt perspektiv är området relativt tätbefolkat. Med sina 66 invånare per kvadratkilometer har KASK betydligt högre befolkningstäthet än Sverige (20,7), Norge (14,8), Finland (15,8) och Island (2,9) nationellt. Den danska delen av KASK är dock mindre tätbefolkad än Danmark som helhet. Region Midtjylland och Nordjylland har en befolkningstäthet på 87,4 invånare per kvadratkilometer jämfört med 126,9 invånare per kvadratkilometer i hela Danmark.

Sett i ett europeiskt perspektiv är KASK-regionen glesbefolkad. De enda länderna i EU, förutom de nordiska, som har färre invånare per kvadratkilometer än 66 per kvadratkilometer är Irland och de tre baltiska staterna Estland, Lettland och Litauen. Att KASK är glesbefolkat innebär en möjlighet på så sätt att regionen inte har lika hårt tryck på infrastruktur och natur samt att det ökar regionens attraktivitet för turister och inflyttning från mer tätbefolkade delar av Europa.

Figur 3.2 Befolkningsdensitet på NUTS3-nivå 2009

Källa, Nordregio 2010

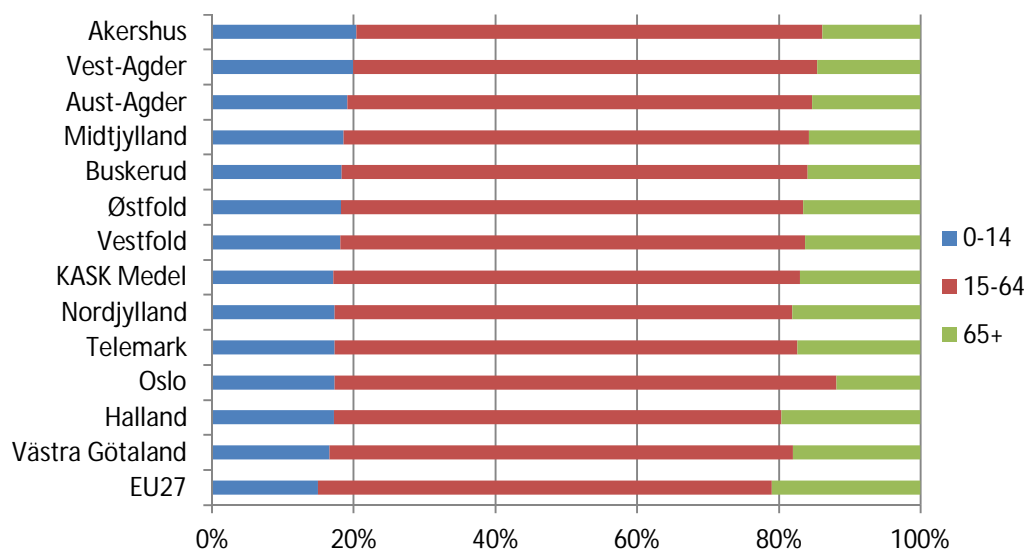
2.3 Åldersstruktur

Åldersstrukturen i KASK är genomgående heterogen. Akershus har tillsammans med Vest- och Aust Agder högst andel unga invånare mellan noll och femton år, och en låg andel invånare som har nått pensionsåldern. Detta förklaras av de höga födelsetalen i Akershus, Vest- och Aust Agder, där varje kvinna i genomsnitt föder strax fler än två barn. Även utflyttningen av småbarnsföräldrar från Oslo till Akershus spelar in. Detta illustreras tydligt av Oslos höga andel personer i arbetsför ålder, samtidigt som man har en låg andel ungdomar och invånare över 65 år. Äldst befolkning har de två svenska

regionerna där Halland har högst andel invånare över 65 år. Detta trots höga födelsetal i paritet med Akershus.

Jämfört med många andra europeiska länder har KASK-regionen ljusare framtidsutsikter i och med att samtliga delregioner har högre andel ungdomar än EU-genomsnittet.

Figur 3.3 Åldersfördelning i KASK-området 2010, Procent av befolkningen i åldrar 0-14, 15-64 samt 65+

Källa: SCB, SSB, DST, Eurostat

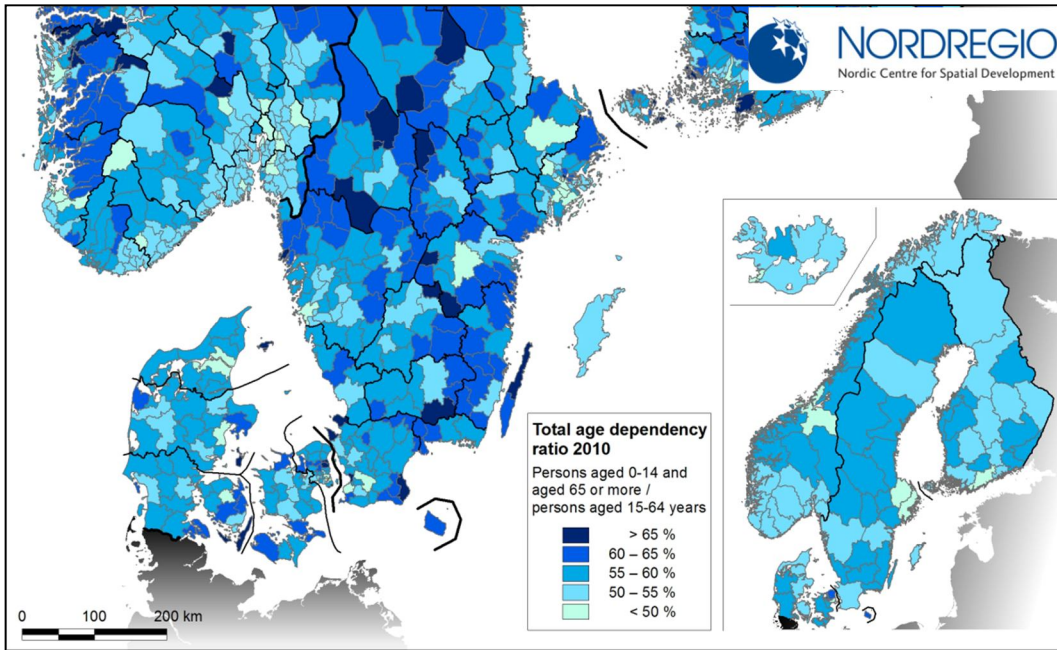
2.4 Försörjningsbörda

Den demografiska utmaningen med åldrande befolkningar, som merparten av Europas industriländer står inför, är även ett reellt hot i KASK-området och nämns i merparten av de regionala utvecklingsplanerna. Som tabellen ovan visade är den dock inte lika stor för KASK som för de flesta andra regioner.

Försörjningsbördan räknas som kvoten mellan det sammanlagda antalet personer i åldrarna 0-14 samt över 65 år, delat med antalet personer i åldrarna 15-64. Figur 3.4 nedan visar att försörjningsbördan i KASK varierar mellan att vara lägre än 50, i kommuner som Ålborg, Århus, Göteborg och Oslo, och upp till 65 procent i perifera delar av regionen. Främst i Västra Götalands inland och i kustområden i Midtjylland är försörjningsbördan större än genomsnittet, vilket kan utläsas i kartan på nästa sida.

Ett ökat tryck på den offentliga servicen i och med en åldrande befolkningen innebär ett hot för KASK då det i vissa delregioner råder arbetskraftsbrist inom vård och omsorg som följd av den demografiska utvecklingen.

Figur 3.4 Demografisk försörjningsbörda i KASK 2010, Antalet personer i åldrarna 0-14 samt 65- i förhållande till antalet personer 15-64 år.

Källa: Nordregio 2011

Kapitel 3. Boende och livsmiljö

Den SWOT som tagits fram för boende och livsmiljö visar att natur och kultur hör till regionens styrkor. Även en hög nivå på offentlig service bidrar till attraktiviteten hos regionen. En konsekvens av attraktiviteten är att inflyttning orsakar stigande boendepriiser. Detta kan i sig vara positivt eftersom tillgångarna stiger i värde, men det kan också bidra till segregation och gentrifiering i städerna. Landsbygdsområden präglas av lägre nivåer av inflyttning vilket får ses som en svaghet i denna kontext.

Att språk och kultur i hela KASK trots allt är ganska lika är en av regionens allra största möjligheter. Det gör att det går att nå en ökad integration av arbetsmarknad och näringsliv och att vi kan dela kulturupplevelser med varandra. Frivilligsektorn i de olika länderna kan involveras ytterligare, vilket ökar potentialen för regional utveckling i hela KASK. Kultur kan numera spridas på nya digitala sätt, vilket kan vara en möjlighet för att göra det mer attraktivt att bo och leva i regionens mer perifera delar. Ökade skillnader är däremot det största hotet inom detta område.

<u>Styrkor</u> <ul style="list-style-type: none">• God tillgång till natur och kultur i hela regionen• Attraktiva regioner - många regioner i KASK med hög inrikes nettoinflyttning• Välfungerande offentlig sektor	<u>Svagheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Låg inflyttning till landsbygdsområden• Bostadsbrist i delar av KASK• Segregerade stadsdelar i framförallt de större städerna
<u>Möjligheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Förenklad rörlighet genom språkliga likheter• Involvera och stötta frivilligsektorn i högre utsträckning• Knyta ihop fler och nya aspekter i samhällsplanering för ökad attraktivitet• Användning av digitala sätt att tillgodogöra sig kulturupplevelser	<u>Hot</u> <ul style="list-style-type: none">• Ökade skillnader mellan centrum och periferi

Hållbar befolkningstillväxt är grunden för att skapa en levande bygd eller stad, och utvecklingen tenderar att förstärka sig själv. Om folk flyttar till en stad kommer också företag att söka sig dit liksom tjänste- och kulturutbud. I en ort med vikande befolkningstal är det svårare för företag att etablera sig, unga får inte arbete och det är svårare för affärer att gå ihop. Det riskerar därför att bli en negativ spiral.

Frågan är hur den attraktivitet som krävs för att människor skall vilja flytta till regionen skapas? Vissa av de faktorer som krävs är naturligt betingade. I det industriella samhället spelade det geografiska läget stor roll för staden. En placering nära en farled, en naturlig hamn och nära de råvaror som användes i produktionen var fördelaktigt för stadens tillväxt. Dessa faktorer gav och ger fortfarande attraktionskraft för regioner, men idag är

det lika viktigt att utnyttja andra platskvalitéer, såsom närhet till havet och vacker natur i turism- och rekreationssyfte. En region som kan erbjuda en god livsmiljö genom bra och varierat boende och ett rikt kulturutbud har därmed goda förutsättningar att lyckas väl i konkurrensen om arbetskraft.

Runt om i KASK pågår ett flertal projekt för att skapa attraktiva stadsmiljöer och på senare tid har man infört ett allt mer holistiskt synsätt på stadsplanering. Det innebär att man inte ser stadsplanering som något isolerat från andra insatsområden. Man har även fokuserat på hur man kan involvera medborgarna i stadsplaneringsarbetet för att därigenom skapa en ökad delaktighet i utformningen av det offentliga rummet. Det går med fördel att knyta ihop kultur, hälsa, sociala aspekter och miljö med stadsplaneringen, vilket görs i Interregprojektet LISA som presenteras nedan.

Textbox 4.1: LISA - Landsbygdsutveckling i Skandinavien

Stora delar av landsbygden i KASK är idag avfolkningsbygd där de ekonomiska villkoren för utveckling är mindre gynnsamma. Problemen är vikande service, utflyttning, försämrade transporter, brister i kompetensförsörjning till företagen och arbetslöshet för vissa grupper - särskilt kvinnor och ungdomar. Samtidigt är integrationen sämst på landsbygden. De orter som är i farozonen för avveckling är lokala nav för den rena landsbygden runt omkring och är en räddning för de byar som redan har blivit av med all service.

LISA - Landsbygdsutveckling i Skandinavien - är ett skandinaviskt samarbetsprojekt mellan Sverige, Norge och Danmark som har fått ekonomiskt stöd genom Interreg IVA. Flera olika kommuner deltar i varje land och dessutom tre högskolor/universitet (Högskolan i Halmstad, Universitetet i Agder och VIA City College)

Huvudsakliga mål för projektet är att starta en utveckling genom att öka attraktionen för inflyttning till ett antal geografiska områden i partnerskapet. Det andra huvudsakliga målet är att få fram en arbetsmetod som fungerar genom att arbeta på tvären med utvecklingsfrågor på landsbygden. Resultatet av metodutvecklingen och det konkreta resultatet kommer hela programområdet att ha nytta av för sin egen lokala utveckling som färdig metod och som faktiska exempel att lära av och besöka.

Man arbetar med fem olika huvudaktiviteter:

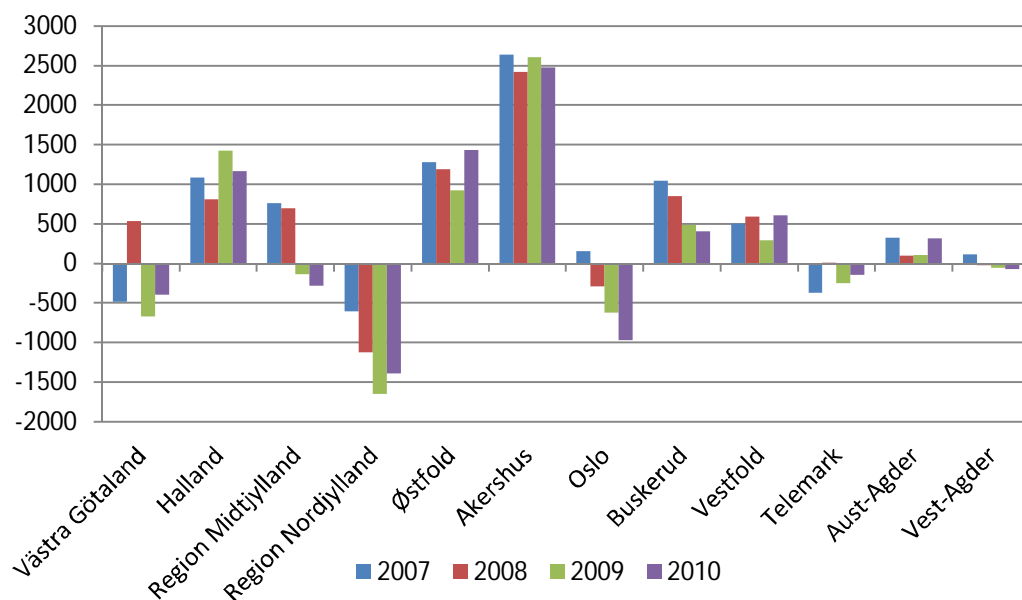
- Lokala planer
- Attraktivt boende
- Företagsutveckling
- Besöksnäring
- Triple helix

Läs mer på : <http://www.lisakask.no/>

3.1 Attraktivitet

En attraktiv region med god livskvalitet utgör ett gravitationsfält för andra regioner och kan stoltsera med en hög inflyttning. Det norska forskningsinstitutet Telemarkforskning sammanställer varje år en attraktivitetsbarometer i Norge där attraktivitet räknas som en funktion av antal inflyttade och antal nyskapade arbetsplatser. Denna statistik finns enbart tillgänglig för Norge men ett annat bra och enklare sätt att mäta attraktivitet på är att titta på hur stor den inrikes nettoinflyttningen är till olika delregioner av KASK. I figur 4.1 visas inrikes flyttningsöverskott/underskott för KASK-området.

Figur 4.1: Inrikes flyttningsöverskott i KASK 2007-2010 (antal personer)

Källa: scb, dst, ssb

I likhet med attraktivitetsbarometern från Telemarkforskning, där Akershus fyra nordligaste kommuner (Övre Romerike, kommunerna kring Gardemoen flygplats) rankas som den mest attraktiva regionen i Norge², toppar Akershus listan över högst inrikes flyttningsöverskott i KASK. Som visas i figur 4.1 ovan har Akershus haft ett genomsnittligt inrikes inflyttningsöverskott på knappt 2 500 personer de senaste fyra åren. Generellt är det de norska delregionerna som har den största inrikes flyttningsöverskottet. Att notera är utflyttningen från Oslo som till stor del kan förklaras av de flyttströmmar av småbarnsfamiljer som lämnar staden för en villatillvaro i angränsande fylken. Göteborg stad uppvisar samma mönster och hade år 2010 ett negativt inrikes flyttningsnetto med 274 personer.

Region Nordjylland är den region som har lägst negativt flyttningsöverskott men som har brutit en negativ utveckling. År 2010 förbättrades siffrorna från en bottennotering 2009, då det inrikes utflödet från regionen var 1 651 personer. I Region Midtjylland går utvecklingen åt motsatt håll och från att ha ett flyttningsöverskott på över 500 personer under 2007 och 2008 har Midtjylland de senaste två åren haft ett flyttningsunderskott.

Av de två svenska regionerna har Halland ett stort flyttningsöverskott mycket tack vare den stora inflyttningen från Västra Götalandsregionen. Denna inflyttning utgör 18 procent av alla utflyttare i Västra Götaland.³ Omvänt har Västra Götaland haft ett inrikes flyttningsunderskott de senaste två åren. Istället har det utrikes flyttöverskottet utgjort 70 procent av den totala befolkningsökningen i Västra Götaland under det senaste decenniet.⁴

Trots de stora regionala skillnaderna kan man, om man bryter ner statistiken på kommunnivå, sluta sig till att det i huvudsak är KASK-regionens stora städer

² Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), *NæringsNM 2010 med Attraktivitetsbarometere*, 2010

³ Västra Götalandsregionen, *Fakta & Analys 2010:2 Flyttningar till och från Västra Götaland*, 2010

⁴ Ibid

närområden som attraherar inrikes inflyttning. Dessa förortskommuner kan erbjuda en närhet till ett regionalt centrum. Det innebär arbetsplatser inom en vid bredd av branscher, ett rikt kulturliv och goda kommunikationer etc. Samtidigt kan det ge närhet till hav och natur.

I tabell 4.1 nedan presenteras de kommuner med högst inrikes flyttningsöverskott. I likhet med Ålborg men i motsats till Göteborg och Oslo har Århus ett positivt flyttningsöverskott.

Av de 20 kommuner med störst inrikes flyttningsöverskott finns det ett antal kommuner som trots distans till någon av KASKs större städer hade ett positivt flyttningsöverskott år 2010. Detta gäller främst Halmstad i Halland och Porsgrunn i Telemark, samt ett antal kommuner i Østfold mot gränsen till Sverige.

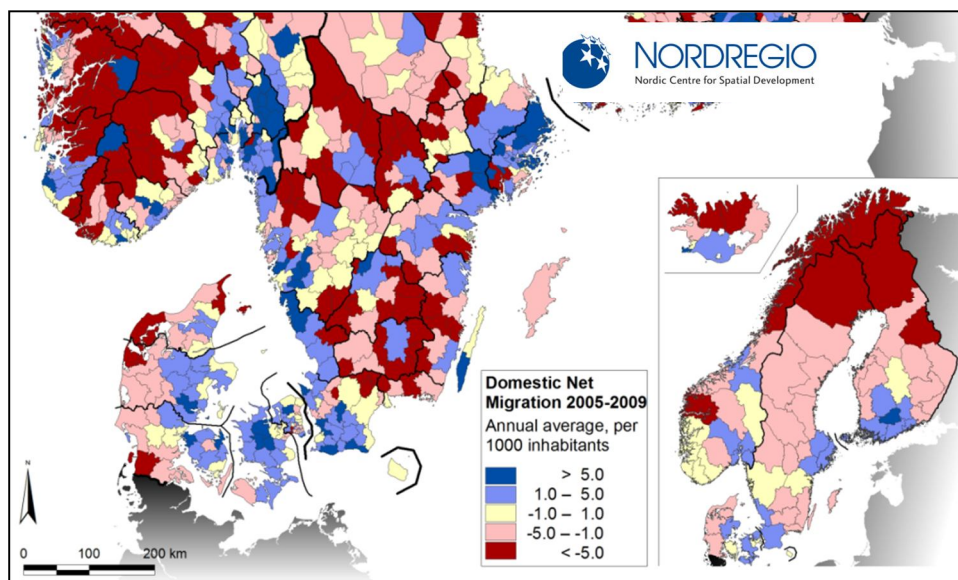
Tabell 4.1: Kommunerna med störst inrikes flyttningsöverskott 2010 i KASK

	Kommun	Region	Inrikes inflyttade
1	Århus	Midtjylland	1 265
2	Kungsbacka	Halland	635
3	Ullensaker	Akershus	498
4	Fredrikstad	Østfold	497
5	Partille	Västra Götaland	427
6	Aalborg	Nordjylland	415
7	Bærum	Akershus	373
8	Sarpsborg	Østfold	363
9	Varberg	Halland	340
10	Halden	Østfold	328
11	Skedsmo	Akershus	318
12	Horsens	Midtjylland	299
13	Kungälv	Västra Götaland	284
14	Randers	Midtjylland	262
15	Eidsvoll	Akershus	258
16	Ski	Akershus	255
17	Aurskog-Høland	Akershus	206
18	Syddjurs	Midtjylland	186
19	Halmstad	Halland	185
20	Porsgrunn	Telemark	177

Källa: SCB, DST, SSB

Kartan som Nordregio har framställt baserat på ett genomsnitt av den inrikes flyttningsstatistiken mellan 2005 och 2009 gör det tydligt att skillnaden mellan centrum och periferi avspeglar sig även på flyttströmmarna. Kusten i Sverige och Norge är attraktiv, och storstäderna på Jylland drar personer till den jylländska östkusten.

Figur 4.2: Karta över inrikes flyttningar 2005-2009

Källa Nordregio, Domestic Net migration 2005-2009

3.2 Bostadspriser i KASK

En annan indikator på attraktivitet är nivån på bostadspriserna. Hög inflyttning innebär ett ökat tryck på bostadsmarknaden med större efterfrågan på bostäder och högre bostadspriser som följd. Detta kan i förlängningen innebära bostadsbrist om bostadsbyggandet är otillräckligt. I delar av KASK har detta skett och det råder enligt svenska Boverkets bostadsmarknadsenkät, som går ut till Sveriges alla kommuner, endast överskott av bostäder i tre av de totalt 54 kommuner i Region Halland och Västra Götalandsregionen. I samma undersökning är det hela 32 kommuner som anser att det råder brist på bostäder i deras kommun.⁵ Detta förhållande får konsekvenser för bostadspriser. I både Halland och Västra Götaland har bostadspriserna mer än dubblats sedan år 2000.

Ökade bostadspriser kan även skapa segregering på bostadsmarknaden. I takt med att priserna ökar i attraktiva lägen skapar detta per automatik lägre relativpriser för bostäder i periferin. I flera av KASKs större städer är detta ett faktum och en ökad segregering har medfört marginalisering av utsatta grupper och kan i förlängningen skapa social oro.

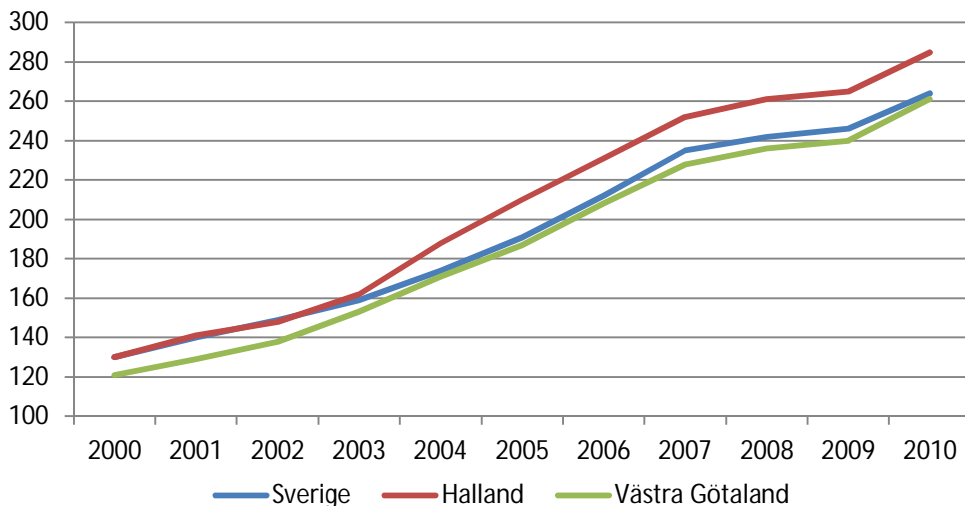
3.2.1 Bostadsprisutvecklingen

I figur 4.3 visas den kraftiga bostadsprisutvecklingen i Sverige, Halland och Västra Götaland sedan millennieskiftet.⁶ Halland har haft en starkare utveckling än riket i helhet medan Västra Götaland mer eller mindre följer riksgenomsnittet.

⁵ Boverket, *Bostadsmarknaden 2010–2011*, 2010

⁶ Prisutvecklingen i Sverige redovisas som ett index medan för Danmark och Norge visas absoluta tal. Jämförelser mellan länderna avseende mer precisa förändringar låter sig därför inte göras

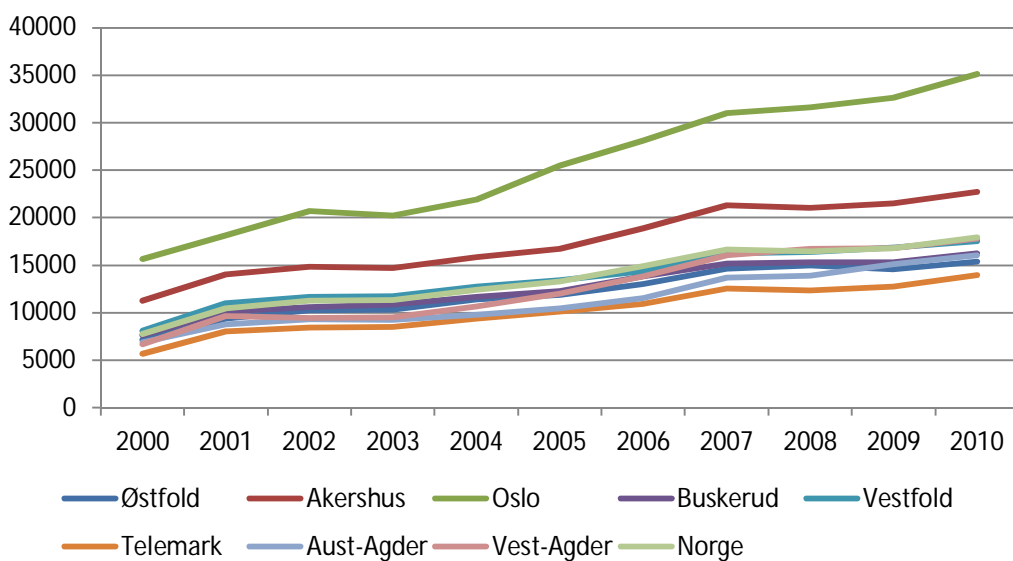
Figur 4.3 Fastighetsprisindex för permanenta småhus, 1990=100

Källa: SCB

De norska fylkena har haft en liknande utveckling av sin bostadsmarknad och trots relativt hög nybyggnation har bostadspriserna i de åtta norska fylkena minst dubblerats sedan år 2000. Starkast har utvecklingen varit i Vest-Agder där kvadratmeterpriserna på villor ökat med 167 procent i nominella tal. Sett till pris finns de i särklass dyraste villorna i Oslo fylkeskommun följt av Akershus. Övriga norska fylken ligger på eller lite under det norska riksgenomsnittet.

Figur 4.4 Genomsnittligt kvadratmeterpris för småhus 2000-2010 (NOK/kvm)

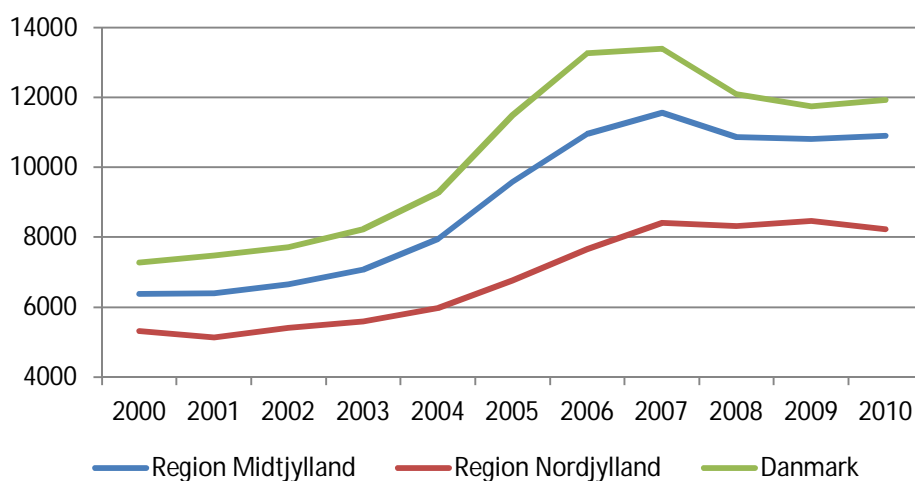

Källa: SSB

I de danska regionerna Nordjylland och Midtjylland har utvecklingen av bostadspriserna på villor sedan 2000 varit mer stillsam, vilket är karaktäristiskt för Danmark som helhet.

En uppblåst fastighetsmarknad i framförallt Hovedstadsregionen gav 2007 upphov till en korrigerig av priserna med prisfall som följd. Midtjylland och Nordjylland klarade sig bättre ur denna situation än andra danska regioner. Midtjylland upplevde en mindre minskning av priserna under 2008 medan prisutvecklingen i Nordjylland enbart stannade av. Sett i ett längre perspektiv ökade priserna med 54 procent i Region Nordjylland och 71 procent i Midtjylland mellan 2000 och 2010, vilket är mer än riksgenomsnittet på 64 procent. Priserna per kvadratmeter ligger i både Nordjylland och Midtjylland under riksgenomsnittet. Nordjyllands villor kostar cirka 25 procent mindre per kvadratmeter än villorna i Midtjylland.

Figur 4.5 Ejendomspriser på boligmarkedet efter priser på realiserede handle (DKK/kvm)

Källa: Realkreditrådet

3.2.2 Bostadsprisjämförelser

Det är i ytterområdena till KASKs storstadsregioner som den högsta inrikes inflyttningen finns. Bostadspriserna i dessa kommuner står i och med inflyttningen i relation till den höga efterfrågan på bostäder. Därför är det inte överraskande att de femton kommuner med högst kvadratmeterpris för villor ligger i storstadsområdena kring Oslo och Göteborg. Undantagen är Kristiansand i Vest-Agder samt Sotenäs i Västra Götaland.

Bostadspriserna i de danska regionerna ligger på en lägre nivå, vilket delvis kan förklaras av det bostadsprisfall som inleddes 2007 samt en generellt lägre efterfrågan på hus i Midtjylland och Nordjylland.

Tabell 4.2: Högsta bostadspriserna i KASK april 2011 i SEK/kvm

	Kommun	Region	SEK/kvm
1	Oslo	Oslo	43644
2	Bærum	Akershus	41767
3	Asker	Akershus	35736
4	Sotenäs	Västra Götaland	31608
5	Öckerö	Västra Götaland	28710
6	Follo*	Akershus	28453
7	Göteborg	Västra Götaland	28353
8	Kristiansand	Agder	26820
9	Mölndal	Västra Götaland	26064
10	Partille	Västra Götaland	25281
11	Kungsbacka	Halland	25237
12	Nedre Romerike*	Akershus	24923
13	Tønsberg	Vestfold	24511
14	Härryda	Västra Götaland	23719
15	Drammen	Buskerud	22963

Källa: Norges Eiendomsmeglerforbund, Mäklarstatistik, Realkreditrådet

* Delregion som består av flera kommuner

3.3 Kultur

Kultur är viktigt för en stads eller en regions attraktivitet. Kultur i snäv bemärkelse, såsom öppna mötesplatser, caféer, konserter och andra evenemang gör det spännande att flytta till en plats. Öppenhet för nya intryck och integration av andra kulturer underlättar för ett rikt kulturliv och en attraktiv region.

Kultur är svårt att mäta kvantitativt, och det är svårt att belägga påståenden som att KASK har mer eller bättre kultur, eller mindre eller sämre kultur än andra regioner. Statistik om antalet bibliotekslån, antal teaterbesök eller andel elever i musikskolor finns, men ger en ganska tunn bild av en regions kulturutbud.

Två aspekter kring kultur har förts fram av regionala företrädare i arbetet med denna SWOT-analys. Dels är regionens spännvidd över tre nationsgränser i sig en faktor som kan bidra med dynamik till regionens kulturliv, förutsatt att kulturarbetare och andra möts och kan utväxla erfarenheter, kunskap och idéer. Det finns också starka kluster av institutionell kultur i till exempel Oslo och Göteborg.

En annan aspekt är trenden avskillnader mellan centrum och periferi, som är stor i KASK. Delvis kan detta motverkas genom en utökad tillgång till kultur, tack vare nya tekniska lösningar. Idag finns ett stort kulturutbud tillgängligt elektroniskt, och många lokala biografier och liknande lokaler i KASK-området satsar på att visa operor från till exempel Metropolitan i New York genom uppspelningar i realtid.

Modeller för strategisk kulturplanering, kulturella och kreativa näringar och utveckling av de olika regionernas kulturarv och kulturella tillgångar är väl ägnat för samarbete inom Interreg. Det öppnar för möjligheten att genom projekt arbeta fram praktiska modeller för en god balansering av samhällsintressen i syfte att nå en hållbar utveckling av

värdefulla kulturarv och rika kulturmiljöer.

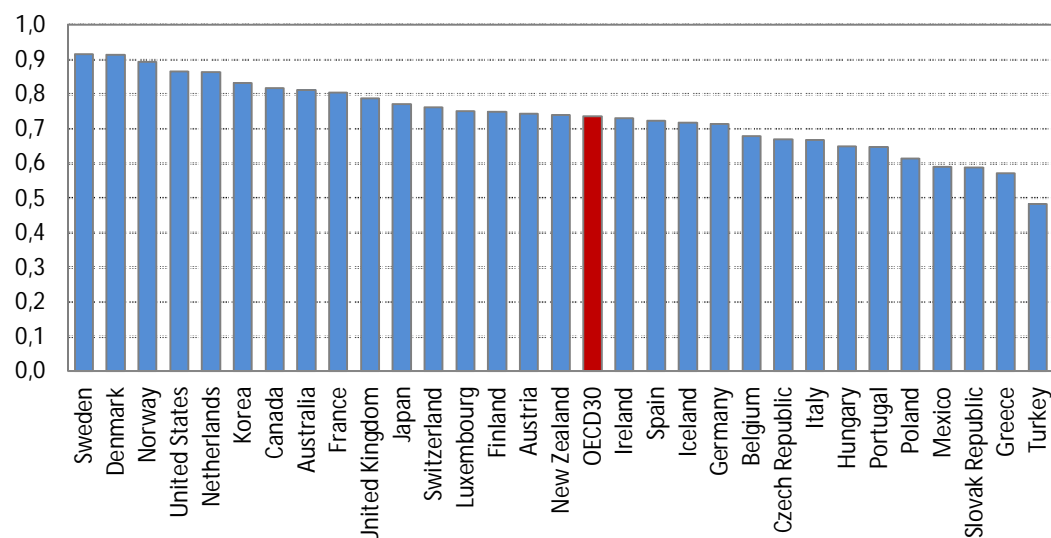
Bibliotek (och studieförbund) i KASK kan bidra till att öka den digitala delaktigheten hos invånarna, genom att dels förbättra tillgängligheten till tekniken, dels genom att bidra till att öka invånarnas informationskompetens när det gäller digital kommunikation och information. Även frivilligsektorn kan här spela en avgörande roll när det gäller spridandet och tillgodogörandet av kultur i KASK-regionen. I synnerhet på landsbygden är frivilligsektorn i många fall avgörande för kulturutbudet och att stötta denna sektor är av högsta vikt för att inte kulturutbudet i för hög grad skall centreras till de större städerna i KASK.

3.4 Offentlig service

Den nordiska välfärdsmodellen med en väl utbyggd offentlig service huvudsakligen bekostad solidariskt genom skattsedeln bidrar till KASK-regionens attraktivitet. I en rapport framtagen av ett konsortium av svenska myndigheter och intresseorganisationer år 2009 visade att faktorer som avgiftsfri skola och universitet, maxtaxa på förskola, högkostnadsskydd i vård och tandvård, och socialförsäkringar är av stor betydelse för att attrahera utländska experter till Sverige. Föräldraledighet och semestervillkor är andra saker som lyfts fram. Kvaliteten på vård och omsorg samt offentlig service generellt är viktigt för 81 procent respektive 74 procent av utländska experter enligt undersökningen i rapporten. Båda aspekterna tillhör också dem som man är mest nöjd över med Sverige (Oxford Research 2009, *Är Sverige attraktivt?*).

OECD publicerar komparativ statistik inom en mängd olika parametrar när det gäller offentlig förvaltning. Denna statistik visar att de skandinaviska länderna har kommit mycket långt när det gäller e-förvaltning.

Figur 4.6 E-Government readiness index (2008)

Källa: OECD 2009 baserat på United Nations E-Government Readiness Knowledge Base

OECD publicerar också mer kvalitativa jämförelser av mängden byråkrati vid till exempel uppstart av nytt företag. De skandinaviska länderna är relativt långt framme även i de aspekterna och lyfts fram som goda exempel när det gäller att få myndigheterna att dela med sig av information mellan varandra.

KASK-regionen har en möjlighet att inom ramen för Interreg-program utveckla den offentliga servicen ytterligare genom att lära av varandras erfarenheter. Detta blir inte minst aktuellt när pressen på offentlig service ökar i och med den demografiska utmaningen.

3.4.1 Folkhälsa

Ur både ett globalt och europeiskt perspektiv är befolkningens hälsa inom KASK-området överlag god, men precis som i övriga världen är den ojämnt fördelad mellan olika grupper. Märkbart är även att det finns en skillnad mellan länder och regioner inom KASK-området. När det gäller fakta kring levnadsvanor, förväntad livslängd samt upplevd hälsa är Norge och Sverige oftast bland de fem länder med bäst resultat medan Danmark för det mesta ligger något sämre till.

Inom KASK-området bedrivs det ett strategiskt folkhälsoarbete utifrån ett främjande perspektiv vilket handlar om att stärka hälsan hos befolkningen. Det finns en möjlighet att integrera folkhälsoaspekter i andra utvecklingsområden, exempelvis inom infrastruktur, boendemiljö och arbetslivet. Ambitionen är att bekämpa ohälsa i ett tidigt stadium och att bidra till livskvalitet för medborgarna. Regioner som arbetar aktivt med detta inkluderar bland andra Västra Götaland, Halland och Østfold.

Det är också värt att nämna att den regionala planstrategin för Buskerud fylkeskommun 2009-2012 pekar ut folkhälsa som ett av åtta satsningsområden. Man pekar på att folkhälsa är sektorsövergripande, och med två perspektiv, det hälsofrämjande och det sjukdomsförebyggande. Strategin innehåller särskilda insatser inriktade mot barn och unga, med mål om att folkhälsa ska bli en integrerad del av skolan. Buskerud ska också arbeta fram en detaljerad översikt över hälsotillståndet i fylket och sätta folkhälsa på dagordningen i betydligt fler sammanhang. Detta är ett exempel på regional strategi för förbättrat folkhälsoarbete, nedan följer ytterligare ett exempel som inbegriper Østfold och olika aktörer i fylket.

Textbox 4.2: Østfoldhelse

Østfoldhelse är ett partnerskap med syfte att uppnå målen i fylkesplanen vad gäller folkhälsa. För att nå dessa mål krävs ett starkt samarbete mellan olika aktörer inom folkhälsa, såsom fylkeskommunen, kommunerna, sjukhus, idrottsföreningar och högskolor. Østfoldhelse består därför av ett partnerskap av alla dessa aktörer, även om det praktiska arbetet främst ligger på kommunernas ansvar. Inom ramen för detta partnerskap utförs ett stort antal olika aktiviteter och projekt, bland annat för att få in hälsofrågor på ett tydligare sätt i planarbetet på kommunal och fylkesnivå samt för att göra hälsoprofiler på befolkningen.

Kapitel 4. Kommunikationer och infrastruktur

En hög tillgänglighet och en välutvecklad infrastruktur är en förutsättning för att skapa en väl sammanhängande, attraktiv och funktionell region. Detta avsnitt kommer att beskriva de kommunikationer och den infrastruktur som finns i regionen samt besvara frågan hur flödena av gods och människor ser ut och i vilka riktningar de rör sig.

KASK präglas av en välutvecklad nord-sydlig transportkorridor, och en underutvecklad öst-västlig transportkorridor. Där är framkomligheten sämre, åtminstone för transporter på land. På grund av att den nord-sydliga korridoren är mer välutvecklad befinner den sig i farozonen för överbelastning och bör i fortsättningen utvecklas för att undvika flaskhalsar. De långa avstånden och låg tillgänglighet i delar av KASK bidrar till en låg pendling över landsgränserna, vilket får ses som en svaghet för ett Interreg-område.

När det gäller sjötransport finns Nordens största hamn i Göteborg, vilket utgör en stor styrka. Även i övrigt är hamninfrastrukturen god i KASK. En annan styrka är den i europeisk jämförelse mycket goda digitala infrastrukturen. Trots denna digitalisering finns det inga gemensamma informationslösningar för biljettsystem och tidtabeller för transport över landsgränserna, vilket skulle kunna bidra till ökad integration. Ett annat lokomotiv för ökad integration skulle kunna vara höghastighetståg eller en generellt utbyggd rälsburen trafik i KASK.

Prognoser över framtida godsflöden visar på en ganska kraftig ökning i KASK-regionen, vilket kommer att betyda ökad press på infrastrukturen. Det gör investeringar i underhåll och utbyggnad av infrastrukturen nödvändig.

<p><u>Styrkor</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • God hamninfrastruktur inom KASK • Goda kommunikationer i nord-sydliga transportkorridorer • God digital infrastruktur i hela KASK 	<p><u>Svagheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Låg internationell tillgänglighet i stora delar av regionen • Vissa flaskhalsar på väg och räls • Bristfälliga kommunikationer i öst-västliga transportkorridorer • Avsaknad av gemensamma biljettsystem och informationslösningar med angränsande delregioner i KASK • Låg pendling över landsgränserna i KASK (med undantag från Västra Götaland till Norge)
<p><u>Möjligheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Förbättring av rälsburen infrastruktur och höghastighetståg kan möjliggöra avsevärda förbättringar av de interregionala kommunikationerna • Ökade intermodala lösningar • Förbättrade informationstjänster för möjliga resvägar interregionalt i KASK • Samordnat biljettsystem över KASK skulle ge ökad rörlighet 	<p><u>Hot</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ökade godstransporter i framtiden ger ökad press på infrastrukturen.

4.1 Godsflöden och persontrafik

4.1.1 Sjötrafik

En överväldigande majoritet av världens gods transporteras idag av fartyg. Stora hamnar fungerar i stor utsträckning som internationella knutpunkter. Valfungerande inom- och utomregionala sjöfartsförbindelser är således mycket betydelsefulla ur ett handelsperspektiv. Såväl de danska, svenska som de norska KASK-områdena har långa kuststräckor som gränsar mot Nordsjön, vilket innebär att det finns geografiska förutsättningar för sjöfartstransport. Mycket riktigt finns det också ett stort antal hamnar av varierande storlek i regionen. De tio största godshamnarna presenteras i Tabell 5.1 nedan:

Tabell 5.1 KASK-områdets 10 största godshamn 2009 (rangordnat efter total godsmängd)

Hamn	Gods totalt, (tusentals ton)	Bulk (tusentals ton)	Ro-Ro (tusentals ton)	Container (tusentals ton)	Övrigt gods (tusentals ton)	Förändring total godsmängd 2004-2009 (procent)	Gods till/från utrikeshamn	Gods till/från annat KASK-land (tusentals ton)
Göteborg	38,934	21,386	10,348	7,153	47	+7	36,275	10,689
Brofjorden Scanraff (Lysekil)	19,893	19,893	0	0	0	+4	16,561	3,526
Tönsberg	10,761	10,754	0	0	6	+2	3,398	908
Århus	8,859	3,593	2,407	2,649	211	-14	6,031	1,204
Grenland	7,957	7,304	251	167	235	-18	5,379	500
Oslo	5,264	3,139	753	1,172	201	-14	3,247	1,021
Borgs Hamn (Fredrikstad)	2,454	1913	4	340	196	-29	1682	155
Aalborg	2,880	2,428	0	267	185	+4.6	2,337	739
Fredrikshamn	2,096	0	2,096	0	0	-27	2,059	2,059
Drammen	2,033	917	64	67	986	-19	1,045	197

Källa: Eurostat, Maritime transport - Goods - Annual data

Göteborgs hamn är KASK-regionens överlägset största oavsett varutyp och den enda skandinaviska godshamn som kvalificerar sig på AAPA:s (American Association of Port

Authorities) ranking över världens största containerhamnar⁷. Hamnen i Göteborg är en internationell nod, där en stor andel av det totala godset fraktats antingen från eller till utlandet. Ungefär 25 procent av Sveriges utrikeshandel, och två av tre av landets containernar, går via Göteborg⁸.

Den näst största hamnen i KASK-området mätt i totalt antal ton är Brofjorden i Lysekil. Hamnen är tätt sammankopplat med Sveriges största oljeraffinaderi och är landets största privatägda hamn. Från Preem-ägda Brofjorden fraktas enbart olika former av bulkprodukter. Bulkgoods dominerar också kraftigt i ett antal av de största norska hamnarna, såsom Tönsberg, Grenland och Borgs hamn. Oslo är istället Norges största containerhamn. I Århus återfinns Danmarks näst största hamn och landets största containerhamn. Hamnar strax utanför topp-tio återfinns bland annat i Larvik, Grenå, Kristiansand, Halmstad, Varberg och Falkenberg. I flertalet av regionens hamnar har godsmängden minskat sedan 2004. Man bör dock ta i beaktning att den ekonomiska krisen slog hårt mot hamnringen, och att detta återspeglade sig i räkenskaperna för 2009.

Mängden gods som fraktas mellan hamnar är i många fall affärshemligheter, vilket gör det svårt att hitta officiell flödesstatistik. Eurostat redovisar dock uppgifter om varje hamns handel med specifika länder, vilket gör det möjligt att dra ett antal slutsatser om sjötrafiken inom KASK. För Sverige finns det specifik statistik för Nordsjöområdet.

Göteborgs hamn är den självklara utgångspunkten för sjöfartstrafik inom KASK-regionen då över tio miljoner ton gods går årligen via Göteborg till och från de andra KASK-länderna. Undantaget bulkgoods går däremot relativt lite gods via de norska hamnarna. Om bulkgoods undantogs från tabellen ovan skulle Oslo vara den enda norska hamnen bland KASK-regionens tio största hamnar. Anledningen är att gods till Norge ofta går via Göteborg för att sedan fraktas med tåg eller lastbil in i landet. Mellan 10 och 15 procent av godset som går genom Göteborgs hamn är gods från ett land utanför Europa som ska vidare till ett annat nordiskt land. Århus och Fredrikshamn är andra stora sjöfartsnoder i regionen, då ca 3,2 miljoner ton gods går via de båda hamnarna till de andra KASK-länderna. Sammantaget återfinns Skandinavians största hamn samt Danmarks och Norges största containerhamnar i KASK-området, vilket gör regionen till Skandinavians självklara sjöfartscentrum.

Godstrafiken till sjöss spelar en naturlig roll i utvecklandet av mer hållbara transportlösningar. Per ton är det ett av de mest energieffektiva transportsätten men samtidigt så innebär omlastningar till exempelvis lastbil stor miljöpåverkan i slutändan. Göteborgs hamn har arbetat aktivt med att merparten av det gods som transporteras till hamnen skall komma på järnväg. Idag transporteras hälften av alla containrar till och från Göteborgs hamn på järnväg, vilket betyder att det sparas 48 000 ton CO₂-utsläpp årligen i förhållande till om dessa containrar skulle transporteras med lastbil. Detta motsvarar det årliga utsläppet från 14 000 personbilar.⁹ Att utveckla sådana här intermodala lösningar mellan fartyg och tåg bör således stå högt på den politiska agendan eftersom det både kan effektivisera transporterna i KASK samt är miljöbesparande.

⁷ American Association of Port Authorities, *World port rankings 2009*, 2009

⁸ Göteborgs Hamn webbplats, frågor och svar: <http://www.portgot.se/prod/hamnen/ghab/dalis2bs.nsf/vyPublicerade/4FA5C29C2552E38CC12571DC00286381?OpenDocument>, 2011

⁹ Göteborgs Hamn webbplats: www.portgot.se, publicerat 2010

När det gäller passagerartrafik intar KASK inte en lika dominerande position. Siffrorna för de fem mest trafikerade färjelinjerna inom KASK-området presenteras på nästa sida.

Tabell 5.2 Färjelinjer i KASK

Färjelinje	Totalt antal passagerare (Tusentals)	Förändring 2005 – 2010 (procent)
Hirtshals – Kristiansand	1 283	+22
Göteborg – Fredrikshavn	1 253	-34
Hirtshals – Larvik	735	+75*
Fredrikshavn – Oslo	485	0
Strömstad – Sandefjord	1235	+3

Källa: Danmarks statistik, Statistisk Sentralbyrå
*Siffror från 2005 saknas, uppgift från 2006.

De mest trafikerade linjerna går till och från Hirtshals och Fredrikshavn, båda relativt små kommuner lokaliserade på Nordjylland. De närmare 2,5 miljoner passagerare som färdas till och från orterna på Jylland kommer troligtvis inte från närområdet, utan från andra delar av Skandinavien. Hirtshals är de norska färjebolagen Color Lines och Fjord Lines danska hemkommun. Dessa har under perioden 2005 – 2010 utökat färjetrafiken mellan Hirtshals och Norge, vilket förklarar den stora procentuella ökningen av passagerare från orten. Utöver de redovisade linjerna finns också ett antal mindre trafikerade ruttor i KASK-området, såsom Grenå – Varberg, Hirtshals – Oslo och Hirtshals - Langefjord.

4.1.2 Vägar och Järnväg

Figur 5.1 Transportförbindelser i KASK-regionen

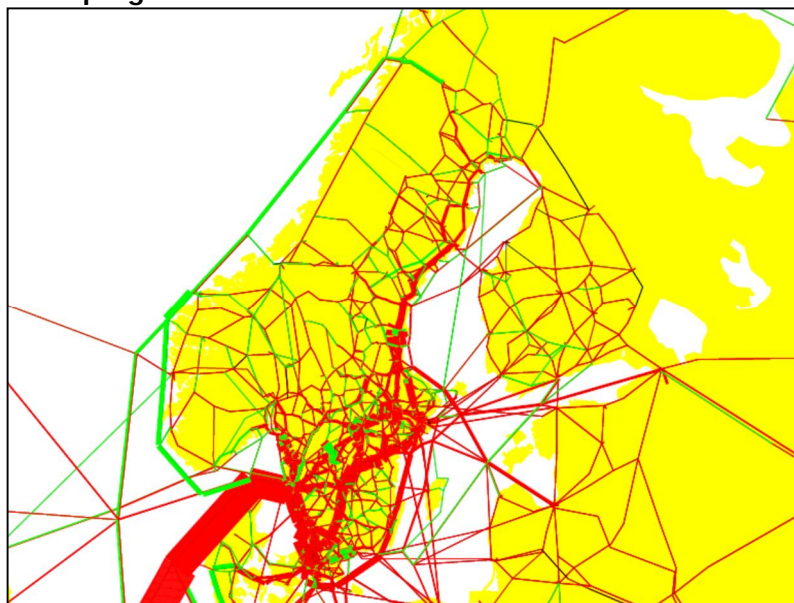
Källa: ViaMichelin Maps

Kartan ovan illustrerar KASK-regionens största transportförbindelser. De rödmarkerade strecken på kartan symboliserar Europavägar medan de andra strecken symboliserar mindre vägar och järnvägar. Den längsta och mest betydelsefulla vägen i KASK är Europaväg 6, E6, som går längs hela den svenska västkusten och upp i Norge. Svinesundsbron är en viktig länk mellan Sverige och Norge, där över 15 000 personbilar passerar varje dag¹⁰. Den viktigaste vägen på Jylland är Europaväg 45, som förbinder regionen med den europeiska kontinenten. Västkustbanan, som går mellan Göteborg och Lund, är en viktig tågförbindelse då den knyter samman Oslo och Göteborg med Köpenhamn och kontinenten.

4.1.3 Trafikprognos

Den statliga svenska myndigheten SIKA (Statens institut för kommunikationsanalys) som numera är Trafikanalys har i ett antal rapporter presenterat prognoser för utvecklingen av person- och godstransport fram till år 2020. I Norge har liknande rapporter publicerats av TØI (Transportøkonomisk institutt). SIKA-rapporten utgår från ett ekonomiskt huvudscenario där det totala godstransportarbetet i Sverige ökar med cirka 21 miljarder tonkilometer (21 procent) mellan 2001 och 2020. SIKA räknar dock med stora regionala skillnader inom landet. Den största ökningen av hanterat gods kommer att ske i Sydsverige och Västsverige. I figuren nedan presenteras hur godstransportflödena förväntas förändras mellan 2001 och 2020 med de förutsättningar som gäller för godstransportprognosens huvudscenario. Ökningar redovisas i rött och minskningarna i grönt. Kartan illustrerar även godsprognosen för Danmark och Norge. Kartan visar tydligt den ökade belastning som kommer att ske på Europaväg 6 längs den svenska västkusten och i södra Norge. Detta är något som kan försämra den framtida tillgängligheten inom KASK.

Figur 5.2 Trafikprognos Skandinavien

Källa: Prognoser för godstransporter år 2020. SIKA-rapport 2005:9

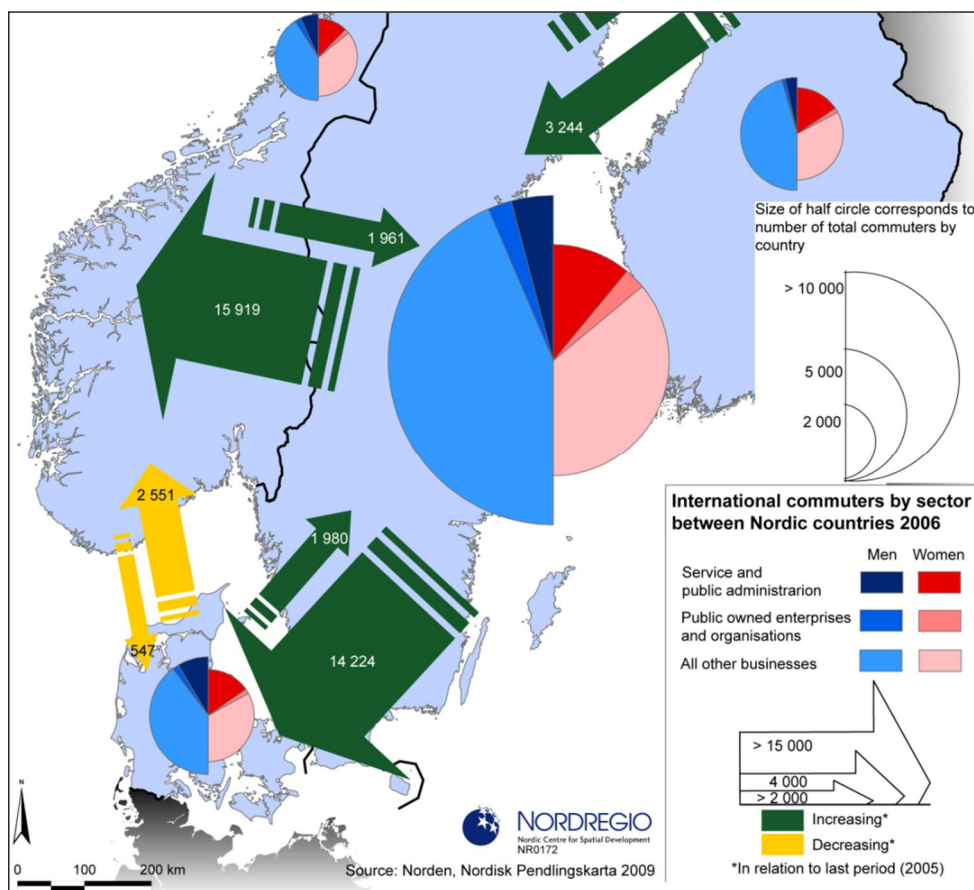
¹⁰Göteborg-Oslo-regionen, *SWOT-analys av Göteborg-Oslo regionen - Executive summary*, 2007

Den största godsflödesökningen beräknas ske i KASK-området, speciellt kring den svenska västkusten och Göteborgs hamn. Enligt SIKA kommer Göteborgs hamn att stärka sin ställning som dominerande hamn i Skandinavien fram till 2020. Transporterna till och från Norge kommer att fortsätta dominera och stå för 87 procent av alla transittransporter. Ett väl utvecklat transportnät mellan de båda länderna är och kommer således även fortsättningsvis att vara av stor betydelse för ländernas utrikeshandel. De stora förbindelser som finns i dag, såsom Västkustbanan och E6, kommer att utsättas för ytterligare påfrestningar. På Jylland kommer däremot ökningen av såväl internationella som nationella transportflöden att vara blygsam, både via land och vatten. Rapporten prognostiserar att utrikeshandeln kommer att växa dubbelt så snabbt som ekonomin i övrigt, vilket understryker vikten av god internationell tillgänglighet; och således även vikten av underhåll och utbyggnad av de kommunikationer som finns.

4.1.4 Pendling

Kartan nedan illustrerar pendlingsströmmar mellan de nordiska länderna 2006. Som synes är den överväldigande majoriteten av alla skandinaviska pendlare svenskar som pendlar till antingen Danmark eller Norge. År 2006 pendlade 30 143 svenskar till Norge och Danmark medan endast 3 941 personer pendlade till Sverige. Generellt pendlar få norrmän till andra skandinaviska länder, vilket troligtvis kan förklaras med det höga löneläget och den låga arbetslösheten i landet. Pendlingsströmmarna mellan Norge och Danmark är ytterst begränsad – 2006 pendlade endast 3 098 personer mellan länderna.

Figur 5.3 Pendlingsströmmar i Skandinavien

Källa: Nordregio, International commuters between Nordic Countries 2006,

Hur återspeglar sig då de nationella pendlingsströmmarna på regional nivå? Västra Götaland, Oslo, Midtjylland och Nordjylland är KASKs största regioner och befolkningscentra. Här finns flest arbetstillfällen och således flest arbetspendlare. Antalet pendlare inom KASK är en god indikator på infrastrukturens kvalitet, och ger en signal om i vilken utsträckning invånarna känner inomregional tillhörighet. Det visar också vilka områden inom KASK som attraherar mest arbetskraft utifrån. På nästa sida, i tabell 5.3, redovisas antalet pendlare mellan regionerna i KASK. Man bör ta i beaktning att siffrorna är från 2008. Vi kan därför inte säga någonting om finanskrisens påverkan på den regionala pendlingen inom KASK.

Flest människor pendlar inom respektive land. De största pendlingsströmmarna går från Østfold, Buskerud och Vestfold in till Oslo och Akershus, samt från Halland till Västra Götaland. Omfattande pendling sker mellan Nord- och Midtjylland där pendlingsströmmarna är ungefär lika stora i vardera riktningen.

Över nationsgränserna är den vanligaste pendlingsrutten mellan Västra Götaland och Oslo och Akershus, mycket tack vare att många pendlar från Göteborg till Oslo. Få personer valde dock att pendla i motsatt riktning under 2006.

Tabellen nedan visar även att delregionerna i KASK är till 95-98 procent självförsörjande på arbetskraft. Undantagen är Oslo och Akershus, vars regionala arbetsmarknader sträcker sig in i Østfold, Buskerud och Vestfold.

Tabell 5.3: Pendling inom KASK 2008

Från/Till	Nordjylland	Midtjylland	Halland	Västra Götaland	O/A	Ø/B/V	T/A
Nordjylland	274 682 (+272)	11 441 (+267)	3 (+3)	56 (-27)	98*	39*	36*
Midtjylland	10 122 (+463)	615 878 (+5027)	0 (-4)	23 (-31)	168*	71*	68*
Halland	3 (-1)	8 (+4)	113 841 (+2909)	22 160 (+725)	480 (+155)	120 (+35)	19 (+6)
Västra Götaland	27 (+1)	20 (+3)	7 485 (+756)	721 732 (+17557)	3181 (+1269)	1808 (+560)	232 (+74)
Oslo/Akershus	*11	*24	10 (-19)	73 (-88)	570834 (+35216)	12322 (+1207)	1903 (+264)
Østfold/Buskerud/Vestfold	*3	*17	0 (-7)	287 (-157)	51427 (+2122)	314200 (+7337)	3078
Telemark/Agderfylkene	*9	*9	3 (+3)	28 (-8)	7733 (+31)	4269 (+327)	204491 (+11846)

*Pendlingsstatistik mellan Danmark och Norge saknas för åren 2008 och 2007 – siffrorna är från 2006

I parentesen redovisas förändringen från 2006 (antalet personer).

Källa: StatNord, Pendlare efter bostadskommun och arbetskommun

Tabellen ovan visar att fler personer pendlade mellan de danska och norska delarna av KASK än mellan de danska och svenska, trots det kortare geografiska avståndet och att

de danska regionerna i stort sätt inte har någon pendling med de två övriga länderna. Med tanke på det höga löneläget och den låga arbetslösheten i framförallt Oslo är detta inte oväntat. Procentuellt har stora förändringar skett i flera län mellan åren 2006 och 2008. Eftersom antalet pendlare ofta är litet från början får varje förändring stora konsekvenser i statistiken. Generellt är pendlingsströmmarna mellan KASK-regionens stora städer svaga. Framförallt valde få personer bosatta i Västra Götaland och Oslo att pendla till någon av regionerna på Jylland. Som en jämförelse redovisas pendlingsströmmarna mellan några av Skandinaviens regioner och storstäder nedan:

Tabell 5.4 Några pendlingsströmmar 2008 utanför KASK	
Västra Götaland – Stockholm	9 156
Västra Götaland – Norrbotten	246
Skåne – Region Hovedstaden	18 420
Midtjylland – Region Hovedstaden	9 123
Nordjylland – Region Hovedstaden	3 320
Trøndelag – Oslo	4 344
Hordaland – Oslo	3 904

Källa: Statnord, Pendlare efter bostadskommun och arbetskommun

Göteborg och Luleå är de största städerna i Västra Götaland respektive Norrbotten. Trots att det skiljer nästan 140 mil mellan dem pendlar mer än fyra gånger så många personer mellan dessa två län än mellan Västra Götaland och Nordjylland. Generellt är det betydligt vanligare att pendla mellan regioner inom nationen än över nationsgränser, trots att det senare alternativet ibland är avståndsmässigt kortare. Statistiken indikerar att KASK ännu inte är en fullt integrerad och sammansatt region.

Något som, utöver geografin i KASK, försvårar pendling i KASK är att det saknas informationstjänster om möjliga resvägar mellan destinationer. Detta i kombination med att det finns svårigheter att köpa biljetter och resekort som fungerar för resor mellan de olika delregionerna i KASK verkar hämmande för ökad mobilitet.

4.1.5 Flygtrafik

För att uppnå hög utomregional tillgänglighet är goda flygförbindelser fundamentala, men de är också betydelsefulla för kommunikationerna inom regionen. Detta är speciellt relevant i till ytan stora regioner. Nedan presenteras statistik från 2009 för några av KASK största flygplatser samt Arlanda och Kastrup.

Tabell 5.5: Viktiga flygplatser i KASK och dess närområde

Flygplats	Totalt antal passagerare	Förändring 2008-2009 (procent)	Andel utrikespassagerare
Kastrups flygplats Köpenhamn	19 715 451	-8,4%	88%
Oslo Lufthavn, Gardemoen	18 088 000	-6,5%	52%
Arlanda flygplats- Stockholm	16 100 000	-11,2%	75%
Göteborg-Landvetter	4 100 000	n/a	75%
Sandefjord Lufthavn, Torp	1 847 683	+17,4%	75%
Aalborg Airport, Aalborg	1 124 028	+7,5%	11%
Kristiansand Lufthavn, Kjevik	845 675	-7,6%	20%
Gothenburg City Airport	728 890	-13,4%	100%
Moss Lufthavn, Rygge	619 000	+40,7%	40%
Aarhus Airport, Aarhus	526 402	-8,2%	n/a
Halmstad Airport	92 697	-18,3%	5%

Källa: Flygplatsernas hemsidor

Gardemoen är KASK-regionens största flygplats, både när det gäller utrikes och inrikesflygningar. Även om Gardemoen är en knutpunkt för norsk luftfart har flygplatsen få internationella flygningar jämfört med Kastrup – 2010 flög plan från Kastrup till 245 olika destinationer medan motsvarande siffra för Gardemoen var 123¹¹. Flygplatsen i Köpenhamn har dessutom överlägset flest interkontinentala flygningar. Även Kastrups upptagningsområde är betydligt större än Gardemoen, då cirka 4 miljoner människor i Danmark och Sverige kan nå Köpenhamn inom 4 timmar¹². Kastrup är således en viktig hubb för luftfart i hela Skandinavien och fungerar i stor utsträckning som en transitport även för KASK-regionen. Fyra flygplatser i KASK-området har mer än 1 miljon passagerare årligen. Den norska delen av KASK har flest flygplatser på listan, mycket beroende på de många inrikesflygningarna.

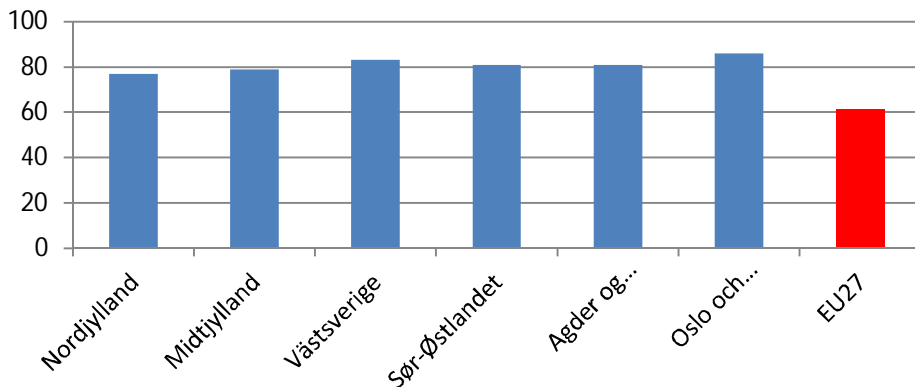
4.2 Digital infrastruktur

Hög användning av IT och Internet ger upphov till tillväxt och innovation och är en klar konkurrensfördel i en allt mer globaliserad värld. Höghastighetsbredband är inte enbart en tillgång för en regionens näringsliv utan också ett fundamentalt serviceinstrument för KASK-områdets invånare. Traditionellt har alla Skandinaviska länder setts som ledande IT-nationer, vilket bekräftas av graferna nedan.

¹¹ Transportøkonomisk institutt, *TØI rapport 1130/2011: Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2009 - nøkkelrapport*, 2011

¹² Köpenhamns flygplats webbplats: <http://www.cph.dk>

Figur 5.4: Andel hushåll med tillgång till bredband 2010, NUTS 2-nivå (%)

Källa: Eurostat, Households that have broadband access

Andelen hushåll som har tillgång till bredband är i europeisk jämförelse mycket hög i alla tre länder. I genomsnitt har 60 procent av hushållen i EU tillgång till bredband – i KASK-regionen har alla delområden siffror strax under eller över 80 procent. Bäst tillgång till bredband har invånarna i Oslo och Akershus på 86 procent, tätt följt av Västsverige på 83.

Den goda tillgången till bredband i KASK-regionen utgör en styrka för regionen och gör det lättare för invånarna i KASK att bosätta sig på en ort och arbetat på en annan genom att i hög grad arbeta hemifrån.

Vissa norska fylken har större utmaningar när det gäller att förse befolkningen med bredband, på grund av stora avstånd och glesbefolkade områden. Agder är, som synes nedan, ett exempel där man har arbetat målriktat på att förbättra den digitala infrastrukturen, genom bland annat kommunalt samarbete.

Textbox 5.1: Det digitala Agder

Det digitala Agder är ett gemensamt upphandlingsprojekt, där alla kommuner och Aust- och Vest-Agder samarbetar. Projektets huvudmål är att alla invånare i regionen ska ha tillgång till bredband oavsett var de bor.

I en rapport från 2006 uppskattades att cirka 90 procent av hushållen i regionen kunde ansluta till bredband. Projektet, med 45 miljoner NOK i budget, syftar till att vara den första regionen för att uppfylla regeringens mål att alla hushåll och företag i hela landet ska ha tillgång till ett bredbandsnät.

I delar av Agders inland är mobiltäckningen dålig. Detta är ett problem för näringsliv och befolkning i området, och projektet arbetar därför också med detta.

Genom att samarbeta kring inköp har det uppstått incitament för bredbandsleverantörer att leverera bredband till de invånare i Agder som inte har haft bredband tidigare. Flera olika teknologier används för att uppnå målet om en hundra procentig bredbandstäckning.

Läs mer om Det digitala Agder på <http://www.digitaledistrikt/agder.no>

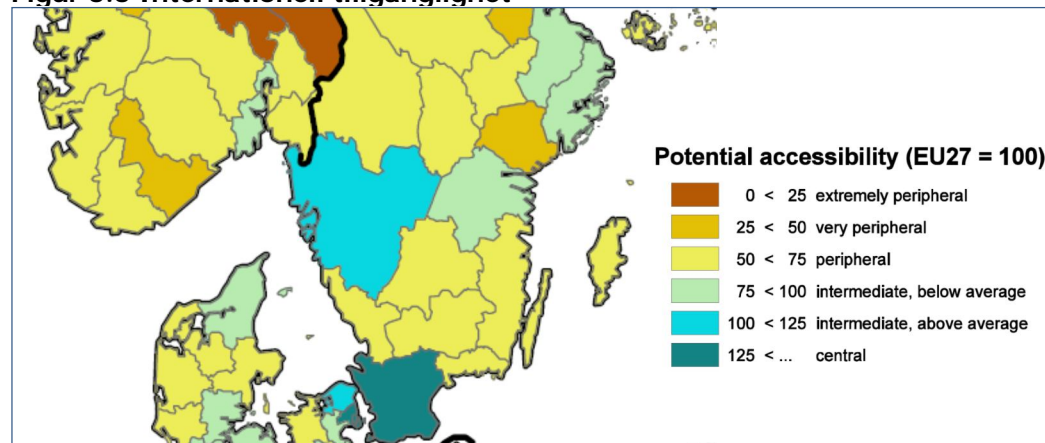
4.3 Internationell tillgänglighet

Hög internationell tillgänglighet är en förutsättning för att locka till sig stora företag, evenemang, internationella projekt och utländska experter. Såsom tidigare nämnts beräknade SIKA att transportflödena till KASK-området kommer att öka kraftigt till 2020, vilket innebär att behovet av en hög internationell tillgänglighet i regionen accentueras ytterligare. Människor och gods behöver kunna ta sig in och ut ur regionen på ett smidigt sätt.

God tillgänglighet, i betydelsen att många människor kan ta sig till en region, är till största delen begränsad till större agglomerationer. Tillgänglighet via vägar karakteriseras av ett tydligt mönster centrum–periferi där Europas centrala delar har betydligt högre tillgänglighet än de perifera delarna. Bäst tillgänglighet via järnvägar har orter som är knutna till det europeiska höghastighetsnätverket. God tillgänglighet via flygtrafik har storstadsregioner med stora internationella flygplatser.

Begreppet tillgänglighet beskrivs å ena sidan i termer av modalitet och å andra sidan i relation till "destinationsmassan", där den förra syftar på hur något kan nås (med vilket transportmedel) och den senare på vad som kan nås (människor, köpkraft, marknader, utbildning, osv.). Med multimodalitet har fyra transportsätt (väg, räls, vatten och flyg) vägts samman i ett kompositindex. Tillgänglighetsberäkningar befattar sig inte med hur eller vem som faktiskt nås utan med hur många eller vem som kan nås, vilket benämns tillgänglighetspotential. Kartan nedan illustrerar KASK-regionens tillgänglighet enligt ESPON.

Figur 5.5 Internationell tillgänglighet

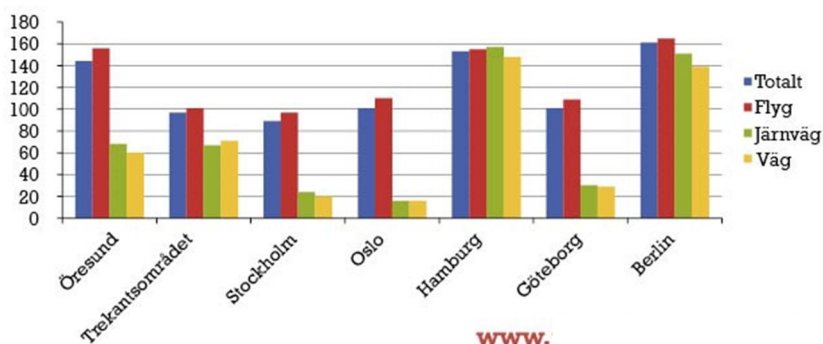

Källa: Nordregio, *Nordic Peripherality in Europe*, 2004

Alla värden över 100 ligger över snittet och markeras med blå färg på kartan. Som synes är Västra Götaland den enda del av KASK som inte ligger under EU-genomsnittet. Delar av Nordjylland, Oslo och Vestfold har ett värde mellan 75 till 100, medan Halland, Østfold, Akershus, Buskerud, Telemark och Vest-Agder har ett värde mellan 50 och 75. Sämst värde har Aust-Agder, som stämplas som mycket perifert med sitt värde mellan 25 och 50. Sammantaget är KASK-regionens internationella tillgänglighet under genomsnittet. Öresundsregionen, som i sammanhanget ses som KASK-regionens kanske främsta jämförelseobjekt, anses ha mycket god tillgänglighet.

Inom vilka områden är det då KASK-regionen halkar efter? ESPON mäter tillgänglighet via räls, väg och luft. Variablerna sammanställs sedan för att bilda ett sammantaget mått. I stapeldiagrammet på nästa sida jämförs den tillgängligheten i KASK-regionens två största städer med några relevanta europeiska regioner.

Figur 5.6. Tillgänglighet för flyg, järnväg och väg

Källa: Tendens Öresund, *Öresundsregional Utvecklingsstrategi - Internationell tillgänglighet i Öresundsregionen*, 2009

Genom Gardemoen och Landvetter har både Oslo och Göteborg goda flygförbindelser med resten av Europa. Tillgängligheten via järnväg och väg är dock betydligt sämre än hos exempelvis Öresund och Trekantsområdet. Detta gäller inte bara för Oslo och Göteborg utan för hela KASK-regionen. Nedan beskrivs hur tidsåtgången ser ut för några sträckor med bil. Körtiden ska inte ses som exakt mått utan som en ungefärlig uppskattning. Att notera är att alla sträckor utom Oslo-Göteborg innebär färjeförbindelser som i många fall kan förlänga restiden ytterligare genom ledtider i hamn.

Tabell 5.6: Körtid med bil i KASK-området

Sträcka	Körtid med bil
Ålborg-Göteborg	Ca 3,5 timmar
Århus-Göteborg	Ca 4,5 timmar
Ålborg-Oslo	Ca 5,5 timmar
Oslo-Göteborg	Ca 3,5 timmar
Oslo-Århus	Ca 6,75 timmar

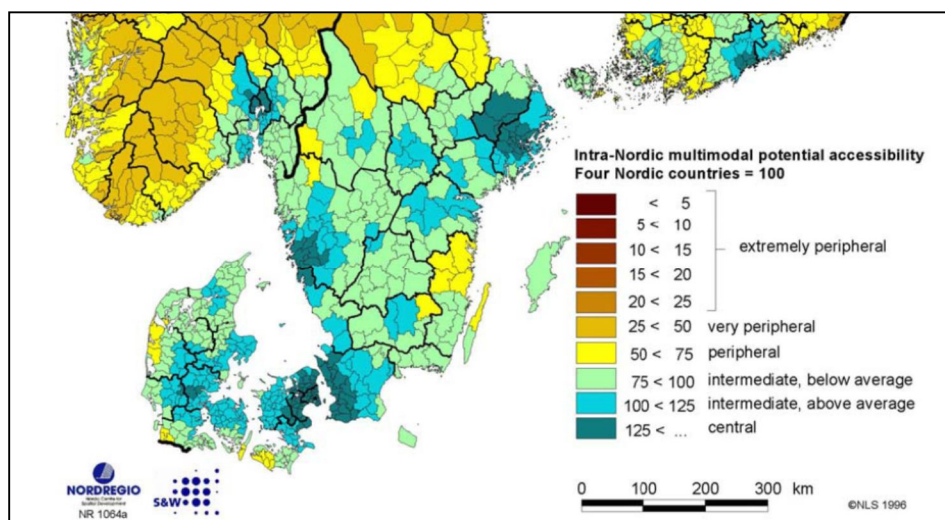
Källa: Google Maps

KASK-regionens geografiska läge bidrar naturligtvis starkt till att den internationella tillgängligheten via väg och räls är svag – det är relativt långt till Europas ekonomiska och befolkningmässiga centra. Det geografiska läget kan inte enbart förklara KASK-regionens låga internationella tillgänglighetsvärde då andra regioner med liknande eller sämre geografiska förutsättningar lyckats uppnå betydligt bättre resultat. Exempelvis har Warszawa lyckats uppnå mycket hög internationell tillgänglighet trots att regionen ligger bland mer otillgängliga regioner. Förbindelserna mellan Oslo och Köpenhamn, och därmed också till det kontinentala Europa, är generellt underutvecklade. Nya infrastruktursatsningar är nödvändiga för att överleva i den europeiska konkurrensen.

4.4 Interregional tillgänglighet

KASK-området är i många avseenden heterogen, med stora skillnader i geografi och befolkningstäthet. Inom regionen finns såväl storstadsområden som glest befolkad landsbygd, vilket är viktigt att poängtera och illustrera.

Figur 5.7 Interregional tillgänglighet

Källa: Nordregio, *Nordic Peripherality in Europe*, 2004

Kartan på föregående sida illustrerar inomregional tillgänglighet inom Skandinavien, vilket föga överraskande är störst kring de befolkningsrikaste städerna. Detta är också sant inom KASK-området, då områdena i och kring Göteborg, Oslo, Århus och Ålborg anses ha högst tillgänglighetsgrad. I de danska och svenska delarna av KASK ligger tillgängligheten generellt strax under eller över det skandinaviska tillgänglighetsnittet, även om det finns små perifera områden på västra Jylland. I Norge befinner sig Oslo och dess angränsande närområde över tillgänglighetsnittet, medan resten av landet ligger under detsamma. Faktum är att över 75 procent av Norges befolkning bor i områden som enligt Nordregio ligger under det skandinaviska tillgänglighetsnittet.¹³ I KASK anses större delen av Agderfylkena samt Telemark vara mycket perifert, medan områdena längs den svenska gränsen ligger strax under tillgänglighetsnittet.

Det är främst inom rälsburna transporter som KASK hänger dåligt samman. På exempelvis sträckan Göteborg-Oslo har busstrafiken via bland annat E6 en betydligt större marknadsandel än tåget, mycket beroende på att expressbussarna är framme en timme snabbare och att det finns över tio avgångar dagligen jämfört med tågets fem. Inte heller i den danska delen av KASK framstår tåg som ett lockande alternativ. Tidsbesparingen med att välja tåg istället för bil på sträckan Ålborg-Århus är endast en minut. En utbyggnad av den rälsburna trafiken med tåg som går i över 200 km/h hade förbättrat de interregionala kommunikationerna avsevärt. Tåg lämpade för högre hastigheter än 200 km/h hade på sikt kunnat göra de svenska och norska delarna av KASK till en mer integrerad arbetsmarknadsregion som hade kunnat tillåta pendling över betydligt större avstånd än idag.

Man bör ha i åtanke att den inomregionala tillgängligheten i stor utsträckning också påverkar regionens internationella förbindelser. Exempelvis försvagas Gardemoens roll som skandinavisk knutpunkt av bristfälliga förbindelser från och till flygplatsen. Kastrup har ett betydligt större upptagningsområde, mycket tack vare goda förbindelser mellan Skåne och Själland. När kommunikationerna är bristfälliga förlorar regionen såväl investeringar som arbetstillfällen. Detta bekräftas av en undersökning av Cushman & Wakefield, där 500 europeiska företag rangordnade Europas bästa affärsstäder efter ett

¹³ Nordregio, *Nordic Peripherality in Europe*, 2004

antal kriterier¹⁴. Trots närvaron av en storflygplats hamnar Oslo först på en 26:e plats, slagen av både Köpenhamn och Stockholm. Det låga tillgänglighetsvärdet såväl internationellt som inomregionalt bör därför betraktas som det KASK-regionens största transportrelaterade svaghet.

¹⁴ Cushman & Wakefield Global Real Estate Solutions, *European Cities Monitor 2010*, 2010

Kapitel 5. Arbetsmarknad och utbildning

En av de viktigaste förutsättningarna för regional utveckling är fungerande arbetsmarknader. Till följd av en utvecklad infrastruktur ser vi idag en trend av att tidigare åtskilda arbetsmarknadsregioner integreras med varandra. Arbetsmarknadsregionerna har de senaste åren blivit allt färre till antalet och allt större geografiskt.

Väl fungerande arbetsmarknader beror inte endast på den egna regionen, utan även på omkringliggande regioner. Territoriell sammanhållning där städer eller regioner kompletterar varandra kan leda till en mer balanserad regional utveckling. Nyckeln till att uppnå kvalificerad arbetskraft är utbildning. En matchning mellan utbildningsutbud och arbetskraftsefterfrågan i regionen är därför en förutsättning för att en region ska kunna utvecklas.

Samtidigt står de europeiska länderna inför en stor demografisk utmaning. Befolkningen blir allt äldre och de ekonomiskt aktiva allt färre. Åldrande befolkning innebär fler pensionärer och färre personer som arbetar. Det krävs därför inte bara en matchning mellan utbildning och arbetskraft utan även en matchning mellan den förändrade demografiska strukturen och en regions arbetskraftsutbud.

Hur ser arbetsmarknad och utbildning ut i de olika regionerna i KASK-området? Vilka problem och möjligheter går att identifiera? Detta kapitel kommer att belysa arbetsmarknad och utbildning i de olika regionerna.

<p><u>Styrkor</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Låg arbetslöshet jämfört med Europa• Hög utbildningsnivå jämfört med Europa• Hög sysselsättning i ett Europeiskt perspektiv, särskilt bland kvinnor• Väl utbyggda system för högre utbildning• Många invånare deltar i vidareutbildning• Samförståndsanda på arbetsmarknaden• Stor andel studenter i procent av populationen i åldern 20-24 år	<p><u>Svagheter</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Stor andel unga som går ur skolan utan fullständiga betyg• Problem med att matcha kompetens och jobb i vissa delar av regionen• Stora avstånd försvårar integration av arbetsmarknaderna.• Stora inomregionala skillnader i både sysselsättningsnivå och utbildningsnivå ger centrum-periferi-problematik• Hög ungdomsarbetslöshet i delar av regionen.
<p><u>Möjligheter</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Det finns potential till ökad rörlighet över gränser (men kunskap om möjligheterna samt kommunikationer måste förbättras)• Möjligheter till synergieffekter på arbetsmarknaden genom ökat samarbete• Utökad satsning på entreprenörskap i	<p><u>Hot</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Press på lågutbildade på grund av globalisering• Unga utan fullständiga betyg riskerar att marginaliseras från arbetsmarknaden.• Arbetskraftsbrist möjlig effekt av demografisk situation• För få väljer att studera teknik och

utbildning kan bidra positivt	naturvetenskap.
-------------------------------	-----------------

Den del-SWOT som tagit form inom området arbetsmarknad och utbildning visar att KASK ligger bra till i en europeisk jämförelse av kvantitativa aspekter såsom arbetslöshet, sysselsättning och utbildningsnivå. Dessutom är arbetsmarknaden som är relativt forskonad från konflikter, även om det finns undantagsår. Detta är tack vare samförståndsandan på arbetsmarknaden. De anställda och arbetsgivarna samarbetar i allmänhet väl.

Trots att den generella bilden alltså är positiv jämfört med EU fungerar vissa delar av KASK-regionen sämre. Det finns en betydande centrum-periferi-problematik. Dessutom utgör inte regionen en sammansatt arbetsmarknad. Redan i kapitel fem visades detta i form av den låga gränsregionala pendlingen. Detta identifieras som en svaghet för arbetsmarknaden. En annan viktig svaghet är det faktum att en stor andel unga lämnar utbildningen utan fullständiga betyg.

Möjligheterna kretsar kring att binda ihop regionen och arbetsmarknaden på ett bättre sätt, men också att använda entreprenörskap i utbildningen i enlighet med EU:s 2020-strategi.

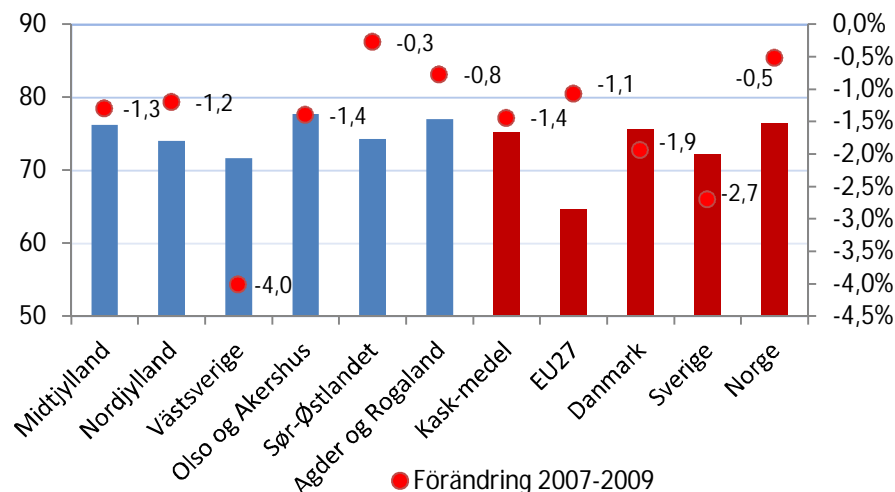
Ett hot mot de lågutbildade är att de riskerar att marginaliseras eftersom kompetenskraven ökar i en globaliserad värld. Vidare är arbetskraftsbrist en risk med den demografiska utvecklingen, särskilt i perifera delar av regionen. Jämfört med till exempel Finland är det dessutom få i Skandinavien som väljer att studera natur och teknik.

5.1 Sysselsättning

Som synes i diagrammet nedan hade KASK-området år 2009 en sysselsättningsgrad på 75,2 procent, vilket är relativt högt jämfört med snittet för EU27 (64,6 procent). Vid nationell jämförelse med de skandinaviska länderna ser vi att KASK-snittet var högre än Sveriges sysselsättningsgrad (72,2), liknande Danmarks (75,7) men något lägre än Norges (76,4).

Sysselsättningsgraden i KASK-området förändrades negativt med 1,44 procent i samband med finanskrisen och efterföljande lågkonjunktur mellan 2007 och 2009. Västsverige, följt av Sør-Østlandet och Nordjylland, hade år 2009 lägst sysselsättning i KASK. Västsverige är också den region som tappade i samband med finanskrisen med en nedgång i sysselsättningen med 4,02 procent mellan 2007 och 2009. I samband med finanskrisen år 2008 drabbades Västra Götaland av totalt 21 642 och Halland av 1 966 varsel. Västra Götalands stora varseltal förklaras av uppsägningarna inom framförallt fordonsindustrin, vilket även snabbt ledde till uppsägningar hos underleverantörer. Oslo och Akershus tappade 1,4 procent vilket var den näst största nedgången i KASK. Detta kan härledas till den relativa stora privata sektorn i Oslo/Akershus som är utsatt för internationell konkurrens.

Figur 6.1: Sysselsättning i åldern 15-64 år, NUTS 2-nivå (%), 2009 och förändring sedan 2007

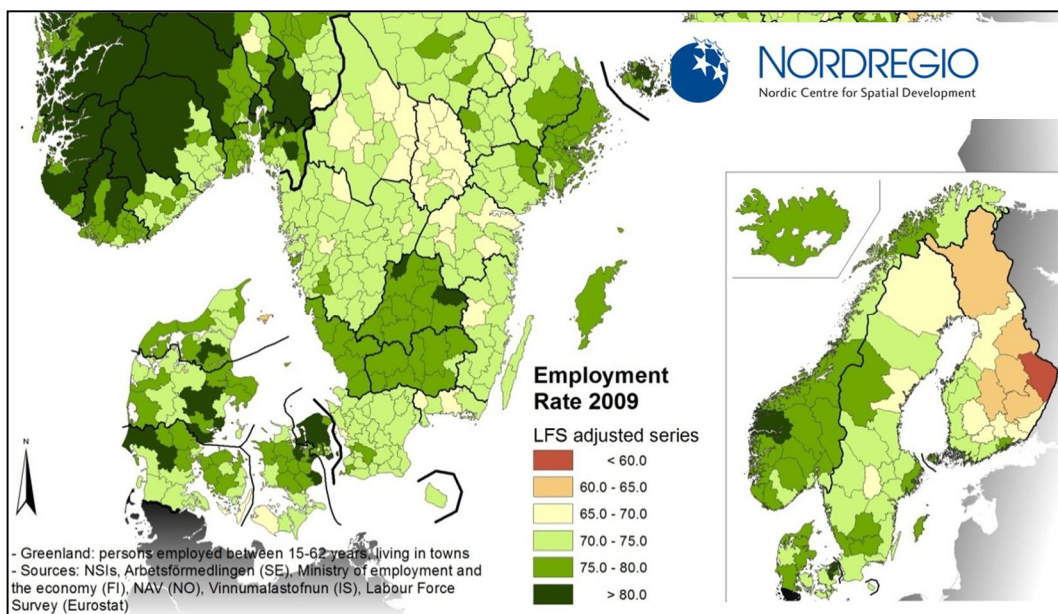

Källa: Labour Force Survey (LFS) Eurostat

Västra Götalands relativt låga sysselsättning illustreras tydligare i kartan nedan, där vi även ser hur siffrorna skiljer sig åt mellan olika kommuner. I Halland ligger alla kommunerna på ungefär samma sysselsättningsgrad kring 75 – 80 procent och dessa har också något högre sysselsättning än de flesta av Västra Götalands kommuner.

I de norska och danska regionerna är skillnaderna mellan kommunerna större. I inlandets kommuner i Telemark, Øst- och Vestfold var sysselsättningen år 2009 över 80 procent medan den i vissa kommuner vid kusten låg mellan 70 och 75 procent. Statistiskt sett står sig norska inlandskommuner sämre förutom när det gäller sysselsättning där man är starkare. Även i de danska regionerna är skillnaderna relativt stora. I Midtjylland ser vi att kommunerna Skandeborg, Favrskov, Silkeborg och Odder hade en sysselsättning på 80 procent eller över, medan den angränsande kommunen Århus hade en relativt låg grad på 70-75 procent.

Figur 6.2. Sysselsättning i åldern 15-64 år 2009, kommuner och regioner

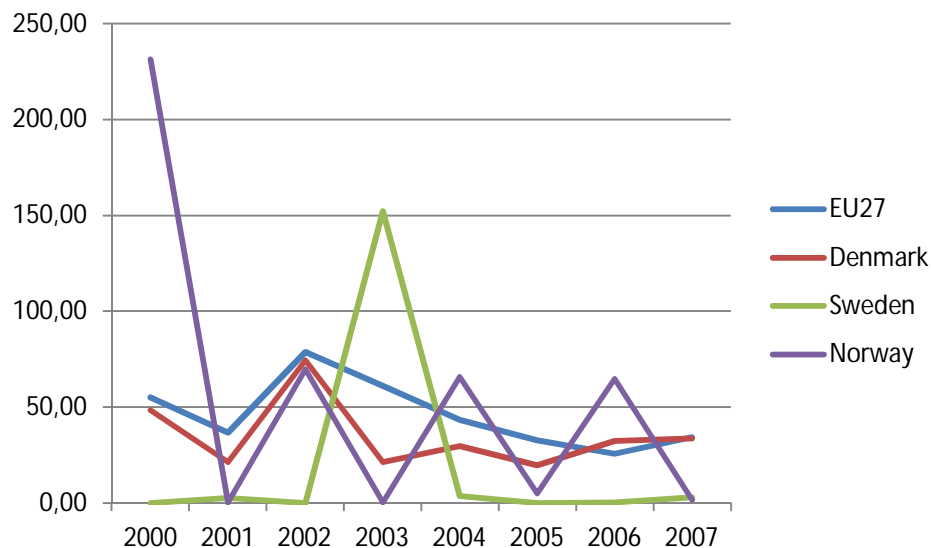
Källa: Nordregio 2011

En styrka på den skandinaviska arbetsmarknaden jämfört med övriga Europa är samförståndsandan på arbetsmarknaden, det vill säga att arbetsgivare och arbetstagare har relativt lätt för att samarbeta för en positiv utveckling av arbetsmarknad och näringsliv. Detta yttrar sig bland annat i den höga organisationsgraden hos fackföreningar och arbetsgivarorganisationer. Organisationsgraden varierar stort mellan de Europeiska länderna. Enligt European Trade Union Institute (ETUI) har Danmark, Sverige och Finland över 70 procent i facklig anslutning, vilket är högst i Europa. Norge ligger något lägre med strax över 50 procent. Frankrike har den lägsta anslutningen med cirka 8 procent. Kollektivavtal har också en bred täckning på de skandinaviska arbetsmarknaderna. Cirka 90 procent av de anställda i Sverige täcks av kollektivavtal, 80 procent i Danmark och 70 procent i Norge. Detta är höga siffror i ett europeiskt perspektiv¹⁵ och innebär en stabil och förutsägbar process för att sätta löner och andra villkor. Fenomen som "flexicurity" och "work-life balance" uppstod i princip i Skandinavien och har därefter börjat spridas i Europa. Det är fenomenen som kräver att arbetsgivare och de anställda litar på varandra och strävar mot samma mål. Sådan anda existerar uppenbarligen i Skandinavien.

När det gäller strejker ligger de skandinaviska länderna lågt i en europeisk jämförelse, när man jämför antalet förlorade arbetsdagar per tusen anställda. I figur 6.3 nedan visas statistiken för de tre skandinaviska länderna, och även om vissa år avviker uppkommer färre konflikter på arbetsmarknaden än i övriga Europa.

¹⁵ European Trade Union Institute (ETUI) webbplats: <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Across-Europe>

Figur 6.3 Antal förlorade arbetsdagar på grund av konflikt per 1000 anställda

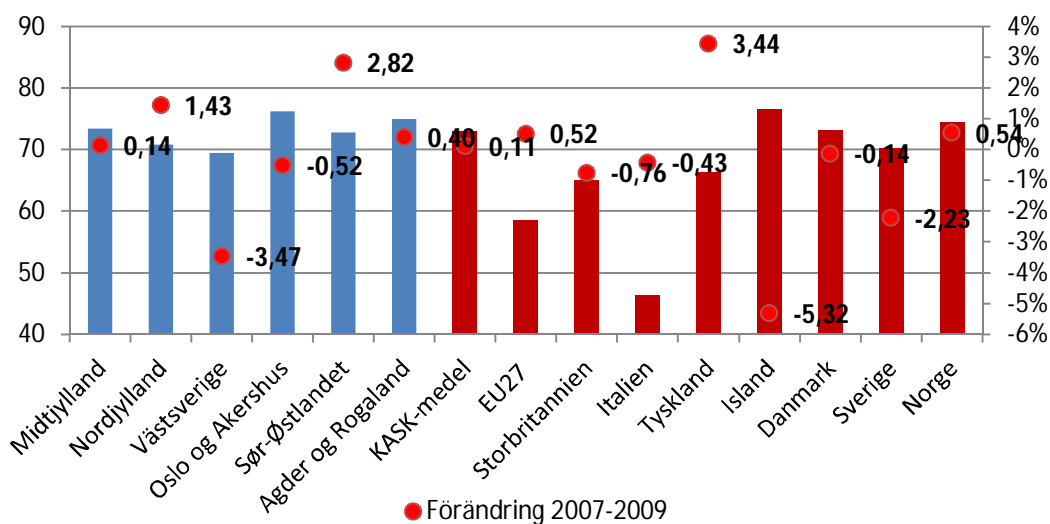
Källa: Eurostat LFS 2011

5.1.1 Sysselsättning bland kvinnor

Sysselsättningen bland kvinnor var år 2009 högst i Oslo och Akershus, vilket presenteras i figuren nedan. Västsverige tappade hela 3,47 procent mellan åren 2007 och 2009, medan vi istället kan urskilja en ökning med 2,82 procent i Sør-Østlandet under samma år.

KASK-regionen står sig bra mot de skandinaviska genomsnitten. KASK hade under 2009 en liknande sysselsättningsgrad bland kvinnor som Norge och Danmark, och något högre än Sverige. KASK-medlet står sig ännu bättre vid jämförelse på europeisk nivå. År 2009 var den genomsnittliga sysselsättningsgraden bland kvinnor 73 procent i KASK, medan snittet för EU27 var 58,5 procent.

Figur 6.4: Sysselsättningsgrad bland kvinnor i åldern 15-64 år, NUTS 2-nivå (%), 2009

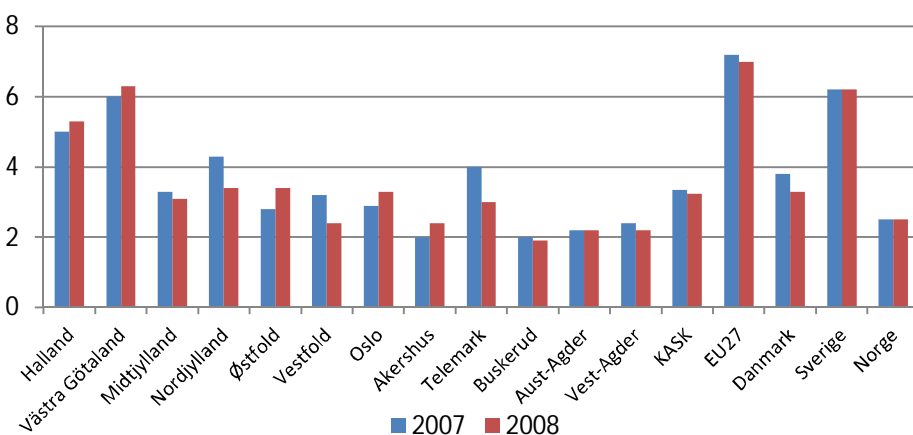
Källa: Labour Force Survey (LFS) Eurostat

5.2 Arbetslöshet

Ur ett europeiskt perspektiv har KASK-området relativt låga arbetslöshetssiffror. EU hade år 2008 7 procent arbetslöshet i genomsnitt, medan snittet för KASK endast var 3,2 procent. Även sett över tid har KASK-området låg arbetslöshet jämfört med EU.

I diagrammet nedan ser vi att arbetslösheten varierar mellan regionerna inom KASK. De svenska regionerna har hög arbetslöshet jämfört med de norska och danska. Även den nationella arbetslösheten i Sverige är hög jämfört med Norge och Danmark. Snittet för KASK ligger över Norges nationella arbetslöshetstal, men under Danmarks och Sveriges. De norska regionerna uppvisar lägst arbetslöshet i KASK-regionen. Buskerud sticker ut med sina 1,9 procent år 2008. I de norska regionerna råder det således snarast brist på arbetskraft.

Figur 6.5: Arbetslöshet i åldern 15 år eller över, NUTS 3-nivå (%)

Källa: Labour Force Survey (LFS) Eurostat

En följd av skillnaderna i sysselsättning och arbetslöshet är att det finns potential för ökad rörlighet mellan olika regioner i KASK. I vissa yrken, till exempel inom vården, har ökad rörlighet inom KASK använts framgångsrikt för att fylla behov av arbetskraft i vissa delar av KASK och samtidigt ge personer från andra delar möjligheter till sysselsättning. En utökad rörlighet är således en uppenbar möjlighet. Detta kräver dock att information om möjligheter till sysselsättning i andra delar av KASK är lättillgänglig och att infrastruktur och kommunikationer lämpar sig för regelbundna resor mellan de olika delarna av KASK. På detta sätt kan arbetsmarknaden komma att fungera på ett mer integrerat sätt över hela KASK till fördel för både arbetsökande och näringsliv.

Norges största näringslivsorganisation NHO har i bland annat Østfold utvecklat ett program för att få in fler personer med multikulturell bakgrund till ledande befattningar i Norskt näringsliv, se mer nedan.

Textbox 6.1: Global Future

Målgruppen för Global Future är högt utbildade kvinnor och män med utländsk bakgrund och med goda kunskaper i norska. Programmet ska fånga upp potentiella ledare och personer med spetskompetens. Arbetsökande och personer som önskar karriärutveckling kan söka till programmet. Målet är att synliggöra den dolda kompetensen i norskt arbetsliv, och uppnå större integrering av kvalificerade personer med multikulturell bakgrund i ledande ställningar i arbetslivet.

Programmet sträcker sig över 1½ år och innehåller en mängd olika utbildningar, i bland annat ledarskapsutveckling, retorik och arbetsmiljölagen. Man får också en personlig mentor som ska lotsa in deltagarna i arbetslivet.

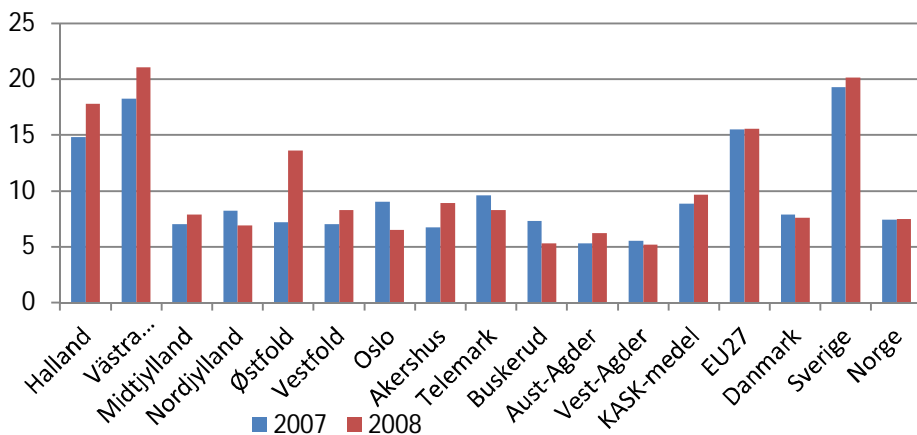
När programmet lanserades i Østfold var det stort intresse, och 25 deltagare valdes ut tillsammans med lika många mentorer, bland långt fler sökande.

Läs mer om programmet här: www.nho.no/globalfuture

I ett europeiskt perspektiv är ungdomsarbetslösheten hög i Sverige. År 2008 var den i Västra Götaland 21,1 procent, medan motsvarande siffror för EU27 var 15,6 procent. Även Østfold hade relativt hög ungdomsarbetslöshet med 13,6 procent samma år.

De svenska regionernas höga tal drog upp snittet för KASK, som både 2008 och 2009 hade en högre genomsnittlig ungdomsarbetslöshet än både Danmarks och Norges nationella tal. KASK-området hade dock en relativt låg ungdomsarbetslöshet jämfört med EU27.

Figur 6.6: Ungdomsarbetslöshet i åldern 15-24 år, NUTS 3-nivå (%)

Källa: Labour Force Survey (LFS) Eurostat

En hög ungdomsarbetslöshet i kombination med arbetskrafts- och kompetensbrist kan, om det demografiska hotet slår till, innebära stora problem för vissa regioner. Men vad beror den höga arbetslösheten bland ungdomar på? Enligt en rapport från svenska LO¹⁶ är en stor del av de svenska arbetslösa ungdomarna studerande. Dessutom pågår ungdomsarbetslöshet oftast under en kortare period jämfört med övriga arbetslösa. Arbetslösheten bland ungdomar stiger vanligtvis under sommaren eftersom många utbildningar tar sommaruppehåll och många ungdomar ska söka sitt första jobb. Detta kan delvis förklara den höga ungdomsarbetslösheten i de svenska regionerna. Rapporten visar också att många studenter har problem med att hitta extrajobb vid sidan av studierna. Det är därför viktigt med en stark koppling mellan skola och arbetsliv eftersom tidigare arbetslivserfarenhet innebär stora fördelar vid inträde på arbetsmarknaden.

Förutom studenter är ungdomar med oavslutade gymnasiestudier överrepresenterade bland arbetslösa ungdomar i ålder 15 till 24 år. Andelen ungdomar med oavslutade gymnasiala studier är över 20 procent både i Västra Götaland och i Halland och i Danmark är motsvarande andel strax under 20 procent. I Norge fullföljer cirka var tredje ungdom inte gymnasiet fem år efter avslutad grundskola.

Fullständiga gymnasiebetyg är viktigt för att ungdomar ska kunna träda in på arbetsmarknaden, särskilt i mer specialiserade lokala arbetsmarknader. I Oslo och Akershus till exempel finns det ett stort behov även av arbetskraft utan utbildning, i till exempel enklare tjänsteproduktion. Risken för social marginalisering på grund av oavslutat gymnasium är därmed lägre i Oslo/Akershus än andra delar av landet.

5.3 Lokala arbetsmarknadsregioner

Lokala arbetsmarknadsregioner (LA) är ett statistiskt begrepp som används av svenska statistiska centralbyrån (SCB). Indelningen i LA-regioner bestäms genom den dagliga arbetspendlingen över kommungräns.¹⁷ Regionförstoring kan på så sätt bestämmas med

¹⁶ LO, Nitton diagram om ungas arbetslöshet – en granskning om den vitt skilda arbetslösheten, 2009

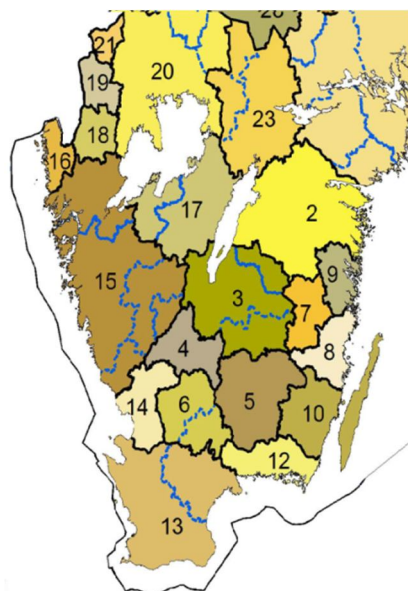
¹⁷ Processen att skapa lokala arbetsmarknader sker i flera steg. I det första steget avgörs om en kommun utgör ett lokalt centrum. I det andra steget bestäms till vilket lokalt centrum övriga kommuner, de s.k. osjälvständiga

hjälp av antalet LA-regioner. Enligt Tillväxtverket har antalet lokala arbetsmarknadsregioner i Sverige mer än halverats mellan 1970 och 2008, från 187 stycken till dagens 72. Trenden mot färre arbetsmarknadsregioner är inte lika stark idag som i slutet av 1990-talet. Ökade satsningar på infrastruktur kan dock förväntas knyta ihop fler arbetsmarknadsregioner i framtiden.

I figuren nedan illustrerar Tillväxtverket en prognos över arbetsmarknadsregionernas utbredning i Sverige år 2030. Som synes spår Tillväxtverket att de lokala arbetsmarknadsregionerna i Västsverige kommer att halveras från dagens nio arbetsmarknadsregioner till fyra. Kommun 19, Årjäng hade, om detta varit en nordisk karta, utgjort en gränsöverskridande arbetsmarknadsregion och tillhör redan Oslo arbetsmarknadsregion. SCB uppskattar att även Strömstad (LA-region 16 i figur 6.7) kommer att ingå i en gränsöverskridande lokal arbetsmarknad med LA-regionen Fredriksborg-Sarpsborg i Norge inom en tioårsperiod.¹⁸

Större lokala arbetsmarknadsregioner skapar förutsättningar för bredare sammansättning av näringsliv och en bredare rekryteringsbas för företagen. Ju större arbetsmarknadsregion desto större mängd människor med olika kompetenser och olika arbetstillfällen. För att driva på utvecklingen i de regioner som har det motigt när det kommer till arbetslöshet och sysselsättning gäller det att skapa en mer sammanhängande arbetsmarknad i KASK-regionen genom att öka mobiliteten, vilket sker genom förbättrad infrastruktur.

Figur 6.7 Tillväxtverkets bedömning över de lokala arbetsmarknadernas utbredning i Södra Sverige år 2030 (blå streckade linjer indikerar avvikelser i förhållande till dagens lokala arbetsmarknadsregioner)

Källa: Tillväxtverket

kommunerna, ska föras. I ett tredje steg avgörs vilka lokala arbetsmarknader som har flera delarbetsmarknader s.k. flerkärniga LA. Se http://www.scb.se/Pages/List_257241.aspx för mer information.

¹⁸ SCB, *Lokala arbetsmarknader – egenskaper, utveckling och funktion*, 2010

Förbättrade restider mellan de olika regionerna kan omvandla obalansen i arbetsmarknaderna till potentialer då regionerna kan komplettera varandra med arbetskraft. Olika arbetsmarknadsregioner har dessutom olika inriktning. Det gäller således att utnyttja möjligheterna som de tre stora tillväxtmotorerna och urbana regionerna Göteborg, Oslo och Århus skapar. Närheten till dessa städer ger förutom tillgång till arbetstillfällen även tillgång till kultur, service och utbildning. Bättre förbindelser till, och mellan, dessa städer är en förutsättning för utvecklingen i många av de mindre regionerna inom KASK.

5.4 Utbildning

I en hårdnande internationell konkurrens blir kompetensfrågor och högre utbildning allt viktigare för regional utveckling. Tillgänglighet till högre utbildning är betydelsefull liksom ökat samspel mellan arbetsmarknadsregionerna, för att tillgodose högutbildad arbetskraft med arbete och därmed undvika så kallade matchningsproblem.

Även om storlek inte nödvändigtvis är synonymt med kvalitet indikerar antalet studerande på universitet och högskola hur attraktiv en stad eller region är ur utbildningssynpunkt. Det ger också en fingervisning om hur mycket ekonomiska resurser respektive universitet har. I KASK finns några av Skandinavien största universitetsstäder sett till antalet studenter. Det finns i regionen sammanlagt över 150 000 högskolestuderande. De största universiteten är i hög utsträckning centrerade kring regionens folkrikaste städer. I tabellen nedan redovisas KASK-regionens tio största utbildningsinstitutioner baserat på antalet registrerade studenter.

Tabell 6.1: De elva största utbildningsinstitutionerna i KASK

Utbildningsinstitution	Antal registrerade studenter *	Världs-ranking**	Egen doktorand utbildning
Göteborgs Universitet	32 600	201-300	Ja
Århus Universitet	30 414	98	Ja
Universitetet i Oslo	26 406	75	Ja
Högskolan i Oslo/Akershus	15 702	-	Nei
Handelshögskolan BI (Oslo)	14 543	-	Ja
Ålborgs Universitet	14 471	-	Ja
Chalmers tekniska högskola (Göteborg)	10 095	201-300	Ja
Högskolan i Borås	8 649	-	Nej
Universitetet i Agder	8 276	-	Ja
Högskolan i Halmstad	7 782	-	Ja
Högskolan Väst (Trollhättan)	6 989	-	Nej

*Antal registrerade elever 2009/2010

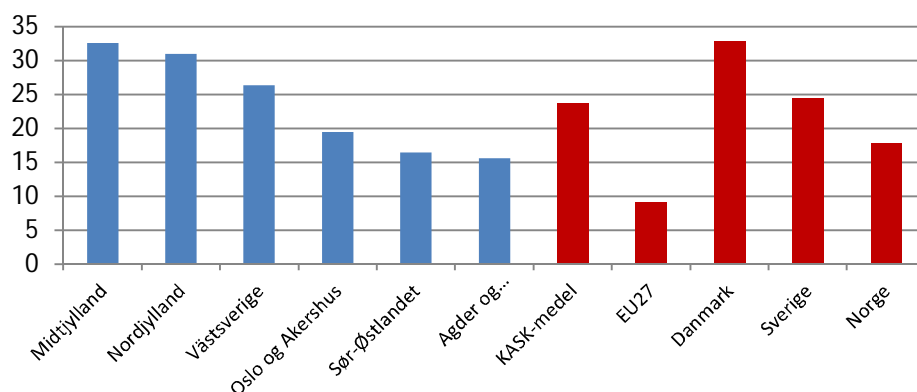
** The Academic Ranking of World Universities (ARWU) 2009

Göteborgs Universitet har flest registrerade studenter, tätt följt av universiteten i Århus och Oslo. Tillsammans med Chalmers tekniska högskola är de tre största universiteten också de klart äldsta utbildningsinstitutionerna i KASK-området. Undantaget Handelshögskolan BI (ekonomi) och Chalmers (teknik och naturvetenskap) har alla universitet på listan en fakultetsmässigt bredd och erbjuder utbildningar inom såväl

humaniora, samhällsvetenskap och naturvetenskap.

Att höja medborgarnas kompetensnivå och stärka vuxnas möjlighet till utbildning är viktigt för att öka människors chans att få ett arbete. Att ge vuxna ny kunskap kontinuerligt är viktigt för en föränderlig och effektiv arbetsmarknad. Att främja livslångt lärande var en del av EU:s *Lissabonstrategi* som hade som mål att göra Europa till världens mest konkurrenskraftiga, dynamiska och kunskapsbaserade ekonomi till år 2010. *Lissabonstrategin* har nu ersatts med en ny strategi under namnet *Europa 2020*. Ett av målen i *Lissabonstrategin* var i genomsnitt minst 12,5 procent vuxna i åldrarna 25 till 64 år bör delta i livslångt lärande. Siffror från Eurostat visar att de Skandinaviska länderna ligger högt upp på listan på hur stor andel av befolkningen i åldrarna 25-64 år som deltagit i någon form av utbildning eller kompetensutveckling. Som synes i diagrammet nedan står sig medelvärdet för KASK, på 23,6 procent, bra jämfört med EU27 där endast 9,2 procent hade deltagit i någon form av utbildning. Jämfört med de respektive skandinaviska länderna ligger KASK under snittet för Danmark och Sverige, men över Norges. De danska regionerna ligger i topp där över 30 procent deltagit i någon form av utbildning, följt av Västsverige med 26,4 procent. De norska regionerna hade år 2010 en relativt låg andel.

Figur 6.8: Andel av befolkningen i åldrarna 25 – 64 år som deltagit i någon form av utbildning eller kompetensutveckling 2010, NUTS 2-nivå (%), 2010

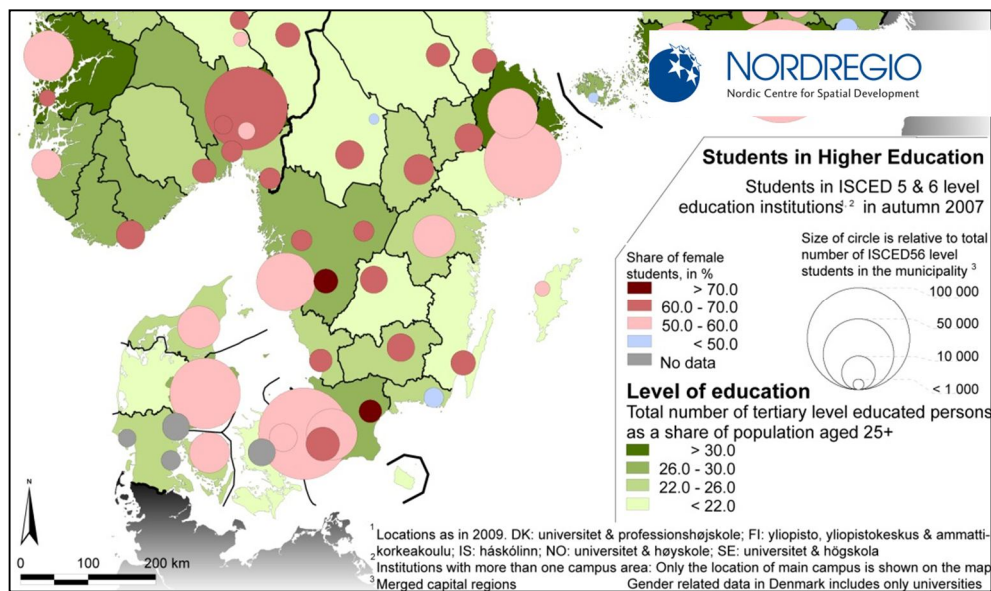

Källa: Labour Force Survey (LFS) Eurostat

En utveckling mot fler högutbildade är positivt för KASK-regionens tillväxt och utveckling. Högutbildade har generellt en högre förvärvsfrekvens och lägre arbetslöshet än lågutbildade och brukar även klara sig bättre under lågkonjunkturer.

På kartan nedan illustreras andelen högskoleutbildade i befolkningen 25+ på region- och kommunnivå, samt utbildningsnivå. Andel högutbildade brukar generellt sett vara högre i städer, framför allt i kommuner med universitet och högskolor. Oslo och Akershus är de enda regionerna i KASK-området som hade fler än 30 procent högskoleutbildade i befolkningen över 25 år, år 2007. I de svenska regionerna hade Västra Götaland med sina 26-30 procent, en större andel högskoleutbildade än Halland med 22-26 procent. Trots Århus ställning som universitetsstad hade Midtjylland en relativt låg andel högutbildade jämfört med de andra regionerna inom KASK. Vi ser också att andelen kvinnliga studenter är mycket hög i området kring Oslo. Även Västra Götaland har en hög andel kvinnliga studenter medan de i de danska regionerna var något färre.

Figur 6.9: Andel av befolkningen i åldern 25+ med högre utbildning, 2007

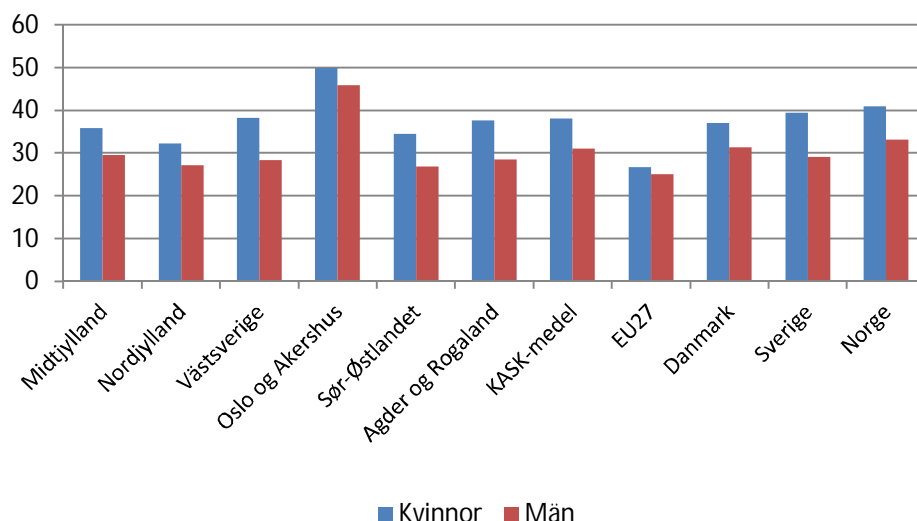

Källa: Nordregio, 2011

Det rådande arbetsmarknadsläget kan påverka antalet personer som söker sig till högre utbildning. När det är svårt att få jobb vill fler studera eftersom alternativet annars ofta är arbetslöshet. I Oslo och Akershus råder snarare motsatt förhållande där motivationen hos den enskilde att avsluta gymnasiet sjunker på grund av den goda arbetsmarknaden.

På NUTS 2-nivå är det möjligt att jämföra på europeisk och nationell nivå, samt skillnader i utbildning mellan könen. Diagram 6.11 visar andelen högskoleutbildade i åldern 25-64 år 2010. När det gäller kvinnliga högskoleutbildade var KASK-snittet något högre än snittet för Danmark och EU27, men lägre än snittet för Norge och Sverige. Oslo och Akershus sticker ut, där hälften av kvinnorna i yrkesverksam ålder har högskoleutbildning, medan drygt 46 procent av männen i yrkesverksam ålder har högskoleutbildning. Även Västsverige ligger bra till när det gäller andel högskoleutbildade kvinnor men skillnaden mellan män och kvinnor är relativt stor i regionen; 10 procentenheter fler kvinnor än män hade högskoleutbildning. En genomgående trend bland samtliga regioner är att fler kvinnor än män utbildar sig på högskolenivå. Detta gäller även på EU27-nivå, men här är skillnaderna mellan könen mindre.

Figur 6.10: Andel högskoleutbildade år 2010 i åldern 25-64 år, NUTS 2-nivå (%)

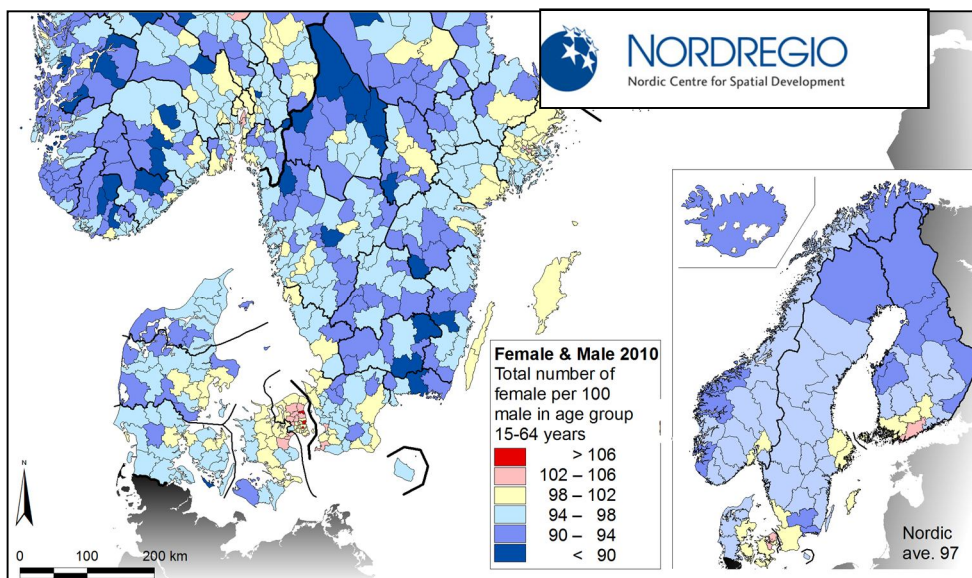

Källa: Labour Force Survey (LFS) Eurostat

En trend i de flesta länderna i Europa är att fler kvinnor än män utbildar sig på högskolenivå och att utbildningsnivån är högre i städer än på landsbygd. I bland annat Sverige visar statistik att de mest högutbildade kvinnorna finns i städerna och de minst utbildade männen på landsbygden. På landsbygden finns fler arbetstillfällen inom jordbruk och industri, sektorer som sysselsätter många män.

På en globaliserad arbetsmarknad där högskoleutbildning blir allt viktigare kan en låg utbildningsnivå på landsbygden skapa en lokal utmaning där framför allt män kan få svårt att hävda sig på arbetsmarknaden. Arbetsplatser med lägre utbildningskrav lokaliseras numera i större utsträckning till länder under utveckling. Detta gör att ständig kompetenshöjning, livslångt lärande och liknande behövs för att konkurrera på en global marknad. Risken är annars att de som inte följer med i denna utveckling marginaliseras och hamnar i arbetslöshet. Globaliseringen medför därmed en press på lågutbildade som måste hanteras.

Figur 6.11 Kvinnor och män i arbetsför ålder, kommun och regionnivå, 2010

Källa: Nordregio, Female and Male 2010

Utbildning är även intressant att titta på ur ett pendlingsperspektiv. Enligt Nordiska Ministerrådets rapport *Nordisk Pendlingskarta*, som undersöker pendlingsströmmar mellan de olika nordiska länderna (inklusive Finland), är arbetspendlingen över riksgrens störst till Norge. Intressant är att pendlingen från Sverige till Danmark och Danmark till Sverige dominerades av personer med eftergymnasial utbildning. Pendlingsströmmen både till och från Norge domineras däremot av pendlare med gymnasial utbildning. Svenskar som pendlar till Norge är oftast något yngre jämfört med de som pendlar till Danmark och det är framförallt Oslo som lockar de unga pendlarna. Unga människor med endast gymnasial utbildning söker sig således till Norge för att arbeta.

Att fler högskoleutbildade och fler ungdomar med fullständiga gymnasiebetyg är viktigt för KASK-områdets tillväxt står klart, men krävs det fokus på någon speciell typ av utbildning? Att satsa på utbildningar i entreprenörskap, både på högskolenivå och grundskolenivå är något som under de senaste åren blivit allt mer populärt. Utbildning i entreprenörskap och företagande kan inspirera unga till att starta egna företag och på så sätt öka konkurrenskraften och elevernas möjlighet att få ett jobb efter avslutat utbildning. Entreprenörskap handlar inte bara om att starta och driva företag utan bidrar även till att utveckla kompetenser i exempelvis projektplanering och kreativitet. Entreprenörskap i skolan är ett ämne som behandlas i den tidigare nämnda EU-strategin *Europa 2020*, där ett långsiktigt mål för EU:s policy för utbildning och kompetensutveckling formuleras *Enhancing creativity and innovation, including entrepreneurship, at all levels of education and training*¹⁹. En ökad konkurrens om jobb mellan regioner kräver innovation och företagande och ett exempel på hur KASK-regionen kan möta främja detta är genom ett ökat fokus på entreprenörskap i skolan.

Kunskaper i att utveckla och utnyttja ny teknik är avgörande för konkurrenskraften i en region. Högteknologiska sektorer är viktiga drivkrafter för ekonomisk tillväxt, produktivitet och välfärd och är i allmänhet en källa till sysselsättning. I KASK-regionen finns flera

¹⁹ European Commission Education & Training webbplats: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm, publicerat 2011

teknikintensiva företag som även är framgångsrika på utländska marknader. Men hur många studerar egentligen naturvetenskap och teknik i de skandinaviska länderna? Som synes i tabellen nedan hade Sverige år 2008 högst andel studenter inom studieinriktningstudieinriktningen naturvetenskap, matematik, data, teknik och tillverkning i förhållande till befolkningen i åldrarna 20-29 år (9,0) medan Danmark hade högst andel i förhållande till alla studenter i högre utbildning (31,0). Norge ligger under snittet för de Nordiska länderna och även under snittet för EU-27. Norge hade dock en högre andel studenter i samtliga studieinriktningar än både EU-27 och Danmark. Finland hade år 2008 högst andel studerande i naturvetenskap, matematik, data, teknik och tillverkning under samtliga jämförelsepunkter – hela 17,6 procent av befolkningen i åldern 20-29 och 35,9 procent av alla studenter i högre utbildning.

Tabell 6.2: Studenter i högre utbildning, totalt och i **naturvetenskap, matematik, data, teknik och tillverkning**, andel av befolkningen i åldern 20-29 år och andel av alla studerande i högre utbildning, 2008

	Samtliga studieinriktningar		Naturvetenskap, matematik, data, teknik och tillverkning ²⁰	
	Totalt	% av befolkningen i åldern 20-29	% av befolkningen i åldern 20-29	% av alla studenter i högre utbildning
EU-27	19 040 142	29,8	7,3	24,3
Danmark	2 245 138	23,3	7,2	31,0
Sverige	406 879	36,3	9,0	24,7
Norge	212 672	36,1	5,8	16,0
Finland	309 648	49,0	17,6	35,9

Källa: Eurostat

²⁰ Översatt från Eurostats term S&E=science, mathematics, computing + engineering, manufacturing and construction.

Kapitel 6. Innovation, forskning och utveckling

Högkvalitativa forskningsmiljöer och innovativa företag är i hög utsträckning avgörande för en regions konkurrenskraft. I dagens allt mer globaliserade värld konkurrerar KASK inte bara med de geografiskt närliggande regionerna utan med hela världen. För att locka till sig de bästa studenterna och de mest produktiva företagen krävs dynamiska miljöer i framkant av utvecklingen. I det här avsnittet kommer regionens innovationskraft, forskningsmiljö och utvecklingspotential att beskrivas och analyseras.

Baserat på en genomgång av de regionala utvecklingsplanerna kan man konstatera att KASK regionen som helhet satsar mycket på forskning och utveckling, och har välrenommerade forskningsmiljöer. Men det gäller inte hela KASK, vissa delar riskerar att halka efter inom forskning och innovation och i förlängningen ekonomisk tillväxt. Även om delar av regionen har ett utvecklat samarbete mellan universitet, näringsliv och offentlig sektor kan det utvecklas på andra håll.

Hot som behöver hanteras är den låga satsningen på F&U i Norge, risken att offentliga aktörer finansierar "fel" typer av forskning på grund av dålig kunskap om marknaden, och att globaliseringen kan urholka värdet av patent. Möjligheterna ligger främst i ökat samarbete både mellan regioner och mellan olika aktörer inom regionerna samt i att ta tillvara potentialen i medarbetardriven innovation.

<p><u>Styrkor</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Stora renommerade forskningsmiljöer i KASK • Stora satsningar på F&U nationellt i Skandinavien och regionalt i KASK, både från privat och offentlig sektor 	<p><u>Svagheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Låg F&U i delar av KASK-området - särskilt i Norge • För dålig marknadskunskap leder till felaktiga satsningar
<p><u>Möjligheter</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samarbete mellan forskning, näringsliv och det offentliga kan utvecklas, även över landsgränser • Kultur som uppmuntrar medarbetardriven innovation 	<p><u>Hot</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Norges låga F&U-satsningar • Kopiering av patent i och med globalisering

6.1 Forskningsmiljö

Varje år publicerar Shanghai Jiao Tong University en ranking (ARWU) över världens universitet. Rankingens baseras på en matematisk formel bestående av variabler såsom exempelvis antalet nobelpristagare, antalet citerade forskare samt antalet publicerade artiklar i de vetenskapliga tidskrifterna *Nature* och *Science*. ARWU har blivit kritiserad för att premiera universitet som är duktiga på naturvetenskap samt för att överdriva betydelsen av nobelpristagare, men är allmänt erkänd som den mest inflytelserika

internationella rankingen av utbildningsinstitutioner. 2009 kvalificerade sig 4 universitet från KASK in på rankingen: Oslo Universitet (75), Århus Universitet (98), Chalmers Tekniska Högskola (201-300) samt Göteborgs Universitet (201-300). Enligt rankingen har universiteten i Stockholmsområdet högst kvalitet i Skandinavien, då fem utbildningsinstitutioner därifrån kvalificerade sig på listan. Det är värt att notera att endast två av universiteten från KASK, Oslo och Århus, anses vara bland de åtta bästa i Skandinavien.

Tabell 7.1: Skandinaviens fem främsta universitet

Utbildningsinstitution	Världsranking	Skandinavisk ranking
Köpenhamns Universitet	40	1
Karolinska Institutet	42	2
Uppsala Universitet	66	3
Universitet i Oslo	75	4
Stockholms Universitet	79	5

Källa: The Academic Ranking of World Universities (ARWU) 2009

I maj 2011 publicerade ett av Nordiska Ministerrådets organ, Nordforsk, en rapport som jämförde universitet i de nordiska länderna. Av undersökningen framkom att forskare i Norden blir citerade i naturvetenskapliga tidskrifter oftare än genomsnittet i världen. I synnerhet danska universitet kom väl ut i rapporten. Århus och Köpenhamns Universitet samt Danmarks Tekniska Universitet (DTU) har nästan över 40 procent fler citeringar än världsgenomsnittet. Nedan presenteras de universitet i KASK-området vars citeringssnitt ligger högst över världsgenomsnittet.

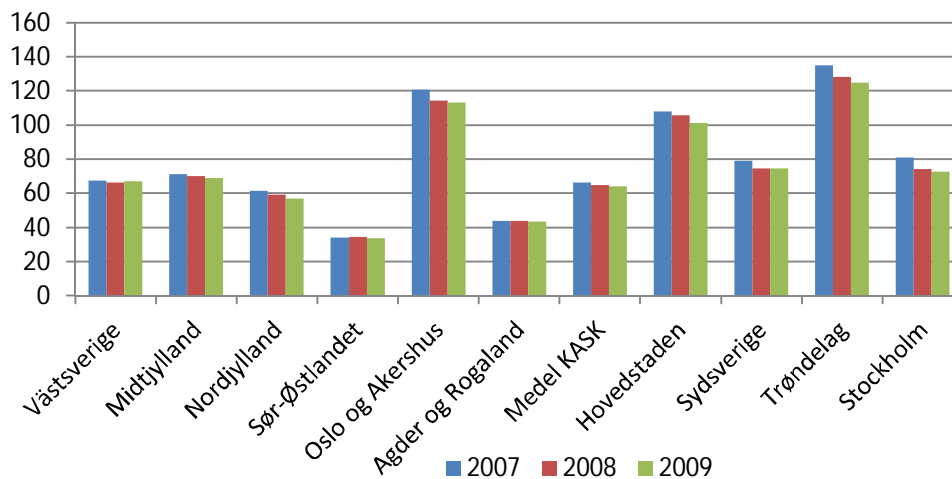
Tabell 7.2: KASK-området mest citerade lärosäten

Universitet	Procentenheter över världsgenomsnittet
Århus Universitet	38
Göteborgs Universitet	11
Universitetet i Oslo	11
Chalmers tekniska högskola (Göteborg)	10
Ålborgs Universitet	3

Källa: Comparing Research at Nordic Universities using Bibliometric Indicators (2011)

Genom att dela antalet studenter med befolkningsstorleken för personer mellan 20-24 år går det att mäta hur attraktiv en region är för studenter utifrån. En hög andel studenter indikerar en hög inflyttning utifrån och/eller många äldre studenter eller att regionen har nationellt betydelsefulla lärosäten. Diagrammet nedan visar siffrorna för KASK:

Figur 7.1: Andel studenter i procent av populationen i åldern 20-24 år.

Källa: Eurostat, Students in tertiary education (ISCED 5-6)

Oslo och Akershus har stark dragningskraft för studenter utifrån och drar upp medelvärdet för hela KASK-regionen. Sämst dragningskraft har högskolorna på Sør-Østlandet, medan Västsverige, Midtjylland och Nordjylland har liknande procentsatser. Det bör dock betonas att Göteborgsområdets dragningskraft är betydligt högre än för Västsverige som helhet. I jämförelse med andra stora regioner i Skandinavien är andelen studenter som procent av populationen relativt låg. KASK-medlet ligger under procentsatsen för såväl Trøndelag som Region Hovedstaden, Stockholmsregionen och Sydsverige. Trøndelags starka dragningskraft förklaras av att Norges Tekniske Høyskole etablerades i Trondheim redan 1910.

6.1.1 Publicerade vetenskapliga artiklar

Även om det kan finnas skillnader i publiceringskultur mellan olika lärosäten är antalet publicerade artiklar i vetenskapliga tidskrifter en mycket god indikator på forskningsintensitet. Publiceringsstatistik gör det dessutom möjligt att kartlägga inom vilka akademiska ämnen respektive region forskar mest inom. På nästa sida visas hur många vetenskapliga artiklar som publicerats i KASK-regionerna.

Tabell 7.3: Antalet publicerade artiklar i vetenskapliga tidskrifter i KASK 08/09

Region	Antal publicerade artiklar
Oslo	10 386
Västra Götaland	8 719
Midtjylland	6 586
Nordjylland	2 262
Akershus	1 196
Vest-Agder	283
Halland	254
Aust-Agder	200
Vestfold	180
Telemark	141
Buskerud	130
Østfold	108

Källa: Web of science

Siffrorna bekräftar att den högre utbildningen i KASK är centrerad kring ett fåtal städer och geografiska områden.

Inom vilka ämnesområden forskar då universiteten i KASK? Med hjälp av data över antalet publicerade artiklar kan forskningsområdena med störst publikationsvolym identifieras. Tabellen nedan visar statistik för de fyra största forskningsregionerna inom KASK:

Tabell 7.4: Topp fem forskningsområden (antal publicerade artiklar) 2008/2009

Oslo og Akershus	% av 11285	Västra Götaland	% av 8719
Oncology	5,15	Engineering, electrical & electronic	5,24
Public, environmental & occupational health	4,01	Biochemistry & molecular biology	4,52
Clinical neurology	3,72	Endocrinology & metabolism	3,84
Environmental sciences	3,62	Clinical neurology	3,61
Immunology	3,3	Neurosciences	3,5
Midtjylland	% av 6586	Nordjylland	% av 2262
Endocrinology & metabolism	5,66	Engineering, electrical & electronic	12,82
Biochemistry & molecular biology	5,42	Neurosciences	6,76
Oncology	4,69	Clinical neurology	5,92
Neurosciences	4,43	Telecommunications	5,35
Cardiac & cardiovascular systems	3,84	Computer science, theory & methods	4,91

Källa: Web of science

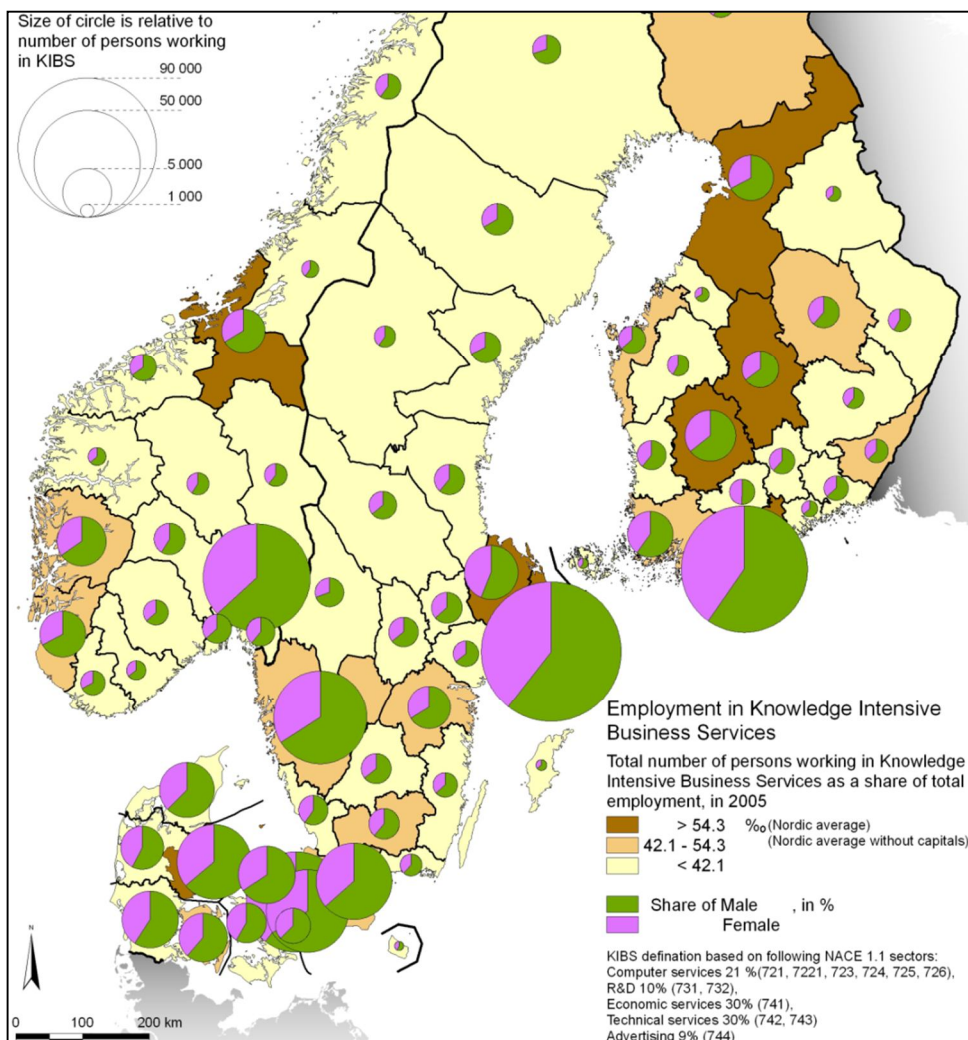
Tabellen på föregående sida visar att det finns en rad tänkbara samarbetsområden för universiteten i KASK-området i och med överlappningar av ämnesområden. Exempelvis publicerar utbildningsinstitutionerna i både Västra Götaland och Nordjylland i stor utsträckning artiklar inom teknik, medan både Oslo/Akershus och Midtjylland är aktiva inom onkologi.

6.2 Innovation och kommersialiseringsgrad

Viss forskning skapar både tillväxt och arbetstillfällen medan annan enbart används inom akademien. Antalet vetenskapliga artiklar återspeglar därför inte nödvändigtvis regionens fulla tillväxtpotential och innovationskraft. Innovationskraft är dock ett abstrakt begrepp som kan vara svårt att mäta i siffror, vilket gör jämförelser problematiska. Trots detta finns det i den internationella forskningen ett antal vedertagna sätt att mäta innovation. De som kommer att användas i denna rapport är antalet patent, antalet anställda i högteknologiska sektorer samt forskning- och utvecklingsutgifter som andel av total BNP. För att fånga upp de olika regionernas förutsättningar och kontext kommer innovationskraft i denna avdelning beskrivas både på nationell och på regional nivå. Det bör dock påpekas att innovation är ett mycket abstrakt begrepp som är svårt att mäta.

6.2.1 Anställda inom högteknologiska sektorer

Figur 7.2 Anställda i kunskapsintensiva sektorer

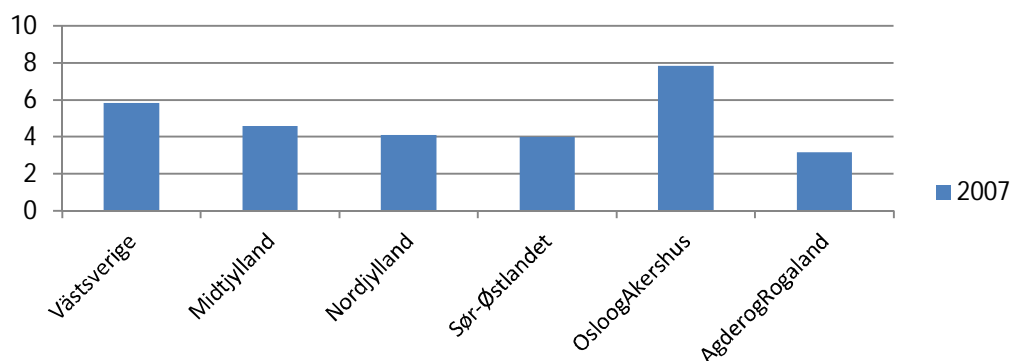

Källa: Nordregio, Employment in KIBS 2005

Figur 7.2 ovan illustrerar antalet anställda och andelen personer av den totala arbetskraften som arbetar i högteknologiska sektorer, Knowledge Intensive Business Services (KIBS)²¹ på regionnivå i Skandinavien. Som synes är de flesta KIBS-anställda i KASK-området lokaliserade i Västra Götaland, Osloregionen eller Midtjylland. Flest KIBS-anställda i Skandinavien har dock Stockholmsregionen. Siffrorna från Nordregio bekräftas av statistik från Eurostat, som redovisas i grafen nedan.

²¹ Denna sektor innehåller bland annat NACE-koderna "Vetenskaplig forskning och utveckling", "Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet" och "Verksamheter som utövas av huvudkontor; konsulttjänster till företag".

Figur 7.3: Andel av den totala arbetskraften anställd i högteknologiska sektorer 2007 (%)

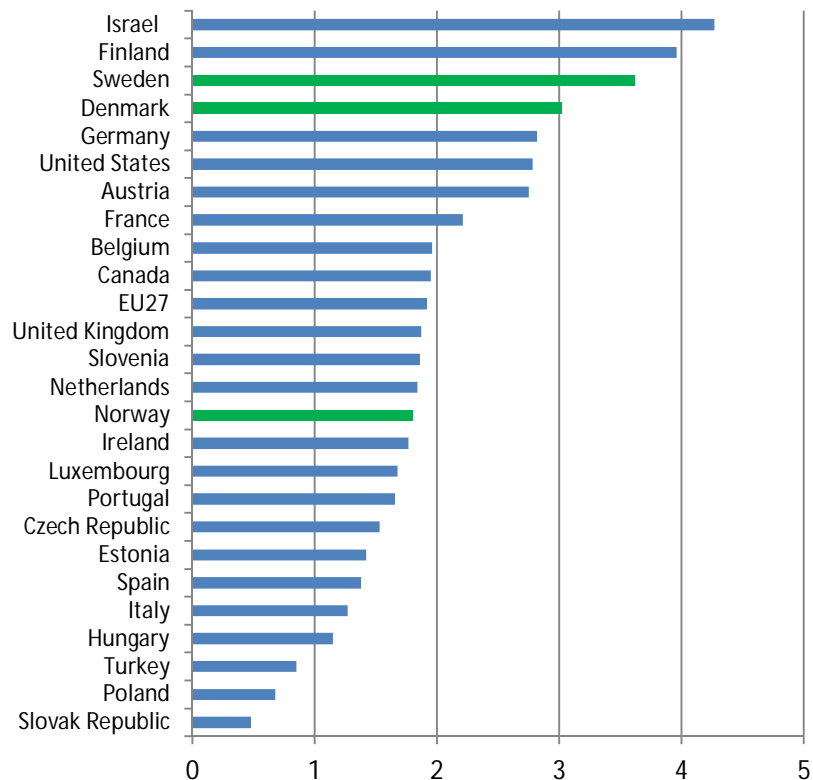
Källa: Eurostat, Employment in high-tech sectors

Oslo och Akershus har högst andel av den totala arbetskraften anställd i KIBS-sektorer, tätt följt av Västra Götaland. Oslo och Akershus står sig i detta avseende bra även i europeisk jämförelse; enligt Eurostat har regionen Europas tionde största andel personer anställda i högteknologiska sektorer.

6.2.2 Innovationskraft på nationell nivå

Enligt modern ekonomisk forskning finns det ett väletablerat samband mellan innovation och tillväxt. Innovation är således ett högprioriterat område för de flesta regeringar i världen. Diagrammet nedan visar forskning- och utvecklingsutgifter inom OECD under 2009.

Figur 7.4: Forsknings- och utvecklingsutgifter som andel av BNP 2009

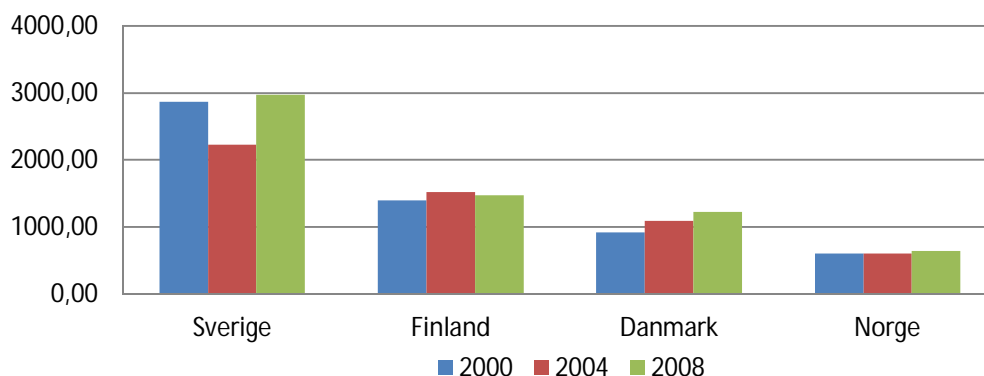

Källa: OECD, Gross domestic expenditure on R&D, % of GDP

Sverige och Danmark är två av de länder inom OECD som satsar mest på forskning och utveckling, då enbart Finland och Israel spenderar större andel av den totala bruttonationalprodukten. Det är främst det privata näringslivet i de båda länderna som satsar stora summor. Det svenska näringslivets forsknings- och utvecklingsutgifter är störst i hela OECD. Bland de Skandinaviska länderna särskiljer sig Norge som satsar mindre än genomsnittet för både EU27 och OECD.

Ett annat mått som ofta används för att mäta innovationskraft är patentstatistik. Även om flertalet av alla registrerade patent inte leder till nya innovationer så indikerar siffrorna till viss del i vilken utsträckning det samlade kunskapskapitalet kommersialiseras. Patentansökningsstatistiken nedan är baserade på uppfinnarens hemort vilket är det mest vedertagna måttet för att mäta innovationskraft för ett givet land eller region.

Figur 7.5: Antalet patentansökningar i Skandinavien 2000-2008

Källa: OECD, Patents Total - Patent applications to the PCT

Det ansöks om överlägset flest patent i Sverige, nästan fem gånger fler än i Norge. Danmark ligger i detta fall någonstans mittemellan de båda extremerna. Överlägset flest svenska patentansökningar lämnas in från något av storstadsområdena Stockholm, Göteborg eller Malmö medan Region Hovedstaden är drivande innovationsmotor i Danmark.

Den samlade svenska innovationskraften är sammantaget mycket hög i internationell jämförelse medan den norska är anmärkningsvärt låg. Detta faktum har dock inte alltid avspeglat sig i ländernas ekonomiska tillväxt, vilket går stick i stäv mot konventionell ekonomisk teori. Inom innovationsforskningen är de båda länderna anomalier; Sverige satsar mycket på forskning men har länge haft relativt låg avkastning medan Norge satsar lite och har hög avkastning²². Det finns dock flera tänkbara förklaringar till båda paradoxerna. Den norska ekonomin har dominerats av sektorer som traditionellt ansetts kräva låg innovationskraft, såsom olje- och fiskeindustrin, vilket gjort att landet kunnat bibehålla hög produktivitet trots få tekniska innovationer. Såsom redovisats i ett tidigare delavsnitt är en relativt hög andel av arbetskraften i Oslo verksam i högteknologiska sektorer. Oslo är dock ett nationellt undantag i detta avseende, och norsk högteknologisk industri förlitar sig i hög utsträckning på innovationer utifrån.²³ I Sverige är större delen av innovationskraften skapad av ett antal mycket stora företag, vilket enligt vissa forskare hämmar spridningseffekterna. Det har också hävdats att Sverige är bra på att uppfinna men mindre bra på att starta nya företag och dra nytta av den innovationskraft som existerar i landet. Det är dock värt att poängtera att dessa förklaringar bara är några av de som presenterats i den akademiska forskningen.

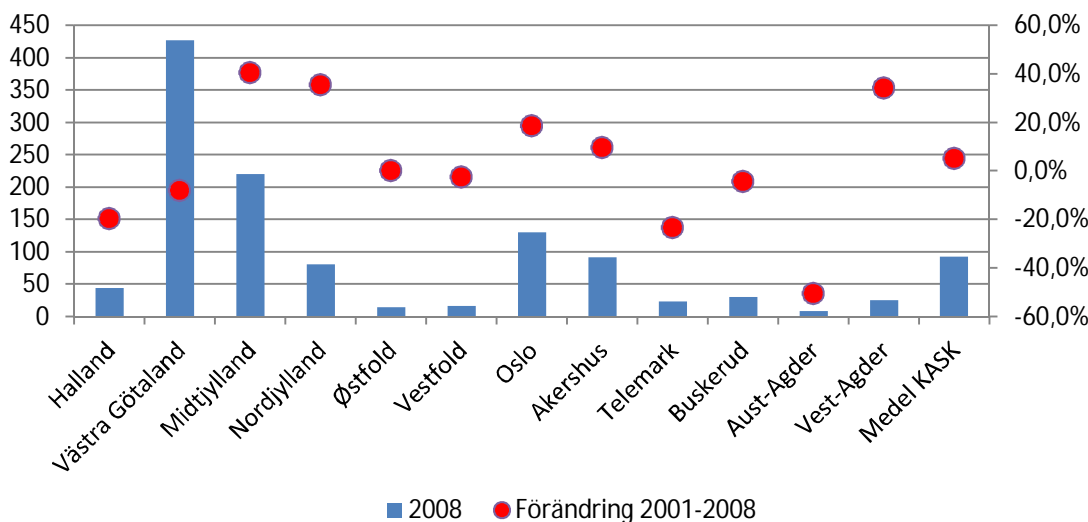
6.2.3 Innovationskraft på regional nivå

Skillnader i nationell innovationskraft återspeglas även på regional nivå. I diagrammet nedan redovisas antalet patentansökningar i KASK 2008, samt den procentuella förändringen under perioden 2001-2008.

²² Se bl.a. Anne-Sophie Larsson, The Swedish R&D Paradox – The Basis for its Existence and its Policy Implications, Master Uppsats Lunds Universitet 2010 och Valeria Criscione, The Norwegian R&D Puzzle, 2010: http://www.nortrade.com/index?cmd=show_article&id=545

²³ PRO INNO Europe webbsida: <http://www.proinno-europe.eu/trendchart/annual-country-reports>

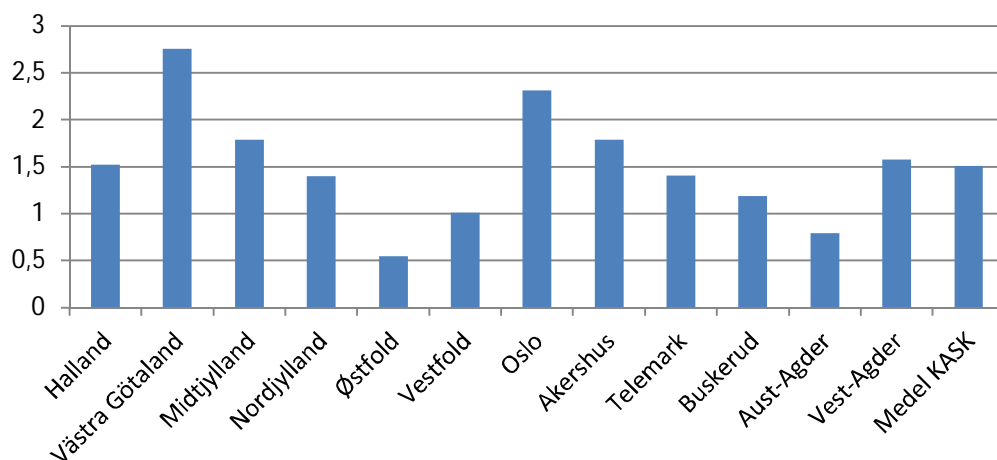
Figur 7.6: Antalet patentansökningar i Skandinavien 2008, regional nivå

Källa: OECD Patents by regions: Total patents by TL3 regions

Flest patentansökningar i KASK-området kommer från Västra Götaland, oavsett vilket år som mäts. Undantaget Västra Götaland är Midtjylland, där den största procentuella ökningen också skett, den region i KASK med flest patentansökningar. Oslo och Akershus har dock fler patentansökningar sammanlagt. I allmänhet är innovationskraften i såväl Danmark, Sverige och Norge belägen i och kring de största städerna, vilket återspeglas i den regionala patientstatistiken. De mindre befolkningstäta regionerna i KASK ansöker om väldigt få patent oavsett skandinaviskt land. Skillnaden i mellan de mest och minst befolkningsrika områdena i KASK är mindre per capita än i absoluta tal, men kvarstår fortfarande. Detta illustreras i grafen nedan.

Figur 7.7: Antal patentansökningar per 10 000 invånare 2008

Källa: : OECD Patents by regions: Total patents by TL3 regions

Patentstatistiken ovan får sin förklaring om det privata näringslivets FoU-investeringar tas i beaktning, då dessa i hög utsträckning korrelerar med antalet patentansökningar. I

tabellen nedan redovisas storleken på investeringarna i absoluta tal år 2007.

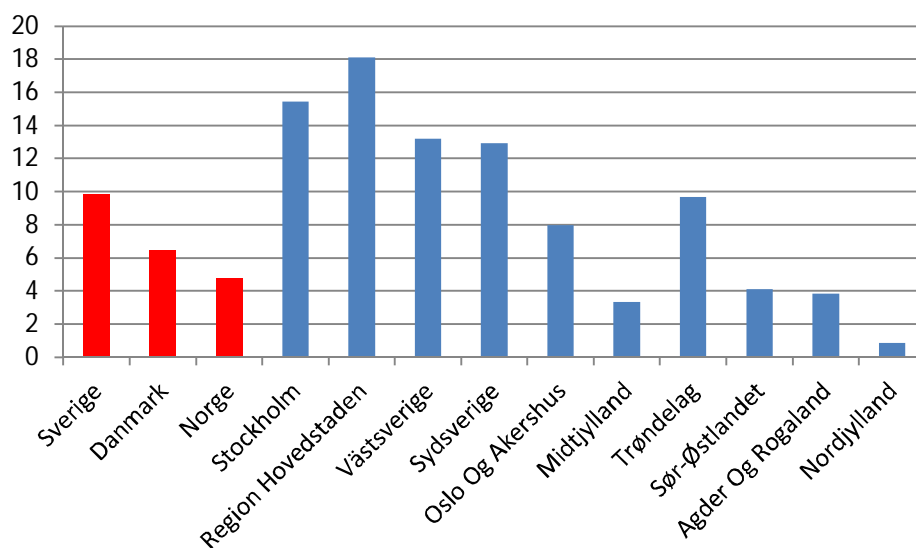
Tabell 7.5: Privata FoU-utgifter 2007

Region	Privata FoU-investeringar, miljoner dollar
Västssverige	2 412,3
Oslo och Akershus	845,8
Midtjylland	410,6
Sør-Østlandet	370,7
Agder Og Rogaland	257,4
Nordjylland	48,5

Källa: OECD, R&D expenditures performed by the business sector

Tabell 7.5 visar att det privata näringslivet i Västssverige (Västra Götaland och Halland) satsar mer pengar på forskning och utveckling än resten av KASK-regionen sammanlagt. Västssvenska företag i absoluta siffror satsar mer pengar på forskning och utveckling än vad alla norska bolag gör tillsammans. Västssverige och Oslo satsar inte bara mest i absoluta tal utan också per capita, vilket illustreras i figuren nedan.

Figur 7.8: Privata investeringar i forskning och utveckling per 10 000 invånare 2007

Källa: OECD, R&D expenditures performed by the business sector

Det är värt att betona att alla FoU-investeringar i Västssverige i praktiken är centrerade till Göteborgsområdet, vilket gör att talen per capita sjunker något när hela regionen inräknas. I princip alla danska företagsinvesteringar i forskning och utveckling görs i Region Hovedstaden, men även i Sverige är FoU-utgifterna centrerade till landets största regioner. Precis som i övriga Skandinaviska länder sker de flesta norska FoU-satsningarna i huvudstadsregionen, även om Trøndelag satsar mest per capita.

Forskning är en kostsam verksamhet med höga inträdeströsklar. Således är det nästan enbart mycket stora företag som kan bedriva extensiv FoU-verksamhet. Sverige är ett gott exempel på detta, då landets privata forsknings- och utgifter i princip enbart bedrivs av mycket stora multinationella företag. I Västsverige finns de flesta av dessa stora högteknologiska företag lokaliserade, vilket förklarar regionens höga FoU-utgifter och många patentansökningar. Exempelvis hade Volvo, Ericsson, AstraZeneca, SKF, Lear och TeliaSonera sammanlagt över 25 000 anställda bara i Göteborgsområdet 200²⁴. Motsvarande företag saknas i andra delar av KASK. I Danmark är i princip alla högteknologiska stora företag lokaliserade till Region Hovedstaden.

Medarbetardriven innovation spelar en betydande roll i regionen. En stor del av framgången med medarbetardriven innovation anses bero på den platta organisationen som präglar arbetsplatserna i Skandinavien. Ett Interreg-projekt som bygger vidare på denna arbetskultur, men specifikt i sjukhusmiljö, är KASK Innovation, se textboxen nedanför.

Textbox 7.1: KASK Innovation

Målet med KASK Innovation är att utnyttja potentialen för innovation i den offentliga hälso- och sjukvårdssektorn i KASK-området främst genom användardriven och medarbetardriven innovation. Projektet bygger på en ny plattform för samarbete mellan Aalborg Sygehus (Danmark), Oslo universitetssjukhus (Norge) och Sahlgrenska Universitetssjukhuset (Sverige). Den nya plattformen har tre centrala inslag - som alla är relaterade till inrättandet av en best praxis för innovation:

1. Identifiering av kritiska framgångsfaktorer för innovation och definition av nya metoder för att mäta effekten av innovation
2. Upprättande av "innovationskliniker" för att underlätta omvandlingen av idéer från forskning och medicinsk praktik till nya tjänster eller produkter till nytta för patienter och samhälle.
3. Utveckling av metoder för att eliminera interna hinder för innovation - till exempel genom att bygga och genomföra nya kompetensmodeller.

De kortsiktiga effekterna av KASK Innovation är relaterade till ökad kritisk massa som kommer att resultera i skapandet av mer användarvänliga och medarbetardrivna idéer samt öknings i licensavtal, försäljning immateriella rättigheter och skapandet av innovativa tillväxtföretag.

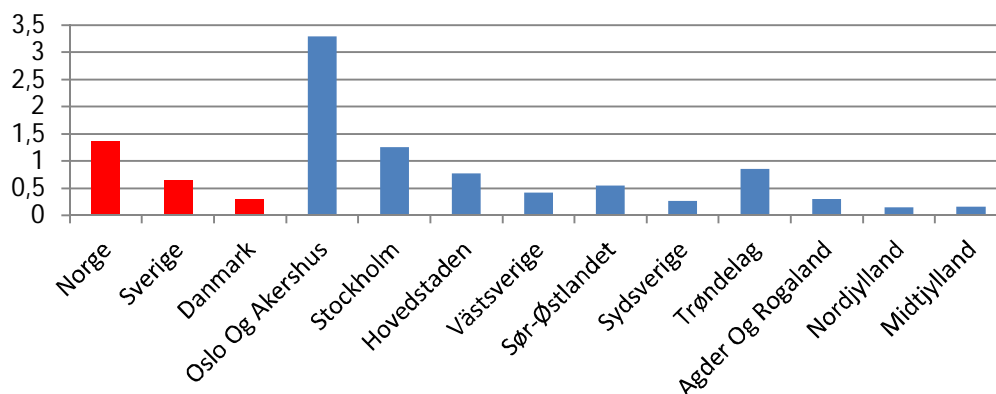
På lång sikt skall KASK Innovation bidra till ett ökat samarbete mellan offentliga institutioner, kunskapsinstitutioner och den privata sektorn i regionen. Projektet har också som mål att underlätta etableringen av ett kluster av medicinsk teknik samt attrahera ökade resurser i form av avdelningar av multinationella företag, forskare och riskkapital. Slutligen siktar projektet också på att medföra förbättringar i regionens hälso- och sjukvård.

Det är noterbart att Norge satsar mer på offentlig FoU än de andra länderna, speciellt med tanke på att landet har minst privata investeringar. Detta är också i linje med EU-kommissionens analys av norsk innovation; universitet och andra offentliga

²⁴ Business Region Göteborg, *Göteborgsregionens 100 största företag 2005, 2006*

forskningsinstitutioner har större betydelse för innovationen i Norge än i många andra västländer.²⁵ I KASK satsar Osloregionen betydligt mer offentliga medel på FoU än Västsverige och de danska regionerna. Detta stämmer också per capita, vilket illustreras i diagrammet nedan.

Figur 7.9: Offentliga investeringar i forskning och utveckling per 10 000 invånare (2007, miljoner dollar PPP)

Källa: OECD, R&D expenditures performed by the government sector

Såsom tidigare konstaterats är Oslo och Akershus lokomotiven i norsk forskning, både mätt i absoluta FoU-utgifter, antalet FoU-personal samt FoU-utgifter per invånare. I de övriga fylkena runt Oslofjorden (Østfold, Buskerud, Vestfold och Telemark) sker en väsentlig del av FoU-satsningarna i näringslivet, medan FoU-satsningarna inom högskolesektorn är låg. Även i Agderfylkena står näringslivet för större delen av de relativt begränsade FoU-utgifterna.

Sammantaget kan konstateras att Västra Götaland är den region i KASK, som tack vare sina storföretag har störst satsning på FoU vilket också har resulterat i flest patentansökningar. En vanlig teori är att detta beror på en framgångsrik satsning på Triple Helix, det vill säga synsättet på regional utveckling som en växelverkan mellan näringslivet, kunskapsinstitutioner som universitet, högskola och forskningsinstitut, samt offentlig sektor. Triple Helix används som strategi inte bara i Västra Götaland, utan i hela Kattegatt-Skagerrak-området. Detta bekräftas också av OECD, som i sin analys av Sverige särskilt framhåller Västra Götaland som ett gott exempel för andra att följa²⁶. Enligt OECDs utredare finns i Västra Götaland ett väl utvecklat nätverk av universitet, näringsliv och offentliga aktörer som samverkar för regionens bästa. Det stora beroendet av ett antal stora multinationella bolag får dock ses som ett problem för Västsverige, speciellt då sådana företag har kapacitet att flytta verksamheten utomlands om så krävs. Även om de norska delarna av KASK för närvarande har hög BNP per capita och hög produktivitet kan avsaknaden av innovation bli ett ökande problem i framtiden. Forskning och utveckling är verksamheter som framförallt ger avkastning på längre sikt. I Danmark är Köpenhamnsregionen dominerande sett till både offentliga och privata investeringar inom FoU, vilket är en utmaning för både Nord- och Midtjylland.

²⁵ PRO INNO Europe webbsida: <http://www.proinno-europe.eu/trendchart/annual-country-reports>

²⁶ OECD, *OECD Territorial Reviews SWEDEN*, 2010

Kapitel 7. Näringsliv och entreprenörskap

KASK är i en europeisk jämförelse en produktiv region, med många snabbväxande företag och, åtminstone i de större städerna, många anställda i den kunskapsintensiva sektorn. Däremot blir företag i KASK inte lika snabbt lika stora som företag i vissa andra länder. Gränshinder och olika valutor som skapar osäkerhet har identifierats som hot mot en ökad integration av näringslivet. Möjligheterna ligger i att regionerna prioriterar satsningar på liknande näringslivsområden och att regionerna är beredda att samarbeta, vilket vi sett inte minst i förarbetet till denna SWOT.

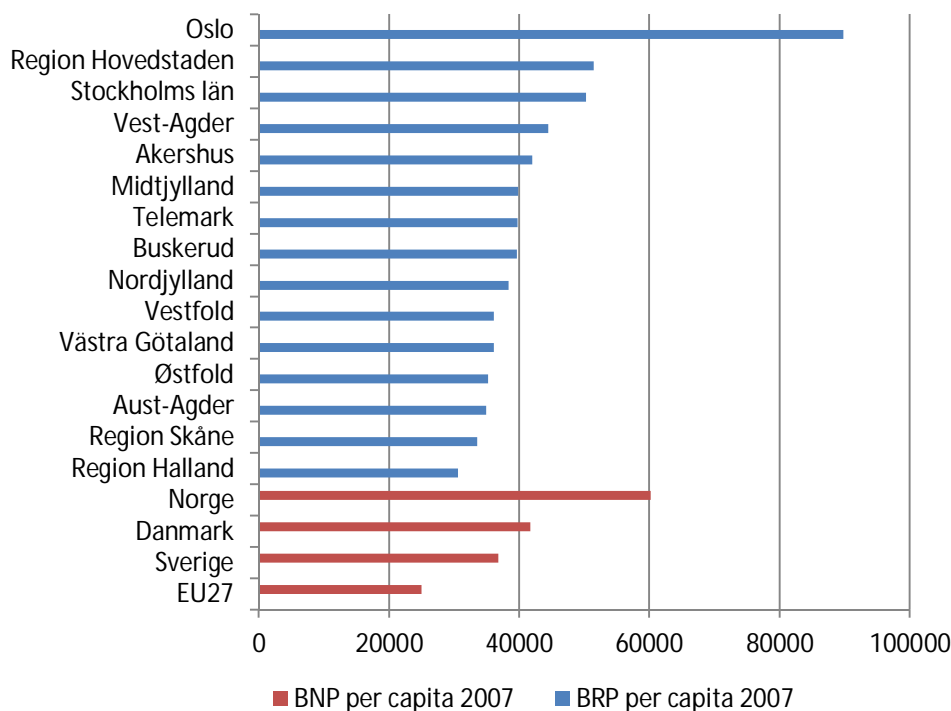
<u>Styrkor</u> <ul style="list-style-type: none">• Hög generell BRP relativt EU27• Hög andel anställda i kunskapsintensiva företag i Oslo, Göteborg och Århus• Många snabbväxande företag i ett skandinaviskt perspektiv	<u>Svagheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Låg kontinuerlig växt bland regionens etablerade företag
<u>Möjligheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Liknande näringslivssatsningar• Samarbetsvilja mellan regionerna• Utnyttja forskningsmiljöer till att få fler entreprenörer• Fortsatt utveckling av innovationssystemen	<u>Hot</u> <ul style="list-style-type: none">• Gränshinder som motverkar företagande och handel• Skilda valutor skapar osäkerhet i handel

7.1 Ekonomisk utveckling

Alla delregioner i KASK-området ligger över genomsnittet för EU mätt i BRP per capita. Den ekonomiska utvecklingen i KASK-området drivs bland annat av den snabba tillväxten i Osloregionen. Mellan 2002 och 2007 ökade Oslos bruttoregionprodukt (BRP) i löpande priser med 36 procent och regionen är enligt den senaste mätningen den näst rikaste regionen i Europa mätt i BRP efter Inner London.²⁷ Oslo har en betydligt högre BRP än de övriga skandinaviska storstadsregionerna. Som jämförelse har Köpenhamnsregionen i form av Region Hovedstaden samt Stockholms län inkluderats, vilka båda dock har högre BRP än övriga regioner som utgör KASK. Viktigt att påpeka i detta sammanhang är att det finns inomregionala skillnader i BRP som inte går att fånga upp i statistiken. Exempelvis förmodas vissa kommuner i Nordjylland ha betydligt lägre BRP än regionen som helhet.

²⁷ Oslo Teknopol webbplats: <http://www.oslo.teknopol.no/English/MainMenu/news2/News/Oslo-climbs-in-European-GDP/>

Figur 8.1: Bruttoregionprodukt per capita i KASK och utvalda regioner 2007 i Euro (löpande priser)²⁸

Källa: Eurostat, SSB

Figur 8.1. ovan visar att det är stor spridning i BRP per capita mellan de norska fylkena. Aust-Agders BRP utgör endast 40 procent av Oslos. Figuren visar även att de danska och svenska regionerna har lägre BRP än respektive lands BNP per capita.

7.2 Näringsstruktur

Näringsstrukturen inom KASK skiljer sig mellan delregionerna. I tabell 8.1 nedan presenteras hur den sysselsatta befolkningen i KASKs delregioner fördelas på olika näringsgrenar. Ett högre värde än KASK-genomsnittet har markerats med grönt medan ett lägre värde har markerats med blått.

Oslo sticker ut inom ett antal branscher. Jämfört med KASK som helhet har framförallt den norska huvudstaden en betydligt mindre andel anställda inom jordbruk, skogsbruk och fiske samt inom tillverkningsindustrin och en betydligt högre andel anställda inom företagstjänster. Kulturella och personliga tjänster är också, i relation till andra regioner, en stor sektor i Oslo. Denna sektor är även stor i Västra Götaland som dock utmärker sig genom att ha en stor andel av regionens anställda inom tillverkningsindustrin. Merparten av dessa är anställda inom fordonsindustrin som stod för 5,9 procent av sysselsättningen i Västra Götalands län 2007.²⁹ Andra regioner med en hög andel anställda inom tillverk-

²⁸ På grund av eftersläpning i statistiken på regional nivå finns det enbart heltäckande data att tillgå fram till 2007.

²⁹ Dolk T. och Persson, J-C, *Företag inom fordonsindustrin – Nationella, regionala och sektoriella Klusterprofiler som underlag för analys- och strategiarbete*, VINNOVA Analys VA 2007:05, 2007

ningsindustrin är främst Halland, Vest-Agder och Midtjylland. Den sistnämnda regionen har även en i ett KASK-perspektiv hög andel anställda inom finans- och försäkringsverksamhet.

Tabell 8.1 Andel sysselsatta per sektor i KASK, 2008

	Halland	V:a Götaland	Midtjylland	Nordjylland	Østfold	Vestfold	Oslo	Akershus	Telemark	Buskerud	Aust-Agder	Vest-Agder	KASK
A Jordbruk, skogsbruk och fiske	2,4	1,3	3,6	4,7	2,5	2,2	0,1	1,3	2,7	2,4	2,7	2,2	2,2
B+C Tillverkning och utvinning	15,9	18,0	17,0	17,0	15,0	13,7	4,0	7,7	13,0	14,4	13,2	15,1	14,1
D+E Energiförsörjning; miljöverksamhet	2,0	0,9	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,6	1,9	1,0	0,9	1,1	1,0
F Byggverksamhet	7,5	6,3	6,7	8,7	9,2	8,3	5,9	6,4	8,9	9,0	8,2	9,4	7,1
G Handel	15,0	12,9	16,1	15,8	16,4	17,3	15,0	20,6	14,3	16,7	15,7	14,7	15,4
H Transport och magasinering	5,0	5,8	4,4	3,7	4,8	5,7	5,7	7,9	4,6	4,6	5,6	5,0	5,3
I Hotell- och restaurangverksamhet	2,8	2,9	2,8	3,7	2,5	2,8	3,5	2,9	3,1	3,2	3,5	3,3	3,0
J Information och kommunikation	2,2	3,1	2,9	3,1	1,8	1,9	8,6	5,0	1,8	1,5	2,2	2,0	3,7
K Finans- och försäkringsverksamhet	1,5	1,3	2,5	2,1	1,1	1,2	4,8	1,3	1,1	1,2	1,9	1,3	2,1
L+M+N Företagstjänster	9,9	11,7	10,2	8,4	9,2	9,9	16,8	12,9	9,9	10,3	8,2	9,8	11,4
O Offentlig förvaltning och försvar	4,3	4,9	3,9	5,2	5,2	5,0	7,8	4,6	5,1	4,6	5,7	4,4	5,1
P Utbildning	10,5	9,8	7,3	6,8	7,2	7,7	6,5	7,0	7,6	6,6	8,2	8,4	7,9
Q Vård och omsorg; sociala tjänster	15,9	16,0	17,4	16,5	20,7	20,0	14,2	18,5	22,2	20,9	20,5	19,4	17,1
R+S+T+U Kulturella och personliga tjänster	3,7	4,0	3,8	3,4	2,9	2,9	5,9	3,0	3,2	3,2	2,9	3,4	3,9
00 Okänd verksamhet	1,5	1,1	0,4	N/A	0,6	0,6	0,5	0,5	0,6	0,4	0,5	0,6	0,6

Källa: scb, dst, ssb

Som tabell 8.1 visar ovan skiljer sig Oslo på många sätt från de övriga regionerna i KASK. Jämförelser med övriga storstäder blir därför mer relevant än att jämföra med andra KASK-regioner. Jämförelsen ovan gör också att andra stora städer som Göteborg och Århus inte syns i statistiken utan blandas upp i Västra Götalands och Midtjyllands generella näringslivsstruktur. Nedan presenteras hur näringslivsstrukturen ser ut i utvalda storstadskommuner i Skandinavien.

Göteborg står ut med sin stora andel anställda inom fordonsindustrin och då framförallt på Volvo Personvagnar. Även Århus har en högre andel anställda i tillverkningsindustrin än Stockholm, Köpenhamn och Oslo. Man kan även utläsa att de förhållandevis höga siffrorna för Oslo inom företagstjänster delas av de övriga storstadskommunerna i KASK, men är lägre än Stockholms andel. Stockholm står även ut på så sätt att staden har en högre andel anställda inom information, kommunikation och finans än övriga jämförda städer.

Tabell 8.2 Andel anställda 2008 i procent i utvalda skandinaviska storstads-kommuner

	Oslo	Århus	Göteborg	Köpenhamn ³⁰	Stockholm
A Jordbruk, skogsbruk och fiske	0,1	0,5	0,1	0,0	0,1
B+C Tillverkning och utvinning	4,0	7,3	14,8	2,9	5,3
D+E Energiförsörjning; miljöverksamhet	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7
F Byggverksamhet	5,9	4,9	5,1	2,2	4,0
G Handel	15,0	17,3	12,6	11,1	12,3
H Transport och magasinering	5,7	5,1	6,6	5,3	4,4
I Hotell- och restaurangverksamhet	3,5	3,0	3,7	4,5	4,2
J Information och kommunikation	8,6	5,9	5,7	8,8	10,8
K Finans- och försäkringsverksamhet	4,8	2,5	2,0	6,3	7,1
L+M+N Företagstjänster	16,8	14,8	17,0	17,0	21,0
O Offentlig förvaltning och försvar	7,8	3,9	5,5	10,3	7,3
P Utbildning	6,5	9,0	8,0	7,6	7,8
Q Vård och omsorg; sociala tjänster	14,2	20,2	13,8	15,2	8,9
R+S+T+U Kulturella och personliga tjänster	5,9	4,3	4,3	7,4	6,2
00 Okänd verksamhet	0,5	0,6	0,0	0,7	0,0

Källa: StatNord

7.3 Entreprenörskap

Entreprenörskap är ett allt viktigare policyområde för nationella och regionala aktörer. Entreprenörskapsfrågor står högt upp på den politiska agendan i alla skandinaviska länder. En drivkraft är EU:s Small Business Act från juni 2008, som sätter fokus på småföretagares villkor och syftar till att förbättra ramverket för små- och medelstora företag.³¹

De skandinaviska länderna har arbetat strategiskt med entreprenörskap. I detta arbete är KASK-området inget undantag. I alla delar av området är frågorna prioriterade och man arbetar bland annat aktivt med att förenkla för företag, stödja deras forskning och utveckling etc.

Nordic Entrepreneurship Monitor 2010, som genomförts i regi av Nordiska Ministerrådet, pekar på att de nordiska länder som har jobbat mest strategiskt med entreprenörskaps-policy har haft bättre utveckling på entreprenörskapsområdet. Danmark nämns som ett gott exempel och framhålls som det nordiska land som har det bästa entreprenörskaps-klimatet. Landet lade redan 2003 fram en nationell plan för entreprenörskap där mål sattes upp för snabbväxande nystartade företag.³² Andra strategier innebär att man årlig-

³⁰ Inkluderar även Frederiksbergs kommun

³¹ Små- och medelstora företag definieras som företag upp till 250 anställda

³² The Ministry of Economic and Business Affairs, *Promoting Entrepreneurship – A plan of action*, 2003

gen, sedan 2004, följer upp utvecklingen på området i form av ett entreprenörskapsindex³³ samt instiftandet av de regionala växthusen 2007 (se textbox).

Textbox 8.1 Växthusen i Nord- och Midtjylland

I och med strukturreformen i Danmark 2007 grundades *Væxthusene* i Danmark. De fem växthusen som ligger i var och en av de fem regionerna är nyckelaktörer i det danska ramverket för företagsservice och deras huvudsakliga roll är att stötta uppstart och växt av företag som uppvisar växtpotential. Uppdragen inkluderar gratis och opartisk service och hänvisningar till privata rådgivare och relevanta statliga myndigheter och organisationer.

Växthusen samarbetar med det danska Exportrådet för att främja internationalisering och med det danska patent- och registreringsverket i förhållande till IPR-frågor.

Kommunerna är grundare av Växthusen och har också en majoritet av styrelseplatserna. Under en övergångsperiod fram till 2011 finansierades växthusen av staten. Sammanlagt för de fem växthusen uppgår basbudgeten till 92,8 miljoner danska kronor årligen. Utöver detta tillkommer flertalet entreprenörskapande aktiviteter som ger en än högre budget.

I rapporten rankas de nordiska länderna efter olika ramvillkor för entreprenörer. Danmark rankas som det land som har de bästa villkoren medan Norge framhålls som det land som kan erbjuda bäst tillgång till finansiering. Sveriges styrka ligger enligt rapporten inom området innovation och kunskapsspridning. På detta område ses Sverige som ett föregångsland även globalt. OECD pekar i deras Territorial Review av Sverige 2010 specifikt ut Västra Götaland som en föregångsregion inom detta arbete och dess innovationssystem anses som best practice:

“A few regional innovation systems in Sweden are currently the source of some of the best practices in OECD countries. Västra Götaland is particularly noteworthy. [...] Västra Götaland has become a closely integrated functional region based on a tightly knit social fabric which has facilitated the development of knowledge networks and platforms among local universities, research bodies, businesses, and regional authorities (e.g. Open Arena Lindholmen).”³⁴

Rapporten från Nordiska Ministerrådet pekar även på en huvudutmaning för de nordiska företagen. Norden har ett högt nyföretagande som är i paritet med USA:s nivåer men det skiljer sig avsevärt mellan Norden och USA när man jämför växt i företagen. Nordiska företag har problem att skala upp sin verksamhet. Medan tio procent av de amerikanska företagen med mer än 1 000 anställda är mindre än tio år gamla finns det knappt en procent sådana företag i Norden.³⁵ Även företagarna i KASK står inför denna utmaning. Medan det finns många företag som växer snabbt är det få som blir riktigt stora. I nästa avsnitt skall vi titta närmare på de företag som växer snabbast.

³³ Danish Enterprise and Construction Authority, *2009 Entrepreneurship Index – Entrepreneurship Conditions in Denmark, 2009*

³⁴ OECD, *OECD Territorial Reviews SWEDEN, 2010*

³⁵ Nordiska Ministerrådet, *Nordic Entrepreneurship Monitor, 2010*

7.3.1 Gasellföretag

Jämförbarheten när det gäller den officiella statistiken på nyföretagande är otillräcklig då Danmark endast redovisar nystartade företag som påvisar reell aktivitet. I Norge och Sverige räcker det med att företaget registreras för att det skall räknas som ett nystartat företag. En mätning av antalet nystartade företag kan ge en missvisande bild av hur dynamiskt näringslivet i regionen är eftersom många enbart är ensamföretag som ger en begränsad sysselsättningsökning gör att det blir mer relevant att titta närmare på de snabbväxande företag som går under benämningen gasellföretag.

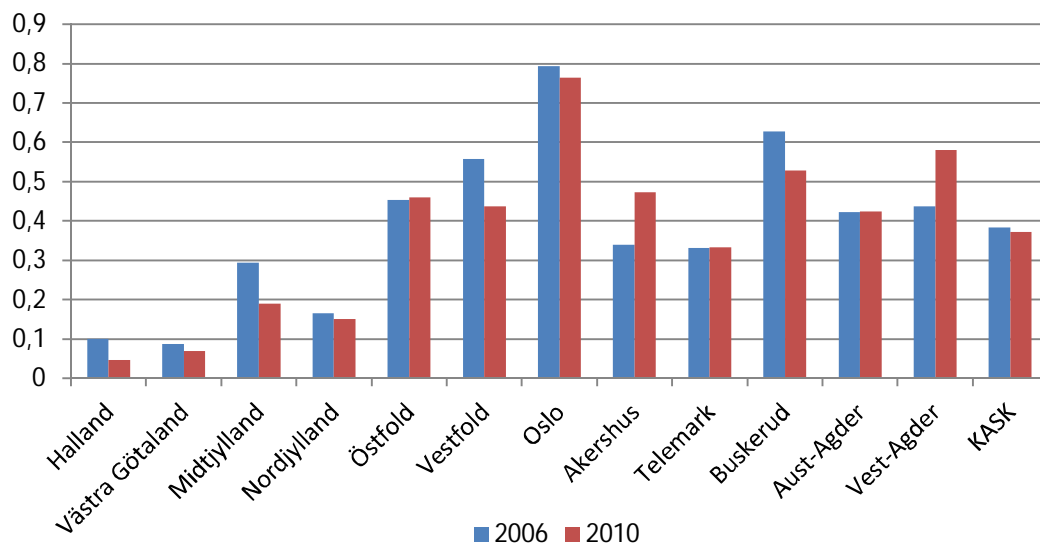
Begreppet myntades redan på 1980-talet då amerikansk forskning visade att det är de små, snabbväxande företagen som står för de största sysselsättningsökningarna, till skillnad från näringslivets jättar som ofta måste effektivisera och minska antalet arbetsplatser.³⁶ Definitionen gasell är snarlik i de tre länderna. För alla tre länderna gäller att företaget skall ha presenterat fyra godkända årsredovisningar och fördubblat sin omsättning över dessa fyra åren. Däremot är Sveriges definition en aning snävare då företaget måste ha minst 10 anställda samt 10 miljoner i omsättning jämfört med 1 miljon i Norge och Danmark. Sveriges siffror tenderar därför att vara något lägre än Norges och Danmarks.

I figur 8.2 nedan visas antal gasellföretag per 1000 invånare och tydligt är att de norska fylkena har en högre andel gasellföretag än både de svenska och danska regionerna. Oslo toppar följt av Vest-Agder, Buskerud och Akershus. De många norska gasellföretagen gör även att snittet för KASK ligger på knappt 0,4 gasellföretag per 1000 invånare. Både Midtjylland och Nordjylland ligger under detta genomsnitt men än sämre är det med gasellföretagandet i Halland och Västra Götaland där det endast finns cirka 0,05 gasellföretag per 1000 invånare. Detta kan härledas till den något snävare definitionen av gasellföretag i Sverige.

Genrellt kan också noteras att de flesta regioner hade fler gasellföretag 2006 än 2010. De enda regioner som bryter markant mot detta mönster är Østfold, Akershus och Vest-Agder

³⁶ Birch, L. David, *Job Creation in America: How Our Smallest Companies Put the Most People to Work*, 1987

Figur 8.2: Gasellföretag per 1000 invånare 2006 och 2010

Källa: Dagens Industri, Dagbladet Børsen, Dagens Næringsliv

Även i ett skandinaviskt perspektiv har de norska fylkena och i synnerhet Oslo en hög andel gasellföretag. Oslo och Akershus hade 2010 tillsammans hela 703 gasellföretag att jämföra med 412 stycken i Region Hovedstaden och 239 i Stockholms län. Dessa båda regioner är befolkningsmässigt större än Oslo.

7.3.2 Kvinnors företagande

I de skandinaviska länderna finns det som tidigare visats i kapitel 6 en hög sysselsättning bland kvinnor jämfört med utvalda länder och EU-snittet. Detta är dock inget som har spillt över på könsfördelningen bland entreprenörer. I Sverige är det enbart drygt 30 procent av alla nya företag som startas av kvinnor, vilket är samma nivå som övriga EU-länder. För att kunna dra fördel av denna outnyttjade potential finns det i framförallt Norge och Sverige aktiva policyåtgärder för att öka andelen kvinnor som startar företag.

Inom KASK har Interregprojektet Women in Business startats för att stimulera kvinnors entreprenörskap (se textbox).

Textbox 8.2 Women in Business

Interregprojektet Women in Business syftar till att öka andelen kvinnor som startar företag i KASK. Projektet har totalt tio partners från Norge, Sverige och Danmark. För att uppnå målen arbetar projektet direkt med att stödja redan etablerade kvinnliga entreprenörer samt bygga upp en stödapparat för framtida nyetableringar.

Likaså samarbetar projektet med universitet och forskningsinstitutioner för att öka kunskapen om problemställningarna, samtidigt som de ska arbeta aktivt med frågorna gentemot offentliga organisationer med inriktning mot näringslivsutveckling.

Källa: Tillväxtverkets webbplats

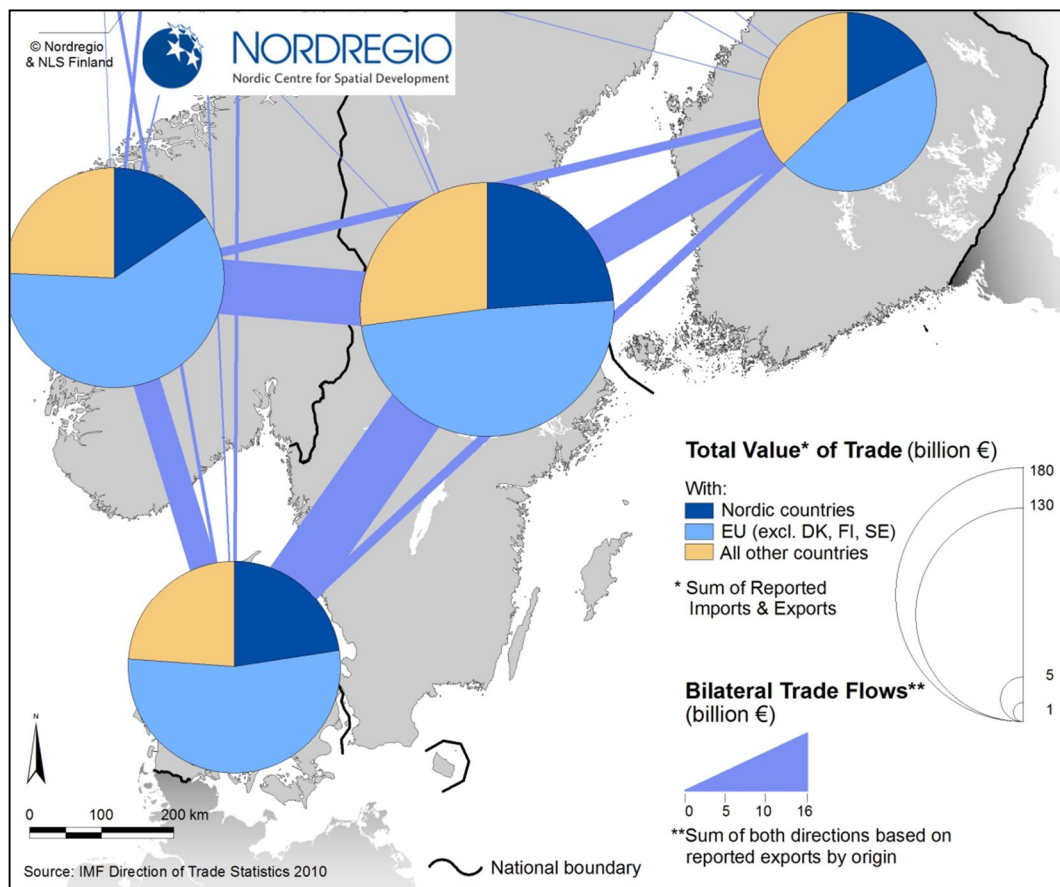
7.4 Handel

Näringslivet i de skandinaviska länderna har länge varit tätt sammankopplat genom en utbredd handel sinsemellan. Detta avsnitt behandlar hur handeln mellan länderna ser ut, hur olikheter i prisnivå ger upphov till vardagsintegration och vilka gränshinder som försvårar handel som finns.

7.4.1 Vem handlar med vem?

Handeln inom KASK mellan länder är svår att beskriva eftersom data på handelsflöden endast finns att tillgå på nationell nivå. Det råder stor handel mellan de skandinaviska länderna vilket visas även i Nordregios karta som är infogad nedan. Ungefär en femtedel av import och export i Skandinavien går mellan Sverige, Norge och Danmark.

Figur 8.3. Handel mellan Sverige, Norge, Danmark och Finland, 2009.

Källa: Nordregio, 2010,

7.4.2 Gränsregional integration

En viktig aspekt att ta upp när det gäller handel mellan regionerna i KASK är att olikheter i prisnivå mellan länder fungerar som en katalysator för vardagsintegration.

Det är framförallt skillnaderna i inköpspris mellan KASK-områdets svenska och norska regioner som driver shoppingturism och gränshandeln. Förklaringen är att det för norrmännen är att det 2010 var en tredjedel så dyrt att handla livsmedel i Sverige och alkohol var hela 62 procent billigare.³⁷

En avgörande roll för livsmedelspriserna spelar producentpriserna till bönderna eftersom dessa är betydligt lägre i Sverige än i Norge, liksom även den harmonisering av matpriserna som sker inom EU. De norska produktskatterna på alkohol, tobak och socker är idag betydligt högre än motsvarande skatter i Sverige. Detta har lett till att gränshandeln mellan fylkena i sydöstra Norge och Västra Götaland ökad kraftigt och 2010 stod Västra Götalandsregionen för 31 procent av de nordiska fritidsresenärernas totala detaljhandelskonsumtion i Sverige.³⁸

Mer än 53 procent av den samlade omsättningen från norska dagsturister i Sverige (5½ miljarder NOK) hamnade under 2010 i Strömstad/Svinesund/Nordby³⁹. Detta motsvarar omkring 3 procent av omsättningen i den totala norska dagligvaruhandeln under 2010.

7.4.3 Gränshinder

Trots den långa historien av täta näringslivskontakter mellan de skandinaviska länderna existerar fortfarande ett antal gränshinder som försvårar handel eller arbetskraftsutbyte mellan länderna. Nordiska ministerrådet (NMR) arbetar aktivt med detta, utifrån målet att både arbetsmarknad och näringsliv i Norden ska bli mer integrerat. Till exempel anordnas regelbundet ett gränsregionalt forum, där de gränsregioner i Norden bjuds in för att diskutera vilka gränshinder som identifierats och hur de bör åtgärdas. Nordiska rådet publicerar också artiklar, och andra publikationer på temat och arbetar för att politikerna ska sluta avtal som undanröjer gränshinder.

Några av de hinder som NMR arbetar med beskrivs nedan.

Arbete i två länder

Den som bor i Sverige, arbetar i Danmark och därutöver tar ett arbete i Sverige skall enligt EU:s socialförsäkrings-förordning vara socialförsäkrad enbart i Sverige. Detta innebär att den danske arbetsgivaren skall betala svenska arbetsgivaravgifter, vilka i allmänhet är högre än motsvarande danska avgifter. För att undvika denna situation kräver många danska arbetsgivare att sverigeboende anställda förbinder sig att inte ha någon anställning i Sverige.

Tjänstepension

Bristande samordning av pensionssystemet gör att personer som under sitt arbetsliv är verksamma i flera nordiska länder kan få lägre tjänstepension än om de hade varit verksamma i enbart ett land.

Förtidspension

Den som rör sig mellan nordiska länder och drabbas av sjukdom eller arbetsskada kan få svårigheter med försörjning. Omfattningen av sådana problem är delvis okänd, då nationell statistik saknas.

³⁷ Handels Utredningsinstitut, *Nordisk Gränshandel och turism i Sverige*, 2010

³⁸ Ibid

³⁹ Statistisk sentralbyrås webbplats: www.ssb.no/grensehandel

Offentliga riskkapitalfonder begränsas av nationella mandat

För att stimulera tillväxt och nyföretagande behövs det riskvilligt kapital. Marknaden domineras idag av offentliga fonder i de nordiska länderna. Dessa har dock nationella och/eller regionala begränsningar vilket hämmar en nödvändig specialisering och erfarenhetsutbyte mellan länderna.

Beskattnings av anställda i bemanningsföretag (vikarbureauer) (Sverige-Danmark)

Personer som hyrs ut från svenska bemanningsföretag till arbete i DK blir skattskyldiga i Danmark för inkomsten eftersom sådana företag inte omfattas av den så kallade montörsregeln som anger att personer utsända på kortare uppdrag ska beskattas i hemvistlandet. För bemanningsföretag i Sverige som hyr ut personal till Danmark får detta till följd att företagets vinstmarginaler för personal blir synliga för den danska kunden, vilket gör att svenska bemanningsföretag tvekar att hyra ut personal till Danmark.

Moms på moms

När en privatperson införtullar en vara till Norge krävs att denne kan uppvisa exportdeklaration. Många handlare känner inte till existerande formkrav, och har heller ingen skyldighet att utfärda exportdeklarationer. Privatpersoner måste då betala norsk moms på momsen i inköpslandet.

Krav på moms vid tillfällig införsel av byggmaskiner med mera

Den som för en anläggningsmaskin, exempelvis en grävmaskin, mellan Norge och EU skall betala mervärdesskatt för varan till Norge eller EU. De bestämmelser som reglerar momsfrihet vid tillfällig import gäller inte för anläggningsmaskiner. Kraven på betalning av mervärdesskatt vid införsel kan innebära likviditetsproblem för exempelvis små byggföretag som vill ta uppdrag på andra sidan gränsen. Ett näraliggande gränshinder utgörs av krav på att ställa säkerhet för moms vid import av varor till/från EU-området/ Norge för utställning på mässor, vilket på motsvarande sätt kan innebära likviditetsproblem.

7.5 Näringslivsprioriteringar i regionen

I en region som eftersträvar ökat samarbete inom en mängd olika områden, inklusive näringslivsutveckling, är det viktigt att de olika fylken och regionerna vet vad övriga fylken och regioner gör, så att potentiella synergieffekter upptäcks och tas tillvara. Genom att granska de regionala utvecklingsplanerna och respektive regions fokusområden inom näringslivsutveckling har nedan en översiktlig introduktion till de olika näringslivsprioriteringarna i KASK gjorts. Redan denna översikt indikerar dock att det finns liknande satsningar där ett utökat samarbete skulle kunna ge ett gränsöverskridande mervärde till näringslivsutveckling i KASK.

Näringslivet i **Västra Götaland** karakteriseras av konkurrenskraftiga kluster inom en rad områden. Prioriterade styrkeområden är biomedicin och hälsa, energi och miljö, fordon, IT, livsmedel, petrokemi, textil, trä, kultur-, besöks- och upplevelsenäringen samt den maritima sektorn. Inom de områdena gör Västra Götalandsregionen stora satsningar, för att stärka samarbeten och genomföra innovations- och utvecklingsinsatser. I en jämförelse med Europas regioner hamnar Västra Götaland i den absoluta toppen vad gäller näringslivets investeringar i forskning och utveckling (FoU).

Hallands näringsliv kännetecknas av en avsaknad av större dominerande branscher samt en, i jämförelse med övriga Sverige, hög andel företag med under tio anställda.

Region Hallands näringslivsarbete är fokuserat på fyra prioriterade branscher i vilka Halland bedöms ha särskilt goda förutsättningar. De fyra branscherna är livsmedel, hälsoteknik, upplevelsenäringen och bioenergi. Föreningen *Hälsoteknikalliansen* är en central aktör i hälsotekniksektorn och samlar ett 50-tal företag samt Region Halland, kommuner och högskolor.

I **Midtjylland** är industrisektorn av särskild betydelse. Branschen sysselsätter nästan tre av tio anställda inom den privata sektorn och står för mer än två tredjedelar av exporten. Större företag i regionen är bland annat Vestas, Siemens och Grundfos. Region Midtjylland har stora strategiska satsningar inom följande områden: energi och miljö, livsmedel, välfärdinnovation, turism, innovation och affärsutveckling, digitalisering, entreprenörskap samt utbildning och kompetensutveckling.

Genom *Vækstforum*, som är ett regionalt nätverk för näringslivsutveckling, kommer Region **Nordjylland** inom de närmaste åren aktivt bidra till att skapa teknologier i framkant inom tre områden: energi, transport och hälsa. Nordjylland ligger särskilt väl framme inom hälsoområdet, bland annat genom Life-science klustret *BioMed Community* i Aalborg. På Nordjylland finns också etablerade miljöer inom informations och informationsteknologi (IKT).

Østfold är ett industrifylke, med högre andel arbetsplatser inom industrin än landet som helhet. Ett område där Østfold har ett konkurrens- och kunskapsmässigt försprång är energi- och miljöområdet. Där finns välutvecklade FoU-miljöer, etablerade partnerskap och verksamheter som står sig väl internationellt. Ett annat område som kommer vara särskilt prioriterat i framtiden är omsorg och hälsa, där behovet av effektivisering ger utrymme för tekniska- och organisatoriska innovationer.

Över hälften av alla norska företag med över 100 anställda finns lokaliserade i **Oslo och Akershus** och ett antal kluster i framkant av utvecklingen huserar i regionen. Exempelvis kan *MareLife*, *Oslo Maritime Network*, *Oslo Cancer Cluster (OCC)* och *Oslo Region Renewable Energy and Environment Cluster (OREEC)* nämnas. I ett huvudstadsprojekt har Oslo och Akershus gemensamt identifierat fem områden där regionen har hög internationell potential. Dessa är energi och miljö, Life-science, informations och informationsteknologi (IKT), kultur samt maritim verksamhet.

I **Buskerud** finns några av Norges mest avancerade teknologiföretag. Teknologiklustret i Kongsberg är ett av Norges främsta och mest internationellt orienterade näringslivskluster. Sedan 2006 har det haft status som ett Norwegian Center of Expertise (NCE) inom systemteknik. Kongsberg har flera ledande verksamheter inom avancerad teknologi (exempelvis Kongsberggruppen; Kongsberg Defence and Aerospace). För närvarande pågår dessutom en etablering av ett kluster i hälsoteknik utanför Drammen.

NCE Micro- and Nanotechnology i **Vestfold** är ett av tolv kluster i NCE Norwegian Centres of Expertise, vilket innebär att de involverade företagen kan hävda sig i världstoppen inom sitt fält. Klustret arbetar bland annat med miniatyrisering av IKT-system. Andra framstående kluster i regionen är *Engineering Coast* och *CWN Clear Water Norway/Vannklyngen* som finns inom energi och maritim verksamhet. Alla de nämnda klustren i Vestfold stöts av Forskningsrådets program VRI (Virkemidler for Regional Innovasjon).

I **Telemark** finns en koncentration av tung energikrävande industri, framförallt i regionens södra delar. Bland annat finns en stor petrokemisk anläggning ägd av Norsk Hydro i Bamble. I regionens norra delar är framförallt jordbruk och turism viktiga branscher. Under senare år har ett kluster inom miljöteknik växt fram i Telemark. Företagen i *Green Business Norway* satsar bland annat på förnyelsebar energi och effektiv återvinning. I Grenland finns också ett kluster inom informations- och kommunikationsteknologi (IKT).

De varor näringslivet i **Vest-Agder** producerar har högt exportvärde i Norge. De stora företagen inom exportindustrin påverkar många små underleverantörer, som dragit nytta av en ökad efterfråga de senaste åren. I regionen finns bland annat framstående leverantörer till olje- och gasindustrin och en livaktig metallindustri. Stora företag i regionen är bland annat *National Oilwell Varco Norway* och *Agder Energi*.

Maritim verksamhet och teknologisk industri är stora branscher i **Aust-Agder**. Framförallt levererar näringslivet i regionen högteknologisk utrusning till den norska gas- och oljeindustrin. Bland de cirka 50 företag som samarbetar i leverantörsklustret *NODE (Norwegian Offshore & Drilling Engineering)* finns bland annat APL, National Oilwell Varco, och Aker Solutions. I regionen finns också ett antal företag som levererar material till solindustrin; Elkem Solar, St Gobain och Metallkraft räknas alla som världsledande inom sitt fält.

Kapitel 8. Miljö och energi

Dagligen påminns vi om att jordens resurser är begränsade, och att jorden också påverkas väldigt negativt av våra aktiviteter. Det krävs större ansträngningar för en hållbar utveckling. Miljö och energi är således viktiga frågor för regional utveckling.

KASK prioriterar också dessa frågor högt, det har framkommit bland annat genom att läsa de olika regionala utvecklingsplanerna i regionen. Även universitet och högskolor i KASK fokuserar på dessa frågor och ligger långt framme. Men den kanske tydligaste styrkan för KASK är den stora kunskapen inom förnyelsebar energi, främst då vatten i Norge, bioenergi i Sverige och vind i Danmark. Denna kunskap blir mer och mer värdefull, inte minst sedan Tyskland beslutat att avveckla kärnkraft. Dessutom finns det en gemensam elmarknad i KASK vilket gör att integrationen mellan länderna har kommit långt på energiområdet.

Havet är centralt i KASK, och dess sårbarhet illustreras i detta kapitel främst genom övergödning, eutrofiering, som också betecknas som ett framtida hot för havet och omkringliggande regioner. Ökad risk för olyckor och oljeutsläpp i och med ökad trafik på havet är det andra stora hotet inom miljö och energi. I denna rapport har endast några exempel på gemensamma miljöutmaningar påvisats, och mer dataunderlag skulle vara positivt för att ge hela bilden av miljösituationen och energifrågan i Kattegatt Skagerrak.

<u>Styrkor</u> <ul style="list-style-type: none">• Miljö- och hållbarhetsfrågor högt prioriterade frågor i alla regioner.• Starka forskningsmiljöer inom miljö och energi• Gemensam energimarknad• Stor kunskap inom vattenkraft och vindkraft	<u>Svagheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Höga utsläpp av ämnen som bidrar till övergödning.
<u>Möjligheter</u> <ul style="list-style-type: none">• Liknande ambitioner inom klimatpolitik ger goda förutsättningar för samarbete• Växande marknad för näringslivet inom miljö och energi• Utbyggnadsmöjligheter av förnyelsebar energi• Samarbeten inom risk management i samband med miljökatastrofer	<u>Hot</u> <ul style="list-style-type: none">• Övergödning av Kattegatt och Skagerrak försvårar för maritim sektor och fiske, och riskerar att minska attraktiviteten i regionens kustområde.• Risk för olyckor och oljeutsläpp från fartyg på grund av intensivt trafikerad korridor för sjöfart.

8.1 Klimat

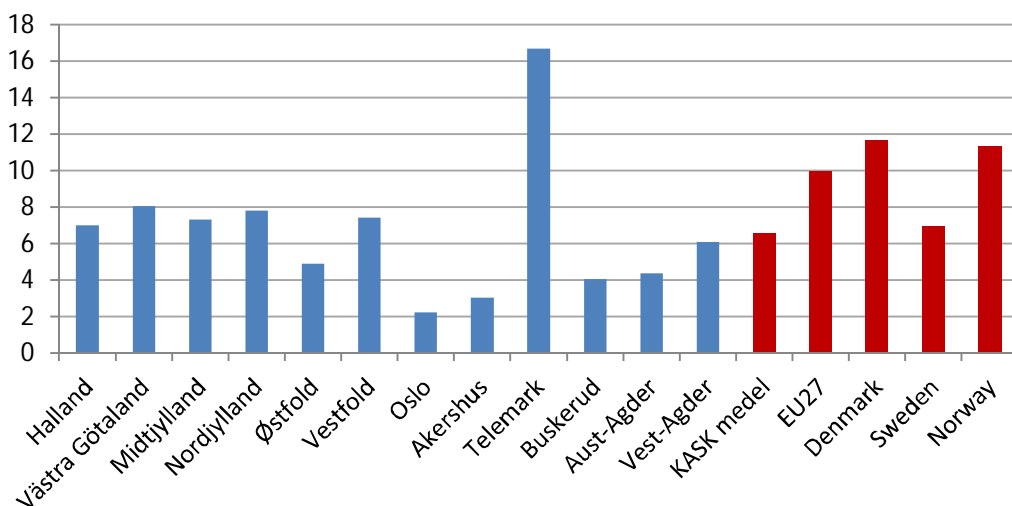
Det finns ingen samlad statistik som belyser miljöindikatorer tvärs över KASK-regionen. Detta gör jämförelser av miljöpåverkan svårt. Uppmärksammade indikatorer som det bör finnas gemensamma data på är utsläpp av växthusgaser. Växthuseffekten är definierad

som vår tids största utmaning, och många ekonomiska incitament finns redan eller diskuteras som gör det värdefullt att ha låga utsläpp av växthusgaser.

Den statistik som finns på detta område är vanligen på nationell nivå. Till exempel producerar Eurostat sådana siffror på nationellt utsläpp. Dessa siffror ligger sedan till grund för att följa upp på de mål för utsläpp av växthusgaser som sätts upp av EU. Det finns en alltid en risk för att statistiken stämmer dåligt överens med den regionala verkligheten.

Regionala siffror är hämtade från respektive lands statistiska myndigheter, SCB, SSB, Danmarks Statistik. De är inte avsedda att jämföras rakt av, och det finns ingen garanti för att de mäter exakt samma saker. Det är dock den mest jämförbara statistik som går att uppåda på regional nivå.

Figur 9.1: Utsläpp av CO2-ekvivalenta växthusgaser, 2008, ton per invånare

Källa: SCB, SSB, Danmarks Statistik, Eurostat OBS: Nordjyllands siffra är från 2007

Figuren ovan visar, trots de brasklappar som nämns ovan, en jämförelse mellan regionerna och med EU och de skandinaviska länderna för år 2008. Vi ser att Telemark sticker ut, troligen beroende på sin raffinering av petroleumprodukter. Oljeproduktionen i Norge står för en fjärdedel av landets utsläpp av växthusgaser. Oslo och Akershus är tätbefolkade regioner med liten industriproduktion och transport per capita och hamnar därför väldigt lågt. Totalt ligger medelutsläppen i KASK en bra bit under EU27. Enbart Telemark ligger över EU-snittet. Vidare är det enbart Västra Götaland och Telemark som ligger över de respektive nationella medelvärdena. Detta är en styrka miljömässigt och det kan bli en ekonomisk styrka när incitamenten för att nå en lägre utsläppsnivå förstärks.

Norge var först ut med att mycket ambitiösa utsläppsmål, och lovade till 2020 en reduktion av klimatgaser med 40 procent jämfört med 1990, förutsatt att också andra länder förpliktar sig till ambitiösa mål. Sverige har därefter satt upp ett liknande mål om en 40-procentig reduktion.

Region Midtjylland har i sin regionala utvecklingsplan satt upp projektet "Klima i praksis", där man fokuserar på initiativ som både kan adressera utmaningarna på klimat och även vattenområdet, samt kan utnyttja potentialen för näringslivsutveckling. Det har till exempel anordnats workshops och konferenser där regionen, kommuner, forsknings- och kunskapsinstitutioner samt privata företag har deltagit för att hitta nya gemensamma lösningar.

Detta innebär att alla regioner, kommuner och andra intressenter i KASK står inför en snarlik omställning av samhället för att kunna klara av dessa mål. Det är i denna kontext viktigt att Interreg bidrar med nya lösningar och verktyg.

8.2 Övergödning

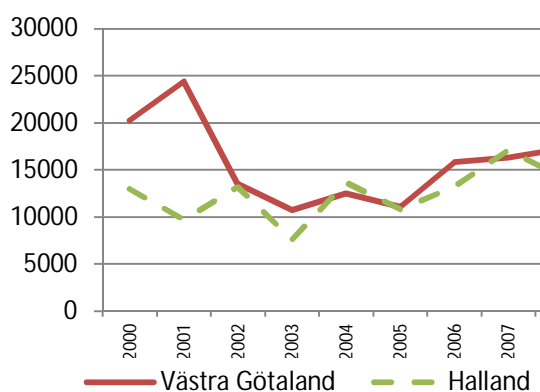
En annan viktig miljöindikator som påverkar KASK-regionen på många sätt är nivån på övergödningen⁴⁰. Havet är det som förenar och utmärker KASK-regionen. Ett rent och friskt hav med en hållbar fiskeindustri och turismvänliga stränder är en viktig del av KASKs självbild.

Övergödning leder till syrebrist och algbloomning, svenska Naturvårdsverket har klassat övergödning som det största hotet mot havsmiljön. Det är framförallt kväve och fosfor som leder till övergödning. Forum Skagerrak har kartlagt följderna av övergödningen, och dragit slutsatsen att algbloomning påverkar turism och boendemiljö mycket negativt. Även fiskeindustrin drabbas negativt av eutrofieringen. Enbart minskningen av rödspätta kostar danska fiskare miljardbelopp enligt studier gjorda i Kattegatt och Skagerrak (Forum Skagerrak II, Skagerraks miljö i samhällsekonomisk belysning, 2006). Regionens ekonomi och attraktivitet tjänar således på att bekämpa övergödningen av Kattegatt och Skagerrak.

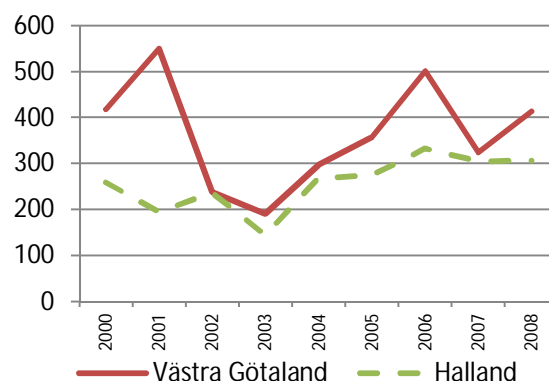
I Norge är hela kustlinjen i KASK-området präglad av fosfor-utsläpp, medan områden som är påverkade av kväve-utsläpp främst är i de inre delarna av Oslofjorden, runt utloppet av floden Glomma (Hvaler-Singlefjord) och avrinningsområden till Glomma älven och Halden vattendrag.

Alla regioner har mål om att minska utsläppen av kväve och fosfor till kusten, och för följaktligen statistik på detta. Jämförelser är dock svåra att göra. Nedan finns statistik från Miljömålsportalen som är en samverkansportal för alla aktörer inom miljömålssystemet i Sverige. Statistiken om kväve och fosfor bygger på uppgifter från Sveriges Lantbruksuniversitet och SMHI.

9.2 Utsläpp i ton av kväve (N) till Kattegatt

9.3 Utsläpp i ton av fosfor (P) till Kattegatt

Källa: Miljömålsportalen

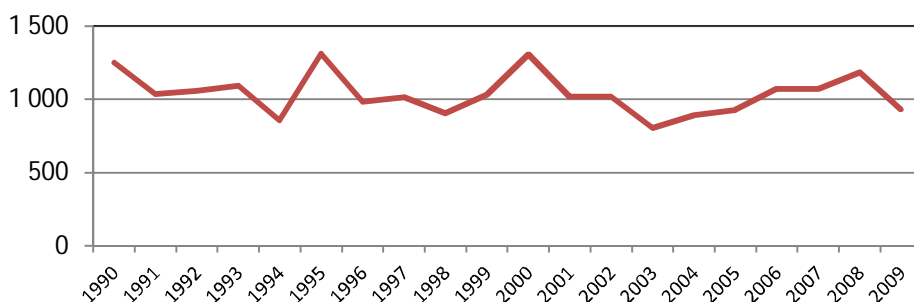
Miljömålsportalen följer upp många olika typer av svenska miljömål, och den övergripande bilden är positiv. Många indikatorer går åt rätt håll och miljöarbetet ger resultat.

⁴⁰ Eutrofiering på danska, övergödning på norska.

Men när det gäller övergödning är bilden en annan, vilket också illustreras i figurerna ovan. Det är ingen tydlig positiv trend utan utsläpp av kväve och fosfor, som bidrar till eutrofiering, ligger på relativt konstanta nivåer.

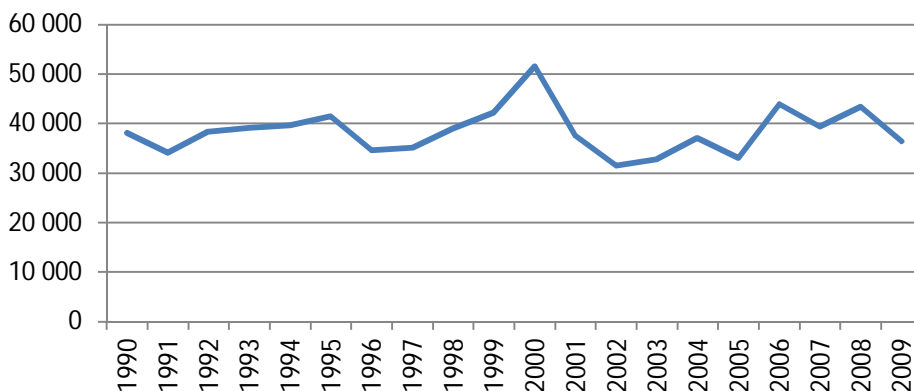
Tittar vi på norska fosforutsläpp till Skagerrak ser vi att det varierar mycket från år till år, beroende på väder och vind, men ingen tydlig positiv utveckling kan urskiljas. Norge har länge varit en föregångare inom arbetet mot fosfor, och förbjöd till exempel tidigt fosfor i tvättmedel. Den största källan till övergödning är dock jordbruket. Ingen regional statistik på utsläpp av fosfor till Skagerrak har gått att finna. Tyvärr har vi, inför arbetet med denna rapport, heller inte lyckats hitta danska data på utsläpp av kväve och fosfor.

Figur 9.4: Utsläpp i ton av fosfor (P) från Norge till Skagerrak

Källa: <http://www.miljostatus.no/miljodata/Miljodata/?spraak=NO&dsID=MGEK>

Figur 9.5: Utsläpp i ton av kväve (N) från Norge till Skagerrak

Källa: <http://www.miljostatus.no/miljodata/Miljodata/?spraak=NO&dsID=MGEK>

Det är svårt för regionerna runt Kattegatt och Skagerrak allena att påverka miljöns tillstånd i Kattegatt och Skagerrak. Haven är mindre känsliga än stora delar av Östersjön tack vare av inflöde och utflöde av vatten via Västerhavet och Nordsjön. Trots detta är haven hårt drabbade av mänskliga aktiviteter runt hela Östersjön. I figuren nedan illustreras tillrinningsområdet runt Östersjön, där enbart floden Wisla för med sig utsläpp från 22 miljoner människor. Nederbörd som faller i avrinningsområdet till haven runt Sverige letar sig förr eller senare till Östersjön via åar eller floder, Öresund eller Bälten. Vattnet bär med sig föroreningar från hela avrinningsområdet. De gulbruna delarna mar-

kerar jordbruksmark.

Figur 9.6 Avrinningsområde till Östersjön, Öresund, Kattegatt och Skagerrak

Källa: Naturvårdsverkets Miljöatlas

Övergödningen är svår att komma tillrätta med, och innebär ett hot mot KASK-regionen på flera sätt, till exempel genom sämre förutsättningar för fiske och mindre attraktiva kustområden.

8.3 Förnyelsebar energi

Energimarknaden i Kattegatt-Skagerrak är intressant ur flera aspekter, dels är andelen förnyelsebar energi betydligt högre i KASK-regionen än i Europa i genomsnitt. Dels är KASK-regionen, trots att den sträcker sig in i tre olika länder, del av en fullt ut integrerad elmarknad. Under 2008 kom de nordiska energiministrarna överens om en handlingsplan för att skapa en gemensam elmarknad. Man har nu kommit en bra bit på väg och målet är att den helt integrerade elmarknaden ska existera 2013, men i allt väsentligt finns det bara en nordisk elmarknad redan nu under 2011. Detta innebär att förändringar i energi-produktionen i ett land får fullt genomslag även i övriga nordiska länder.

Trots de goda förutsättningarna för förnyelsebar energi i KASK-regionen, krävs det ytterligare investeringar i till exempel vindkraft. Vindkraften är ett exempel på att den förnyelsebara energiproduktionen idag hämmas av långa ledtider i planering och tillstånd (Nordiska Ministerrådet 2010, Action Programme for Nordic Co-operation on Energy Policy 2010-2013). Detta kräver att nya lösningar och verktyg utvecklas, och här finns det utrymme för kunskapsutveckling inom Interreg-program.

Över hela KASK-regionen finns en väl utvecklad politisk vilja i att investera i förnyelsebar energi. Detta yttrar sig dels i de EU-direktiv och de nationella mål som satts angående andel förnyelsebar energi, men också i de ambitiösa regionala mål som finns i regionala utvecklingsplaner och liknande dokument. Till exempel har Västra Götaland mål om att hälften av energin ska komma från förnyelsebara källor. Detta kan jämföras med 20 pro-

cent som är målet inom EU. Dessutom finns det i KASK-regionen och i de Skandinaviska länderna generellt väl utvecklade och marknadsanpassade stödsystem för förnyelsebar energi, såsom ursprungsgarantier. Detta gör att KASK har goda förutsättningar för att ytterligare satsa på förnyelsebar energi.

Textbox 9.1 Energiregnskaber i Region Midtjylland

Projektet "Energiregnskaber i Region Midtjylland" är ett samarbete mellan energibolag, kommuner och Region Midtjylland, som en del av Tillväxt Forum handlingsplan i det prioriterade området energi och miljö. Energiräkenskaperna avslöjar energiförbrukningen i den enskilda kommunen, men visar också vilken källa energin kommer ifrån och om den är förnyelsebar. Energiräkenskaperna är tänkt som ett verktyg till utarbetandet av kommunala handlingsplaner inom energiområdet. De uppdateras löpande, så att kommunerna och regionen får möjlighet att följa utvecklingen och se effekterna av olika insatser. Det är frivilligt för kommunerna att delta, men idag har 14 av regionens 19 kommuner infört denna form av energiräkenskap. Med energiräkenskaperna kan man förhållandevis detaljerat se var skon klämmer och var det finns möjlighet för förbättringar. De nya energiräkenskaperna ska användas som bas för en perspektivplan, där energibolag, kommuner och regionen ska lova varandra insatser för förbättringar. Planen utarbetas under 2011.

Läs mer på Region Midtjyllands hemsida:

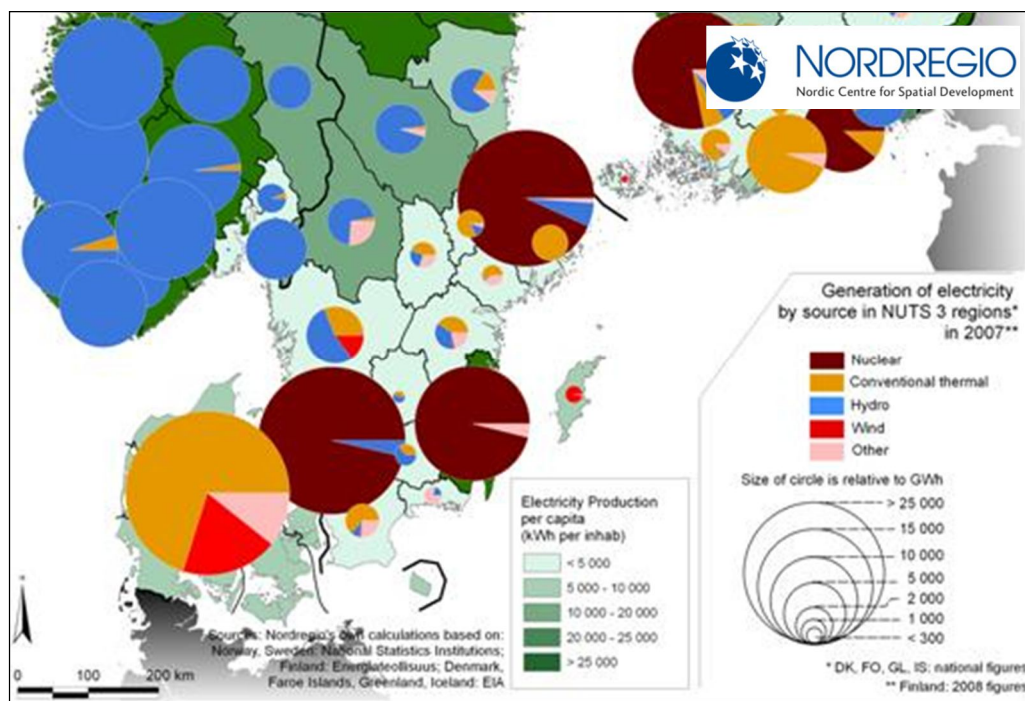
<http://www.regionmidtjylland.dk/regional+udvikling/v%c3%a6kstforum/indsatsomr%c3%a5der/energi+og+milj%c3%b8/projekter+og+aktiviteter/energiregnskaber>

I figur 9.7 nedan visas elproduktion i KASK-regionen. Vattenkraft dominerar fullständigt i Norge, men även Västra Götaland har mycket förnyelsebar energi, både vind och vatten. Halland har ett kärnkraftverk i Varbergs kommun som dominerar en sådan här framställning. För Danmark finns inte regional statistik, men det är tydligt att den danska styrkan när det gäller förnyelsebar energi är vindkraft. Danska vindkraftsföretag innehar 40 procent av världsmarknaden och har över 20 000 anställda.⁴¹

⁴¹ Innovation Center Denmark webbplats

<http://www.siliconvalley.um.dk/en/menu/Services/InvestInDenmark/KeyClusters/RenewableEnergy/WindEnergy/>
publicerat 2007

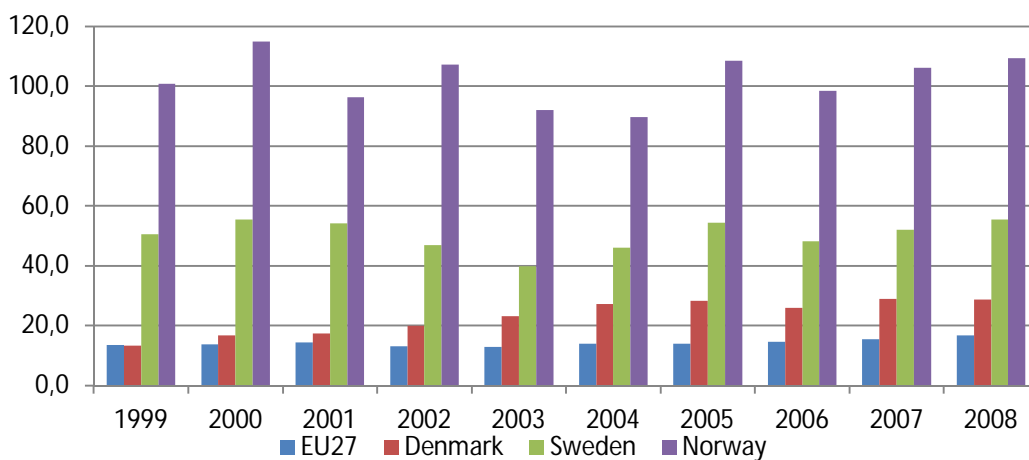
Figur 9.7: Produktion av elektricitet efter källa 2007

Källa: Nordregio, Generation of electricity by source,

I figur 9.8 nedan ser vi hur stor del av energikonsumtionen som kommer från förnyelsebara källor. Norge får ett tal högre än 100 procent vissa år på grund av att den förnyelsebara energiproduktionen varit högre än energikonsumtionen totalt i landet. Alla skandinaviska länder ligger högt över genomsnitt för EU. Detta innebär att det finns en hög kompetens inom förnyelsebar energi i de skandinaviska länderna och även i KASK-regionen, vilket också påvisas av de starka forskningsmiljöerna inom miljö och förnyelsebar energi i KASK-regionen.

Figur 9.8: Procent av förnyelsebar elproduktion relaterat till elkonsumtion.

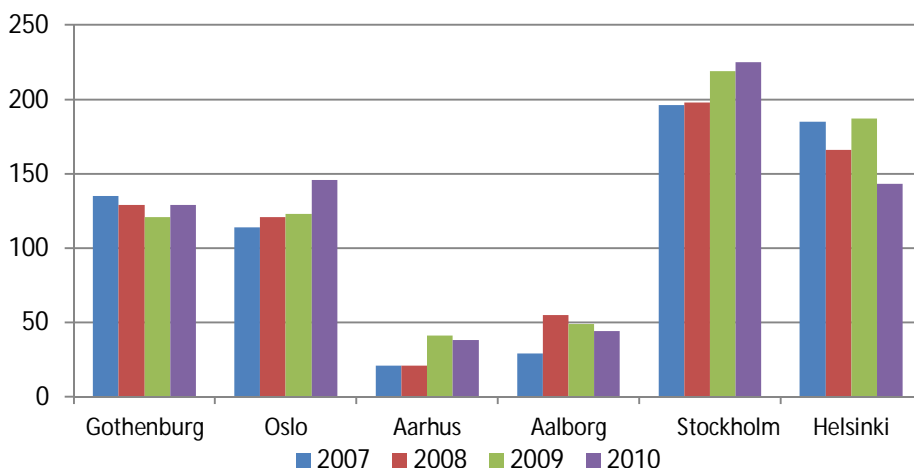
Källa: Eurostat 2011

Förnyelsebar energiproduktion betyder många gånger mer decentraliserad energiproduktion, till exempel i form av vindkraft. En utbyggnad av vindkraft ses som positivt ur många aspekter och kommer att bli viktigt för att ytterligare öka andelen förnyelsebar energiproduktion. En snabb utbyggnad av vindkraft är dock inte okontroversiell, eftersom många upplever vindkraften som ett estetiskt eller känslomässigt intrång på den egna naturmiljön. Detta är en utmaning som är gemensam för alla regioner och kommuner i KASK, och nya institutionella redskap kan behöva utarbetas för att underlätta processen. Laholms kommun i Halland har utarbetat ett förslag på hur lokalsamhället ska kunna kompenseras ekonomiskt för vindkraftsexploateringen.

8.4 Starka forskningsmiljöer inom miljö och energi i KASK

I figur 9.9 nedan visas att det varje år publiceras en stor mängd vetenskapliga artiklar i KASK-regionen inom miljö och energi, som visserligen är två breda områden som rymmer ett mycket brett fält av forskningsområden. Jämfört med både Stockholm och Helsingfors ligger dock städerna i KASK-regionen ännu i lä. ISI Web of Science är en databas över vetenskapliga publiceringar som ger möjlighet till vissa grundläggande geografiska analyser över forskningsmiljöerna. En sökning på Göteborg inkluderar då alla universitet och högskolor i staden. En mer utförlig analys av olika akademiska styrkeområden skulle dock kunna ge ett bättre kunskapsunderlag av regionens specialiteter inom miljö- och energiforskning. Chalmers är till exempel mycket framstående när det gäller forskning inom olika aspekter av hållbar utveckling, exempelvis energisystemens utveckling samt energi-effektivisering och miljösystemanalys, utveckling av metoder och verktyg för analys av tekniska system och produkter, samt konsumtionsmönster och hållbarhetsindikatorer.

Figur 9.9: Antal publicerade artiklar inom "Environmental sciences" och "Energy and fuels" i ISI Web of Science i utvalda städer

Källa: ISI Web of Science™

I Göteborg finns Göteborgs miljövetenskapliga centrum, GMV, som är Chalmers och Göteborgs universitets gemensamma organisation för arbete med miljö och hållbar utveckling. Totalt engagerar GMV 500 forskare inom olika områden.

Kapitel 9. Referenser

- American Association of Port Authorities, *World port rankings 2009*, 2010
<http://aapa.files.cms-plus.com/PDFs/WORLD%20PORT%20RANKINGS%202009.pdf>
- Birch, L. David, *Job Creation in America: How Our Smallest Companies Put the Most People to Work*, 1987
- Business Region Göteborg, *Göteborgsregionens 100 största företag 2005*, 2006
<http://wpy.observer.se/wpyfs/00/00/00/00/00/07/33/D9/wkr0001.pdf>
- Boverket, *Bostadsmarknaden 2010–2011*, 2010
<http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2010/BME-2010.pdf>
- Cushman & Wakefield Global Real Estate Solutions, *European Cities Monitor 2010*, 2010
<http://www.europeancitiesmonitor.eu/wp-content/uploads/2010/10/ECM-2010-Full-Version.pdf>
- Dolk T. och Persson, J-C, *Företag inom fordonsindustrin – Nationella, regionala och sektoriella Klusterprofiler som underlag för analys- och strategiarbete*, VINNOVA Analys VA 2007:05, 2007
<http://www.automotivesweden.se/download/18.4a54cdf114f9ddc5da800079312/Fordonsindustrin+VINNOVA+Analys+VA+2007+++5.pdf>
- Göteborg-Oslo-regionen, *SWOT-analys av Göteborg-Oslo regionen - Executive summary*, 2007
http://www.businessregiongoteborg.com/download/18.37dc8386114072e4a2d80001987/Executive+summary+SWOT_070807.pdf
- Handelns Utredningsinstitut, *Nordisk Gränshandel och turism i Sverige*, 2010
http://www.svenskhandel.se/Documents/Material%20till%20nyheter/Filer/Nordisk%20gr%C3%A4nshandel%20och%20turism_Q1.pdf?epslanguage=sv
- Larsson Anne-Sophie, *the Swedish R&D Paradox – The Basis for its Existence and its Policy Implications*, Master Uppsats Lunds Universitet, 2010
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1622910&fileId=1622943>
- LO, *Nitton diagram om ungas arbetslöshet – en granskning om den vitt skilda arbetslösheten*, 2009
[http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidview/C9C2088A69C8E79FC1257693002A6501/\\$file/Ungas_arbetsloshet_Ht09.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidview/C9C2088A69C8E79FC1257693002A6501/$file/Ungas_arbetsloshet_Ht09.pdf)
- Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), *NæringsNM 2010 med Attraktivitetsbarometere*, 2010
<http://regional.vfk.no/~./media/964A56AF40044D06A2CE9CAC927D12FE.ashx>
- Nordiska Ministerrådet, *Nordic Entrepreneurship Monitor*, 2010
<http://www.norden.org/sv/publikationer/publikationer/2010-748>
- Nordregio, *Nordic Peripherality in Europe*, 2004
<http://www.nordregio.se/filer/Files/wp0402.pdf>
- SIKA-rapport 2005:9, *Prognoser för godstransporter år 2020*, 2009
http://www.sika-institute.se/Doclib/Import/103/sr_2005_9.pdf
- The Danish Enterprise and Construction Authority, *Entrepreneurship Index – Entrepreneurship Conditions in Denmark*, 2009
http://www.ebst.dk/publikationer/ivaerksaettere/2009_Entrepreneurship_Index/index.htm
- The Ministry of Economic and Business Affairs, *Promoting Entrepreneurship – A plan of action*, 2003
<http://www.oem.dk/resources/oem/static/publikationer/html/english/ivaerksaetter/ren.pdf>

Transportøkonomisk institutt, *TØI rapport 1130/2011: Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2009 -nøkkelrapport*, 2011

<http://www.toi.no/getfile.php/Publikasjoner/T%D81%20rapporter/2011/1130-2011/1130-2011-el.pdf>

Västra Götalandsregionen, *Fakta & Analys 2010:2 Flyttningar till och från Västra Götaland*, 2010

<http://www.vgregion.se/Pages/192721/1009KortrapportFlyttningar.pdf>

OECD, *OECD Territorial Reviews SWEDEN*, 2010

<http://www.oecd.org/dataoecd/9/46/44411505.pdf>

Regionala utvecklingsplaner

Fylkesplan for Østfold – Østfold mot 2050 (Fylkesplanperiod 2009-2012)

http://www.ostfoldfk.no/stream_file.asp?iEntityId=10377

Tillväxtprogram for Västra Götaland 2008-2013, Vision Västra Götaland – Det Goda Livet

http://www.vgregion.se/upload/Regionkanslierna/regionutveckling/Tillv%C3%A4xt/Tillvaxtprogram_vg_08.pdf

Halland – bästa livsplatsen, regional utvecklingsstrategi 2005 – 2020, Förutsättningar for tillväxt och välfärd i Halland

<http://www.regionhalland.se/PageFiles/10229/RUS-webb.pdf>

Mulighedernas Nordjylland – regional utvecklingsplan 2007, Vækst og balance

http://www.regioner.dk/PolitikOgHoldninger/Regional%20udvikling/Den%20Regionale%20Udviklingsplan/-/media/migration%20folder/upload/filer/regional%20udvikling/rup/rup_nord_juli_2008.pdf.ashx

Den regionale udviklingsplan 2008 for Region Midtjylland

<http://www.regionmidtjylland.dk/files/Regional%20udvikling/Regional%20Udviklingsplan/RUP%20endelig/w4100-08-160Cpixie.pdf>

Regionplan Agder 2020

<http://www.e-pages.dk/regionplanagder/2/>

Osloregionens muligheder for næringsutvikling i et internasjonalt perspektiv

Regional planstrategi for Buskerud 2009-2012

http://www.bfk.no/getfile.aspx/document/epcx_id/1456/epdd_id/2406

Telemark – Regional plan for nyskaping og næringsutvikling (høringsforslag).

<http://plan.tm.no/Media/Files/Nyskaping/Regional-plan-for-nyskaping-og-naringsutvikling-vedtatt-i-fylkeetinget>

Regional utviklingsstrategi Vestfold

<http://www.vfk.no/files/fylkesadministrasjonen/pdf/fylkesplaner/fylkesplan%2006-09%20endelig2.pdf>

Internetkällor

Arlanda flygplats: www.arlanda.se

Bibliometriforum, Comparing Research at Nordic Universities using Bibliometric indicators

<http://bibliometriforum.wordpress.com/2011/05/12/comparing-research-at-nordic-universities-using-bibliometric-indicators/>

European Commission Education & Training 2011: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm

European Trade Union Institute (ETUI): <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Across-Europe>

European Observation Network for Territorial Development and Cohesion (ESPON): http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_TerritorialObservations/trendsinaaccessibility.html

Dagbladet Børsen: www.borsen.dk

Dagens Industri: www.dagensindustri.se

Dagens Næringsliv: www.dn.no

Danmarks Statistik: www.dst.dk

Ehrverv och Byggestyrelsen: <http://www.danskerhverv.dk/>

Eurostat, regional statistics:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/regional_statistics/data/database

Gardemoen flygplats: www.osl.no/

Google Maps: <http://maps.google.se/>

Göteborg City Airport: www.goteborgcityairport.se/

Göteborgs hamn AB: www.portgot.se

Halmstad flygplats: www.halmstadflygplats.se

Innovation Center Denmark 2009:

<http://www.siliconvalley.um.dk/en/menu/Services/InvestInDenmark/KeyClusters/RenewableEnergy/WindEnergy/>

Interreg IV A: www.interreg-oks.eu

ISI Web of Science™: http://thomsonreuters.com/products_services/science/science_products/a-z/science_citation_index_expanded/

Kristiansand flygplats: www.avinor.no/en/airport/kristiansand

Köpenhamns flygplats 2011: <http://www.cph.dk>

Landsbygdsutveckling i Skandinavien: <http://www.lisakask.no/>

Landvetter flygplats: www.landvetter.se

Miljömålportalen: <http://miljomal.se/7-ingen-overgodning/>

Miljöstatus i Norge: <http://www.miljostatus.no/miljodata/Miljodata/?spraak=NO&dsID=MGEK>

Moss flygplats: www.ryg.no/

Mäklarstatistik: www.maklarstatistik.se/

Naturvårdsverkets Miljöatlas: <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Tillstandet-i-miljon/Hav/Olja-och-avfall-i-havet/Miljoatlas/>

Nordregio Maps and Graphs,
<http://www.nordregio.se/?vis=artikel&fid=11457&id=0&menymagasin=ja&t=Maps%20%20Grap hs>

Norges Eiendomsmeglerforbund: www.nef.no/

OECD Statistics: <http://www.oecd-ilibrary.org/statisticsOslo> Teknopol:
<http://www.oslo.teknopol.no/English/MainMenu/news2/News/Oslo-climbs-in-European-GDP/>

PRO INNO Europe webbsida: <http://www.proinno-europe.eu/trendchart/annual-country-reports>

Realkreditrådet: www.realkreditradet.se

Region Midtjylland:
<http://www.regionmidtjylland.dk/regional+udvikling/v%3%a6kstforum/indsatsomr%3%a5der/en ergi+og+milj%3%b8/projekter+og+aktiviteter/energiregnskaber>

Sandefjord flygplats: www.torp.no/

Statistiska Centralbyrån: www.scb.se

Statistisk Sentralbyrå: www.ssb.no

Statnord, statistik: <https://www.h2.scb.se/grs/Statistics.aspx?type=main>

The Academic Ranking of World Universities (ARWU): <http://www.arwu.org/ARWU2009.jsp>

The Official Norwegian Trade Portal, Valeria Criscione, *The Norwegian R&D Puzzle*, 2010:
http://www.nortrade.com/index?cmd=show_article&id=545

Tendens Øresund: <http://www.tendensoresund.org/sv/download/8-tillgaenglighed.pdf>

Tillväxtverket: www.tillvaxtverket.se

ViaMichelin Maps: <http://www.viamichelin.com/>

Ålborg flygplats: www.aal.dk/

Århus flygplats: www.aar.dk/

SWOT-ANALYS FÖR KATTEGATT-SKAGERRAK

Juni 2011

Oxford Research finns i:

SVERIGE

Oxford Research AB
Box 7578
Norrländsgatan 11
103 93 Stockholm
Telefon: (+46) 08 240 700
office@oxfordresearch.se

DANMARK

Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20, 4. sal
2000 Frederiksberg C
Danmark
Telefon: (+45) 33 69 13 69
office@oxfordresearch.dk

NORGE

Oxford Research AS
Kjøita 42
4630 Kristiansand
Norge
Telefon: (+47) 40 00 57 93
post@oxford.no

BELGIEN

Oxford Research
c/o ENSR
5, Rue Archimède, Box 4
1000 Brussels
Phone +32 2 5100884
secretariat@ensr.eu